

ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΤΟΥ Α' ΕΞΑΜΗΝΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩ-
ΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗ ΣΤΟ Α' ΕΞΑΜΗΝΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.

Μετέχουσες Σπουδάστριες

Κατσαφράκη Χρυσή

Γιαλούση Δήμητρα

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Δρ. Μουζακίτης Χρήστος

Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας

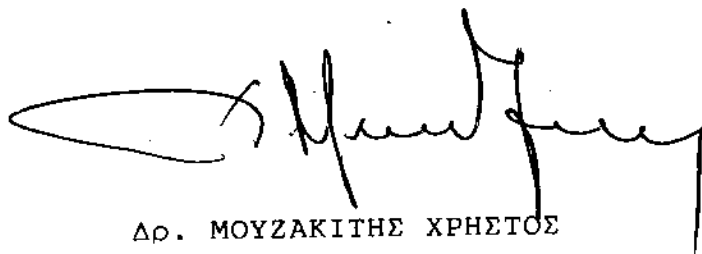
Πτυχιακή για την λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμή-
μα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας
του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ ΜΑΡΤΙΟΣ 1990

ΠΙΣΤΩΣΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

559

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής Εργασίας

Δρ. ΜΟΥΖΑΚΙΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΓΑΙΤΑΝΗ ΡΕΓΓΙΝΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους σπουδαστές του Α' Χειμερινού Εξαμήνου 1988-1989 του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πάτρας για την βοήθεια τους στο ερευνητικό μέρος της μελέτης αυτής, τον καθηγητή κύριο Χρήστο Μουζακίτη για την συμπαράστασή του και τον χρόνο που μας διέθεσε, καθώς και τον κύριο Κικίδη Μανούσο που βοήθησε στην επεξεργασία των στοιχείων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και των αντιλήψεων των σπουδαστών του Α' Εξαμήνου Κοινωνικής Εργασίας για την Κοινωνική Εργασία γενικά και το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού καθώς και για την παρεχόμενη στο Α' εξάμηνο της φοίτησής τους εκπαίδευση.

Πιο συγκεκριμένα, στόχοι της μελέτης αυτής ήταν:

- α. Η διαπίστωση του βαθμού ενημέρωσης των νεοεισαχθέντων σπουδαστών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού πριν την εισαγωγή τους στη σχολή, καθώς και η αντίληψη που οι σπουδαστές αυτοί είχαν για τον κοινωνικό λειτουργό.
- β. Η εξέταση των παραγόντων που είχαν επίδραση στην αντίληψή τους για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και για την Κοινωνική Εργασία.
- γ. Η εξέταση του βαθμού ενημέρωσης των σπουδαστών αυτών για την Κοινωνική Εργασία.
- δ. Η διαπίστωση της γνώμης των σπουδαστών για την εκπαίδευση που τους παρέχεται στο Α' Εξάμηνο της φοίτησής τους.

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας έγινε βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος, καθώς και κατάρτιση ερωτηματολογίων που απαντήθηκαν από τους σπουδαστές του Α' χειμερινού εξαμήνου του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του έτους 1988-1989.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι σπουδαστές πριν την εισαγωγή τους στη σχολή δεν ήταν ενημερωμένοι για την Κοινωνική Εργασία, αλλά και κατά τη διάρκεια του Α' εξαμήνου φοίτησής τους δεν ενημερώθηκαν κατά την κρίση τους αρκετά.

Η αντίληψη των σπουδαστών για την Κοινωνική Εργασία και το

επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού είναι κατά κύριο λόγο συγκεκριμένη και τέλος η γνώμη τους για την εκπαίδευσή τους στο Α'Ε-ξάμηνο είναι κατά πλειοψηφία ότι ήσαν ανεπαρκής.

Οι προτάσεις των μελετητών, οι οποίες στηρίζονται στα συμπεράσματα της έρευνας είναι :

α. Η πλήρης ενημέρωση των τελειόφοιτων μαθητών Λυκείου και νεοεισαχθέντων σπουδαστών για το αντικείμενο των σπουδών της.

β. Ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας ώστε να δοθούν περισσότερα ερεθίσματα στους σπουδαστές για την ενεργή συμμετοχή τους στα μαθήματα.

γ. Η συνεργασία και ο διάλογος μεταξύ καθηγητών και σπουδαστών με σκοπό την καλύτερη μεταξύ τους σχέση η οποία θα επηρεάσει και την εκπαίδευση των τέλεωπαίων.

δ. Να ακουσθεί η γνώμη των σπουδαστών με σκοπό την βελτίωση και εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος.

ε. Η ανωτατικοποίηση της σχολής Κοινωνικής Εργασίας για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης στον τομέα αυτό και την εξέλιξη του επαγγέλματος του Κοινωνικού Λειτουργού.

ζ. Η προώθηση ερευνών που να αφορούν τους σπουδαστές Κοινωνικής Εργασίας σ' όλα τα στάδια της εκπαίδευσής τους και την γνώμη τους για την εκπαίδευση που τους παρέχεται καθώς και για την κοινωνική εργασία και το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδα

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	II
ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.....	IV
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝΩΩ.....	V
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
I ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Σκοπός της μελέτης.....	2
Ορισμοί όρων.....	3
II ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	12
III ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	45
IV ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	53
V ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.....	81
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
A ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.....	86
B ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	103
Γ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΠΡΟΕ- ΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 891/1988 <<ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ>>>.....	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	124

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

	Σελίδα
Πίνακας 1: Φύλα των σπουδαστών.....	55
Πίνακας 2: Ηλικία των σπουδαστών.....	55
Πίνακας 3: Μηνιαίο εισόδημα των οικογενειών των σπουδαστών.....	56
Πίνακας 4: Μορφωτικό επίπεδο των γονέων των σπουδαστών.....	57
Πίνακας 5: Σειρά προτίμησης των σπουδαστών για τη σχολή Κοινωνικής Εργασίας, στο μηχανογραφικό δελτίο...	59
Πίνακας 6: Ενδιαφέρον των σπουδαστών για την εισαγωγή τους στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας.....	59
Πίνακας 7: Συμμετοχή των σπουδαστών ξανά στις γενικές εξετάσεις.....	60
Πίνακας 8: Ενδιαφέρον των σπουδαστών να τελειώσουν την σχολή Κοινωνικής Εργασίας.....	61
Πίνακας 9: Κατανόηση του επαγγέλματος του Κοινωνικού Λειτουργού από τους σπουδαστές με βάση τις πληροφορίες που τους έχουν δοθεί στο διάστημα που βρίσκονται στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας.....	67
Πίνακας 10: Χαρακτηριστικά στοιχεία ενός κοινωνικού λειτουργού σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών.....	71
Πίνακας 11: Γνώσεις που πρέπει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός για να είναι καλός στην δουλειά του.....	72
Πίνακας 12: Λόγοι που έπαιξαν ρόλο στην συστηματική παρακολούθηση κάποιων μαθημάτων από τους σπουδαστές.....	76
Πίνακας 13: Προσόντα καθηγητών.....	77
Πίνακας 14: Κρίση της παρεχόμενης στο Α' εξάμηνο εκπαίδευσης.....	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Εισαγωγή

Η καριέρα απασχολεί ιδιαίτερα τον νέο άνθρωπο. Στην επιλογή του μελλοντικού του επαγγέλματος πολλοί παράγοντες μπορεί να βαρύνουν: η αναγνωρισμένη αξία της σχολής που προτιμά στον Ελληνικό χώρο, οι πιθανότητες επαγγελματικής εξέλιξης, οι προοπτικές για την εύρεση εργασίας, ο χώρος εργασίας και άλλα.

Ακόμα πιθανά κριτήρια για την επιλογή μπορεί να είναι οι δυνατότητες για συνέχιση των σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό καθώς και οι δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης μετά από τις σπουδές αυτές.

Η επιλογή όμως αυτή επηρεάζεται συγχρόνως και από τις οικογενειακές δυνατότητες και αντιλήψεις καθώς και από τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις για την αξία των επαγγελμάτων. Η επιλογή της επαγγελματικής καριέρας αποτελεί σημαντικό σταθμό της όλης προσωπικότητας του νέου ατόμου, καθώς η επαγγελματική ζωή αποτελεί ένα μέσο για τη διεκδίκηση προσωπικών στόχων.

Η γενική κατάσταση στην Ελλάδα, όσον αφορά την επιλογή και την παρακολούθηση κάποιας σχολής είναι λίγο-πολύ συγκεχυμένη. Οι νέοι άνθρωποι ωθούνται συνήθως προς μία σχολή η οποία πολλές φορές δεν τους ταιριάζει, ή είναι πάνω από τις δυνατότητές τους, ή δεν τους συγκινεί σαν αντικείμενο. Έτσι έχουμε το φαινόμενο της πληθώρας των υποψηφίων για όλες τις σχολές- ιδίως γι' αυτές σε ξανεπιστημιακό επίπεδο-όπου οι θέσεις είναι πολύ λιγότερες.

Μετά την πιθανή αποτυχία και την απογοήτευση, οι νέοι είτε ξαναπροσπαθούν, είτε παρακολουθούν κάποια άλλη σχολή δημόσια, ή ιδιωτική με σκοπό π. να αποκτήσουν κάποια εφόδια για να βρουν αργότερα μία θέση στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα. Όσοι αποτυγχάνουν και δεν παρακολουθούν κάποια σχολή, παρακολουθούν άλλους δρόμους:

εξεύρεση εργασίας, εγγραφή σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, γάμος (συχνά γατα τα κορίτσια) κ.λ.π..

Όσον αφορά συγκεκριμένα τη σχολή Κοινωνικής Εργασίας σύμφωνα με την Ασπασία Καλούτση (1981, σελ. 39) <<...αυτή που κάνει συνειδητή επιλογή του επαγγέλματος είναι η μειοψηφία των υποψηφίων. Στο μεγαλύτερο μέρος τους οι υποψήφιοι δεν γνωρίζουν πολλά πράγματα, αν όχι τίποτα, για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, που καλούνται να σπουδάσουν. Ορισμένοι ίσως βρίσκονται τυχαία στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας και άλλοι χωρίς τη θέλησή τους, μιας και θα προτιμούσαν κάποιο άλλο επάγγελμα που δεν στερείται την αίγλη που έχει τόσο για τον υποψήφιο, όσο και για το οικογενειακό του περιβάλλον-αλλά και για το κοινωνικό-η πανεπιστημιακή σχολή>>.

Η κοινωνία μας, αν μην το παρεβλέψουμε, δίνει μεγάλη αξία στον πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που ενώ οι υποψήφιοι θα ήθελαν πιθανόν να μείνουν σε κάποια σχολή, δοκιμάζουν να πετύχουν σε κάποια άλλη, κυρίως πανεπιστημιακή. Τα παραπάνω μαζί με την κακή ή μη ολοκληρωμένη πληροφόρηση των νέων υποψηφίων του δημιουργούν προβλήματα επιλογής, με αποτέλεσμα πολλοί απ'αυτούς να μην παρακολουθούν την σχολή που πραγματικά θα επιθυμούσαν.

Έτσι, η ενημέρωση των μαθητών και των σπουδαστών από τους εκπαιδευτικούς, τους κοινωνικούς λειτουργούς ή τις σχολές Κοινωνικής Εργασίας μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για την παρακολούθηση της σχολής αυτής, ή και για την συνέχιση των σπουδών στην σχολή Κοινωνικής Εργασίας αλλά και την γνωριμία του υποψήφιου ή του σπουδαστή με το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού.

Σκοπός της μελέτης

Με βάση τα παραπάνω ο σκοπός της μελέτης αυτής είναι να ε-

ντοπίσει και να εκτιμήσει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των νεο-εισαχθέντων σπουδαστών στο τμήμα Κοινωνικής εργασίας, για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και την Κοινωνική Εργασία καθώς και για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται στο Α'εξάμηνο φοίτησής τους.

Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι της μελέτης αυτής είναι:

α. να διαπιστώσει τον βαθμό ενημέρωσης των σπουδαστών για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, πριν την εισαγωγή τους στη σχολή Κοινωνικής εργασίας.

β. να εκτιμήσει τις αντιλήψεις που οι σπουδαστές αυτοί είχαν πριν την εισαγωγή τους στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού αλλά και μετά την εισαγωγή του στη σχολή αυτή.

γ. να εξετάσει τους διάφορους παράγοντες-όπως οικογένεια, σχολείο, περιβάλλον κ.λ.π.-που έχουν επίδραση στην αντίληψή τους για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

δ. να ερευνήσει τον βαθμό ενημέρωσης των σπουδαστών γενικά για την Κοινωνική Εργασία.

ε. να διαπιστώσει τη γνώμη των σπουδαστών για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται στο Α'εξάμηνο και να ερευνήσει κατά πόσο αυτή τους επηρεάζει για τη συνέχιση ή όχι της φοίτησής τους στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Ορισμοί Όρων

Κοινωνική Εργασία

Κοινωνική Εργασία στη μελέτη αυτή ορίζεται η επιστήμη που σκοπό έχει να βοηθήσει και να υποστηρίξει τους πολίτες (σαν μεμονωμένα άτομα, ομάδες ή κοινότητες) να συνειδητοποιήσουν, να καλλιεργήσουν και να αξιοποιήσουν τις ικανότητες και τις δυνατότη-

τές τους ώστε να αναπτύξουν τις δυνάμεις και την προσωπικότητά τους σε σχέση με τις ανάγκες τους.. Ακόμα, η κοινωνική Εργασία είναι ένα από τα μέσα σύνδεσης μεταξύ κράτους και πολιτών ώστε το κράτος να σταθεί πλάϊ στον πολίτη για μια εποικοδομητική και αποδοτική σχέση και προς τις δύο πλευρές, αλλά και οι πολίτες να μπορούν να χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους τα μέσα και τις υπηρεσίες της κοινωνικής πολιτικής.

Βασικές αρχές της Κοινωνικής Εργασίας μπορούν να ορισθούν η εχεμύθεια, ο σεβασμός της προσωπικότητας, της αυτοδιάθεσης και της αξιοπρέπειας του ατόμου, η ατομικότητα και η διασφάλιση των ανθρωπινων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με τον SCHWARTZ σκοπός της Κοινωνικής Εργασίας είναι να μεσολαβήσει στη διεργασία μέσω της οποίας το άτομο και η κοινωνία πλησιάζουν ο ένας τον άλλον μέσω μιάς αμφίρροπης ανάγκης για αυτοεκπλήρωση. Οι απόψεις του SCHWARTZ επαφίενται στην υπόθεση ότι τα ενδιαφέροντα του ατόμου και της κοινωνίας είναι βασικά τα ίδια.

Η Επιτροπή για την πρακτική (εφαρμοσμένη Κοινωνική Εργασία) του εθνικού οργανισμού Κοινωνικών Λειτουργιών των Ηνωμένων Πολιτειών έχει δώσει τον ακόλουθο εφηρμοσμένο ορισμό:

1. να βοηθήσει άτομα και ομάδες να ανακαλύψουν και να λύσουν ή να ελαττώσουν προβλήματα που είναι το αποτέλεσμα έλλειψης ισορροπίας μεταξύ τους και του περιβάλλοντός τους.

2. να ανακαλύψει πιθανές περιοχές μη ισορροπίας μεταξύ ατόμων ή ομάδων και του περιβάλλοντος για να εμποδίσει την ύπαρξη μη ισορροπίας.

3. επιπλέον σ' αυτούς τους θεραπευτικούς και προληπτικούς σκοπούς, να βρει, να εξετάσει και να ενδυναμώσει όσο το δυνατόν πιο πολύ τα δυναμικά του ατόμου, της ομάδας και της κοινότητας.

Σύμφωνα με τον WERNER BOEHM η Κοινωνική Εργασία προσπαθεί να ενισχύσει την κοινωνική λειτουργία ατόμων μόνων τους ή σε ομάδες με ενέργειες που συγκεντρώνονται πάνω στις κοινωνικές σχέσεις οι οποίες αποτελούν την επικοινωνία μεταξύ ατόμων και του περιβάλλοντός τους. Οι ενέργειες αυτές μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις λειτουργίες:

1. Αποκατάσταση ελαττωματικών ικανοτήτων
2. Προσφορά ατομικών και κοινωνικών υπηρεσιών
3. Πρόληψη κοινωνικής δυσλειτουργίας

Το WEST VIRGINIA UNDERGRADUATE SOCIAL WORK CURRICULUM εισαγεί τρεις κύριους σκοπούς για την Κοινωνική Εργασία.

1. Να ενισχύσει τις αναπτυξιακές ικανότητες των ανθρώπων για λύση προβλημάτων και αντιμετώπισή τους.

2. Να προάγει την αποτελεσματική και πιο ανθρώπινη λειτουργία των κοινωνικών συστημάτων που δίνουν στους ανθρώπους τα μέσα και τις υπηρεσίες.

3. Να εκθέσει στους ανθρώπους τα μέσα και συστήματα που τους δίνουν τα μέσα, τις υπηρεσίες και τις ευκαιρίες για τη ζωή.

Για την BARTLETT ο κεντρικός σκοπός της Κοινωνικής Εργασίας είναι η κοινωνική λειτουργικότητα, την οποία ορίζει ως: «η σχέση μεταξύ των ενεργειών των ανθρώπων που έχουν για την αντιμετώπιση καταστάσεων και τις απαιτήσεις από το κοινωνικό τους περιβάλλον».

Ο REIN (1970) λέγει ότι η Κοινωνική Εργασία εκφράζεται όχι μόνο με ατομική εργασία αλλά και μεθόδους κοινωνικής αλλαγής που ενισχύουν ή αντιμετωπίζουν (προκαλούν) σύγχρονα STANDARDS συμπεριφοράς (διαγωγής).

Οι ALEX GITTERMAN και CAREN GERMAIN στο βιβλίο τους «A LIFE

MODEL OF SOCIAL WORK PRACTICE>> τονίζουν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί συγκεντρώνουν την προσοχή τους σε προβλήματα που έχουν σχέση με την καθημερινή ζωή και που μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:

1. Προβλήματα και ανάγκες σχετιζόμενες με αγώνες μεταβατικών περιόδων της ζωής.

2. Προβλήματα και ανάγκες σχετιζόμενες με ζητήματα που αποσκοπούν να επηρεάσουν στοιχεία του περιβάλλοντος.

3. Προβλήματα και ανάγκες σχετιζόμενες με διαπροσωπικά εμπόδια τα οποία εμποδίζουν μια οικογένεια ή ομάδα να διεκπεραιώσει μεταβατικούς ή περιβαντολλογικούς αγώνες (όλοι οι παραπάνω ορισμοί από της σημειώσεις του καθηγητή Χρ. Μουζακίτη).

Σύμφωνα με τον Ευάγγελο Παπανούτσο <<Κοινωνική Εργασία είναι μία υπηρεσία που προσφέρεται από τον άνθρωπο στον άνθρωπο, για να τον βοηθήσει να υπερνικήσει τις δυσκολίες που συναντά, στο πλαίσιο της ατομικής και συλλογικής του ζωής>> (Παπανούτσος 1964, σελίδα 1).

Όπως αναφέρεται στην Εισηγητική έκθεση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος για τη δημιουργία πανεπιστημιακού προπτυχιακού και μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην Κοινωνική Εργασία : <<συν αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας ορίζεται ο άνθρωπος σε συνάρτηση με το κοινωνικό του περιβάλλον. Η Κοινωνική Εργασία μελετά τις ανθρώπινες ανάγκες και τα προβλήματα που προκύπτουν από τις διαπροσωπικές και κοινωνικοοικονομικές σχέσεις. Αποβλέπει στην βελτίωση ή αποκατάσταση αμοιβαίας επωφελοούς αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων και περιβάλλοντος (κοινωνικού φυσικού ή οργανωτικού) για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων, ομάδων, κοινοτήτων και του κοινωνικού συνόλου γενικά.

Η Κοινωνική Εργασία διέπεται από δημοκρατικές αρχές που καθορίζονται από τη Δεοντολογία της. Βασικά σημεία της Δεοντολο-

γίας αυτής και της Φιλοσοφικής της θέσης είναι ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ατομικότητα, το απόρρητο και η διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων όπως αυτά αναφέρονται στον καταστατικό χάρτη του Ο.Η.Ε.. Αντλεί το θεωρητικό της υπόβαθρο από τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και ανέπτυξε ίδιες αρχές, μεθόδους και τεχνικές που κάνουν δυνατή την προοπτική της εφαρμογής.

Κοινωνικός Λειτουργός

Κοινωνικός Λειτουργός στη μελέτη αυτή ορίζεται ο επιστήμονας που με βάση αναγνωρισμένες σπουδές αλλά και προσωπική εργασία και ταλέντο, κατέχει την επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας, σέβεται τις αρχές της και προσφέρει με βάση αυτές στο κοινωνικό σύνολο..

Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 891/1978 «περί καθορισμού του αντικειμένου εργασίας του κοινωνικού λειτουργού»: «Ο κοινωνικός λειτουργός εν τη ασκήσει του έργου του, επιδιώκει, δια χρησιμοποίησεως μεθόδων Κοινωνικής Εργασίας και τη συνεργασία ετέρων ειδικών ως ιατρών, ψυχολόγων, συμβούλων επαγγελματικού προσανατολισμού, κοινωνιολόγων, εκπαιδευτικών, επισκεπτριών αδελφών, και άλλων, να συμβάλλει εις την πρόληψιν ή την αντιμετώπισιν, προβλημάτων ατόμων ή κοινωνικών ομάδων, εις την διατήρησιν ή αποκατάστασιν της ισορροπίας μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος αυτού ως και εν την εν γένει κοινωνικήν ανάπτυξιν και ευημερίαν».

Σύμφωνα με την Εισηγητική έκθεση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος για τη δημιουργία Πανεπιστημιακού προπτυχιακού και μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην Κοινωνική Εργασία, «Η Κοινωνική Εργασία διεθνώς ασκείται από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς (Απόφαση Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ, 1952). Οι ειδικές υπηρεσίες που παρέχουν οι κοινωνι-

κοί λειτουργοί καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Από την άμεση παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε άτομα, ομάδες, κοινότητες, μέχρι την εργασία σε επιτελικό επίπεδο για τον σχεδιασμό και τη βελτίωση της Κοινωνικής Πολιτικής, την κοινωνική έρευνα και την διοίκηση Κοινωνικών Υπηρεσιών>>. /

Οι τομείς απασχόλησης των κοινωνικών λειτουργών στη χώρα μας όπως καθορίζεται στο Π.Δ. 891/1978 <<περί καθορισμού αντικειμένου εργασίας των κοινωνικών λειτουργών>> είναι:

- α. Τομέας Κοινωνικής Πρόνοιας
- β. Τομέας Υγείας
- γ. Τομέας επαγγελματικού προσανατολισμού εργασίας
- δ. Τομέας Κοινωνικής Ασφάλισης
- ε. Τομέας εκπαίδευσης
- στ. Τομέας εγκληματικότητας
- ζ. Τομέας Κοινοτικής οργάνωσης και ανάπτυξης

Όπως σημειώνεται στην Εισηγητική Έκθεση για τη δημιουργία Πανεπιστημιακού προπτυχιακού και μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην Κοινωνική Εργασία, του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, σε όλους τους παραπάνω τομείς που αναφέρονται στο ΠΔ 891/1978, <<οι κοινωνικοί λειτουργοί συμβάλλουν στην διερεύνηση, πρόληψη, θεραπευτική αντιμετώπιση και επίλυση ψυχοκοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων ατόμων ή ομάδων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες να λειτουργήσουν στο οικογενειακό, εργασιακό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Μπορούν επίσης να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε πρόγραμμα Κοινοτικής Οργάνωσης και Ανάπτυξης ευαισθητοποιώντας και κινητοποιώντας τους κατοίκους με σκοπό την επίλυση προβλημάτων της κοινότητας και την προώθηση θεμάτων γενικού ενδιαφέροντος>>.

ΚΑΤΕΕ

<<Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως>> τα οποία καταργήθηκαν με τον νόμο 1404/1983.

ΤΕΙ

<<Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα>>. Σύμφωνα με τον <<Οδηγό για τον σπουδαστή Τ.Ε.Ι.>> σελίδα 9:

<<1. Τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) ανήκουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και αυτοδιοικούνται στα πλαίσια του νόμου αυτού και του εσωτερικού κανονισμού. Η εποπτεία του κράτους ασκείται από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 1404/1983.

2. Τα ΤΕΙ διακρίνονται σαφώς ως προς τον ρόλο και την κατεύθυν-
σιν των ιδίων και των αποφοίτων τους και ως προς το περιεχόμενο και τους τίτλους σπουδών από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και έχουν ειδικότερα ως αποστολή:

α. Να παρέχουν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση, επαρκή για την εφαρμογή επιστημονικών, τεχνολογικών, καλλιτεχνικών ή άλλων γνώσεων και δεξιοτήτων στο επάγγελμα.

β. Να συμβάλλουν στη δημιουργία υπεύθυνων πολιτών ικανών να συνεισφέρουν ως στελέχη εφαρμογής στα πλαίσια του δημοκρατικού προγραμματισμού, στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.

γ. Να υλοποιήσουν το δικαίωμα δωρεάν παιδείας κάθε Έλληνα πολίτη, ανάλογα με τις κλίσεις του και με όσα προσφέρουν οι σχετικοί νόμοι.

3. Στα πλαίσια της αποστολής τους τα Τ.Ε.Ι.:

α. Συμβάλλουν στην επαγγελματικό προσανατολισμό, τόσο των σπουδαστών τους όσο και των νέων γενικότερα.

β. Διευθετούν αμφίδρομη σχέση με τις αντίστοιχες παραγωγικές μονάδες και τους οργανωμένους κλάδους της οικονομίας της περιφέρειάς του.

γ. Συνεργάζονται μεταξύ τους ή με άλλα εκπαιδευτικά ή τεχνολογικά ιδρύματα ή φορείς ή υπηρεσίες του εσωτερικού ή του εξωτερικού, για την επίτευξη της αποστολής τους.

δ. Υπηρετούν την ανάγκη για συνεχιζόμενη εκπαίδευση των αποφοίτων τους και για διαρκή επιμόρφωση του ελληνικού λαού.

ε. Ενημερώνουν την κοινή γνώμη για την πορεία πραγματοποίησης των στόχων τους.

στ. Συνπονίζουν τις επιδιώξεις τους με εκείνες των ΑΕΙ, όπως προβλέπονται από τον Ν.1268/1982 στην κοινή προσπάθεια για μια αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

ζ. Παίρνουν μέρος σε ερευνητικά προγράμματα πάνω σε θέματα εφαρμογής και τεχνολογίας>>.

Εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία

Σύμφωνα με τον Χαρίτονα Παπαδόπουλο <<η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, που ανήκει στον χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών και ειδικότερα στις εφαρμοσμένες κοινωνικές επιστήμες, έχει σαν στόχο να συμβάλλει, με τη σωστή και επαρκή προετοιμασία ειδικευμένων στελεχών, στην προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσα από την διαπίστωση κοινωνικών αναγκών, τη χάραξη κοινωνικής πολιτικής από τον σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών>> (Παπαδόπουλος 197, σελίδα 177).

Σπουδαστής

Όπως αναφέρει ο Γ. Σταματάκος: <<σπουδαστής: ο σπουδάζων επιστήμην ή τέχνην, μαθητής και δη ο ακολουθών μαθήματα ανωτάτης σχο-

λής» ο φοιτητής», «σπουδάζω: (ως μεταβατικό) ασχολούμαι επιμε-
λώς εις τι καταγίγνομαι εις τι, μελετώ τι (επιστήμην, τέχνην κα)
όπως εκμάθω αυτήν και την ασκήσω: «σπουδάζω την ιατρικήν»»».
(Σταματάκος σελίδα 2573).

Φοιτητής

Σύμφωνα με τον Γ. Σταματάκο: «φοιτητής: ο φοιτών εις Πανεπιστή-
μιον (Πολυτεχνείον και άλλες ανωτάτους Σχολάς), ο σπουδαστής Πανε-
πιστημίου κ.ά. «φοιτητής φιλολογίας, Νομικής, Θεολογίας κ.λ.π.»
«φοιτώ: πηγαίνω: πηγαίνω εις το σχολείον, είμαι σπουδαστής, είμαι
μαθητής, μαθητεύω, παρακολουθώ μαθήματα» (Σταματάκος σελ. 2854).

Στη χώρα μας σήμερα υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ σπουδα-
στών και φοιτητών. Όσοι παρακολουθούν τα Τ.Ε.Ι., διάφορες τεχνι-
κές σχολές, ιδιωτικές σχολές κ.λ.π. ονομάζονται σπουδαστές, ενώ
μόνο όσοι παρακολουθούν Πανεπιστήμια ή Πολυτεχνεία ονομάζονται
φοιτητές.

Ταυτόχρονα οι σπουδαστές έχουν χαμηλότερη «ξαξία» πολλές φο-
ρές, όσον αφορά την εκτίμηση της κοινής γνώμης, σε σχέση με τους
φοιτητές και συχνά διαφορετική αντιμετώπιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ

Έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο πως ο σκοπός της μελέτης ήταν ν'εντοπίσει και να εκτιμήσει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των νεοεισαχθέντων σπουδαστών στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, τόσο για την ίδια την κοινωνική εργασία στο επάγγελμα όσο και για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Α'εξάμηνο της σχολής. Μετά την έρευνα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας πάνω στο θέμα που σχετίζεται με τη μελέτη αυτή, διαπιστώθηκε η έλλειψη ερευνών και σχετικών συγγραμάτων που να την αφορούν απόλυτα. Γι'αυτό το λόγο και αφού η μελέτη καλύπτει και αφορά ένα μέρος της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών και την ενημέρωσή τους για το επάγγελμα που κλήθηκαν να σπουδάσουν, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μία αναφορά α) Στο ιστορικό υπόβαθρο του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. β) Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, γ) Στην επιλογή του επαγγελματικού μέλλοντος του ατόμου, δ) Στους παράγοντες που επιδρούν στην επιλογή ενός επαγγέλματος και τέλος ε) Στην εκπαίδευση του Κοινωνικών Λειτουργών.

Ιστορικό Μπόθρα του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος

Η παιδεία είναι ένα κοινωνικό αγαθό που πρέπει να παρέχεται σε κάθε άτομο και ιδιαίτερα στους νέους, με πρωταρχικό της στόχο την ελεύθερη χωρίς περιορισμούς ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Πάντα όμως για να έχει επιτυχία ο στόχος της εκπαίδευσης θα πρέπει να συνδυάζεται με τις ικανότητες αλλά συγχρόνως και με τις ιδιαίτερες κλίσεις του κάθε ατόμου. Πολύ περισσότερο δε όταν μιλάμε για τα νέα άτομα που βρίσκονται μ-ροστά στην απόφαση για την καλύτερη επιλογή των σπουδών και σε τελική φάση, του επαγγέλματος που πρόκειται ν'ακολουθήσουν. Μόνο έτσι θα μπορέσουν τα άτο-

μα να υλοποιήσουν τους στόχους τους και το <<σχέδιο ζωής>> τους που από τη μια θα συμβάλλει στην ανάδειξη των κλίσεων και ικανοτήτων τους και από την άλλη μεριά η επαγγελματική τους ανάπτυξη θα έχει μέλλον και δεν θα είναι ένα είδος καθημερινής ρουτίνας.

Ο ρόλος της παιδείας είναι πρωταρχικός για κάθε κράτος που θέλει συνεχώς να αναπτύσσεται και να προοδεύει. Την παιδεία την συναντάμε σαν έναν από τους πρωταρχικούς θεσμούς με μεγάλη σημασία από τα αρχαία χρόνια στην Ελλάδα. Στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα, πριν από τους Περσικούς πολέμους, οι όροι και η έννοια της εκπαίδευσης ή της παιδείας καθώς και το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν πλατύτερο από τα σημερινά. Η μόρφωση για τους αρχαίους Έλληνες ήταν το μέσο για να μπορέσουν να διδαχθούν τις ηθικές αξίες μετριοφροσύνης να μπορούσαν να κερδίσουν την προσωπική τους ευτυχία. Πρωταρχικός στόχος της μόρφωσης ήταν η διδαχή των ηθικών αξιών όπως αναφέρθηκε παραπάνω και όχι η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη των ικανοτήτων και της προσωπικότητας. Σύμφωνα με τον LYNN R. ANDERSON (1980) οι σημερινοί ορισμοί για την παιδεία είναι ένα είδος ορθολογικής, εξατομικευμένης διαδικασίας για την λήψη αποφάσεων και δεν εξαίρουν την ηθική εκπαίδευση. Ο ίδιος συγγραφέας τονίζει ότι το ηθικό στοιχείο της αρχαίας ελληνικής παιδείας μπορεί να διακριθεί πολύ καθαρά σε δύο από τα παλαιότερα αλλά και αντίθετα συγχρόνως μεταξύ τους εκπαιδευτικά συστήματα, αυτό της στρατιωτικής αριστοκρατίας της Σπάρτης και εκείνο της δημοκρατίας της Αθήνας. Αν συγκρίνουμε τα δύο εκπαιδευτικά συστήματα βλέπουμε στο κάθε ένα αντίστοιχα να καθρεφτίζονται οι διαφορετικές αξίες.

Η Εκπαίδευση στην Σπάρτη και στην Αθήνα

Όπως αναφέρει ο LYNN R. ANDERSON (1980) η Σπάρτη στις αρχές

του 5ου αιώνα ήταν έντονα συντηρητική και αυταρχική. Στο εκπαιδευτικό της σύστημα καθρεφτίζονταν οι τότε αξίες της αριστοκρατικής Σπάρτης που δεν ήταν άλλες από την φυσική ρώμη, την αποφασιστικότητα, το θάρρος, την στρατιωτική ικανότητα, την υπακοή στο νόμο και στην εξουσία. Στοιχεία που ήταν απαραίτητα για κάθε Σπαρτιάτη. Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα την ευκαιρία για να εκπαιδευτούν είχε μόνο μία τάξη από τις τρεις που υπήρχαν, οι πολίτες. Για τις υπόλοιπες δύο δηλαδή τους περίοικους, την αγροτική τάξη και τους εἰλωτες-σκλάβους δεν υπήρχε κανονική παιδεία.

Αντίθετα στην Αθήνα η παιδεία τον 5ο αιώνα καθρέφτιζε το δημοκρατικό της πνεύμα. Ο <<χρυσός αιώνας>> έχει να παρουσιάσει πολλά στοιχεία ακόμα και σήμερα στην δική μας εποχή. Βλέπουμε λοιπόν στον αιώνα αυτόν το ξεκίνημα της δημόσιας παιδείας η οποία ξεκίνησε με τους φιλόσοφους όπως ήταν ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης. Βέβαια για την εκπαίδευση των παιδιών τους οι Αθηναίοι γονείς όφειλαν να πληρώνουν. Όμως παρόλο το γεγονός ότι μόνο οι οικονομικά ευημερούσες οικογένειες ήταν σε θέση να πληρώνουν για την δαπανηρή <<ανώτερη παιδεία>>, βλέπουμε ότι και τα παιδιά των φτωχότερων οικογενειών είχαν τη δυνατότητα να διδάσκονται τουλάχιστον ανάγνωση. Εδώ πρέπει να σημειωθεί το γεγονός της μόρφωσης των κοριτσιών τα οποία δεν πήγαιναν σχολείο αλλά μπορούσαν να μορφωθούν μέσα στο σπίτι τους. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η παιδεία θα έπρεπε να έχει σα σκοπό την ευτυχία στη ζωή μέσα όμως από την αρετή. Αυτό όμως μόνο λίγοι και επίλεκτοι μπορούσαν να τα καταφέρουν ώστε να αναπτύξουν το πνεύμα τους και να αποκτήσουν αυτό το είδος παιδείας. Η βασική του φιλοσοφία μοιάζει με αυτή της ιδέας της πλατωνικής εκπαίδευσης των ικανών όπως αναφέρει ο LYNN ANDERSON (1980) που λέγει ότι ο Πλάτωνας ήταν εμπνευστής της άποψης ότι η παιδεία έπρεπε να είναι για προικισμένα παι-

διά και αυτό γιατί μόνο οι λίγοι είχαν την ικανότητα να κερδίσουν από την μελέτη της λογικής, της λογοτεχνίας και των μαθημάτων. Έτσι βλέπουμε να προτείνεται ένα σύστημα επιλογής, βάση του οποίου οι μαθητές έπρεπε να περνούν με επιτυχία διαδοχικές εξετάσεις έτσι ώστε να βρίσκονται σε θέση να συνεχίσουν τις ανώτερες σπουδές τους. Επίσης ένα άλλο σημείο της Πλατωνικής άποψης είναι και το γεγονός της ισότητας των ανδρών και γυναικών όσο αφορά το θέμα της μόρφωσης. Βλέπουμε τις γυναίκες λοιπόν να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για μόρφωση από τη στιγμή που <<οι γυναίκες είναι ίδιες από τη φύση, με τους άνδρες>>. Είχαν τη δυνατότητα να μορφωθούν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως οι άνδρες, έτσι ώστε να μπορέσουν να κατακτήσουν ακόμα και υψηλές θέσεις στην πολιτεία. Το εκπαιδευτικό σύστημα που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της ελληνικής κλασικής εποχής (500 π.Χ. έως 300 π.Χ.) αποτέλεσε και παραμένει πρότυπο για τα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα, ιδιαίτερα για τα κολλέγια Ελευθέρων Σπουδών όπως υποστηρίζει ο προαναφερόμενος συγγραφέας. Σύμφωνα με τον ίδιο η Αρχαία Σχολή των Αθηνών ιδρύθηκε το 100 μ.Χ. και λειτούργησε μέχρι τις αρχές της βυζαντινής περιόδου. Το 592 ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός κατήργησε την Αρχαία Σχολή των Αθηνών, την Ακαδημία του Πλάτωνα, το Λύκειο του Αριστοτέλη, καθώς και τις περισσότερες από τις σχολές, αθηναϊκές, που υπήρχαν. Αυτό το στήριξε στην άποψή του ότι τα ιδρύματα αυτά προωθούσαν την παγανιστική και ειδωλολατρική προπαγάνδα, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με την προσπάθειά του να προσηλυτίσει τους Έλληνες στις αρχές της Χριστιανικής πίστης. Ο Ιουστινιανός δημιούργησε τη Νομική Σχολή στο Πανεπιστήμιο που ο Μέγας Κωνσταντίνος είχε ιδρύσει το 425 μ.Χ. (LYNN ANDERSON, 1980).

Η Περίοδος της Τουρκοκρατίας

Με την πτώση όμως της Κωνσταντινούπολης και την κατοχή της

Ελλάδας από τους Τούρκους πολλά από τα στοιχεία που έλαμψαν κατά την περίοδο της κλασικής εποχής έπαθαν να υπάρχουν. Η ελληνική παιδεία περιορίστηκε σε λίγα μόνο άτομα (ιερείς, καλόγερους κ.λ.π.) που δίδασκαν την ελληνική γλώσσα σε λίγους μαθητές στα μοναστήρια και τις εκκλησίες. Οι ιερείς και οι γιατροί δεν συλλαμβάνονταν από τους Τούρκους και είχαν την δυνατότητα να ταξιδεύουν ελεύθερα μέσα στη χώρα οπότε και όλο το βάρος της παιδείας βρισκόταν στα χέρια τους. Όλα τα θρησκευτικά κείμενα και ιδιαίτερα η Αγία Γραφή ήταν το μέσο που χρησιμοποιούσαν για τη διδασκαλία και εκπαίδευση των μαθητών τους.

Η Περίοδος Μετά την Απελευθέρωση από τους Τούρκους

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας, ήταν πολύ αρνητική για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όπως και για όλα τα πράγματα της χώρας. Έτσι την περίοδο μετά την απελευθέρωση η βελτίωση της παιδείας ήταν επιτακτική. Ο πρώτος Έλληνας Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, έδειξε πραγματικό ενδιαφέρον για την βελτίωση της παιδείας. Όπως τονίζει ο Σήφης Μπουζάκης (1987), τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αναπτύχθηκαν με γοργό ρυθμό σε όλη τη χώρα. Η Ιόνιος Ακαδημία ήταν το πρώτο ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της νέας και ανεξάρτητης Ελλάδας. Ιδρύθηκε από τον Κυβερνήτη της Ιωάννη Καποδίστρια και χρηματοδοτήθηκε από ένα θαυμαστή της χώρας μας, τον κόμη GUILFORD. Άνοιξε δε το 1823 στην Κέρκυρα. Ο οραματισμός όμως για το φωτισμό του γένους όπως υποστηρίζει ο ίδιος συγγραφέας δεν έγινε πραγματικότητα. Αυτό οφείλεται στο ότι η χώρα μας ήταν εξαρτημένη και η εξάρτηση αυτή καθρεπτιζόταν και στο χώρο της εκπαίδευσης, όπου όλες οι επιλογές γίνονταν από τις κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις Όθωνα και Τρικούπη που δεν ήταν παρά εκφραστές των μικροαστών και των μεγαλοκτηματιών. Έτσι αυτή την εποχή δημιουργούνται με διάταγμα ιδιωτικά σχολεία (και συγκεκριμένα

το 1836). Την ίδια εποχή επίσης προβλέπεται και η χωριστή μόρφωση των κοριτσιών χωρίς βέβαια να υπάρχει κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια για την εκπαίδευσή τους, σε αντίθεση με την Πλατωνική άποψη που θεωρούσε τις γυναίκες ικανές ακόμα και για την κατοχή υψηλών θέσεων στην πολιτεία όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενη παράγραφο της μελέτης. Αυτή ακριβώς την αδιαφορία του κράτους ήρθε να καλύψει η ιδιωτική πρωτοβουλία με την ίδρυση της <<Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας>> το 1852, αναφέρει ο Μπουζάκης σύμφωνα με τον Δι'Ελληνό (Μπουζάκης, 1987).

Το Πανεπιστήμιο των Αθηνών ιδρύθηκε το 1837 με χαρακτηριστικό στοιχείο την καταβολή διδάκτρων από τους φοιτητές. Στην προσπάθεια όμως ενθάρρυνσης για ανώτερη παιδεία, ίσχυσε η δωρεάν παιδεία στην Ελλάδα από το 1844 ως το 1911 οπότε ορίστηκε για άλλη μια φορά η καταβολή διδάκτρων. Από το 1963 όμως ο νόμος άλλαξε για άλλη μια φορά και η δωρεάν παιδεία στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα ισχύει μέχρι και σήμερα στη χώρα μας (Σ.Μπουζάκης, 1987). Όμως εκείνη την εποχή στο Πανεπιστήμιο λόγω του ότι, τα σχολεία μέσης εκπαίδευσης βρίσκονταν μόνο στα αστικά κέντρα και συγχρόνως τα παιδιά που ζούσαν στην ύπαιθρο είχαν δασκάλους με χαμηλότερο επίπεδο γνώσεων σύμφωνα με το διάταγμα του 1834 που πρόβλεπε δασκάλους τριών κατηγοριών (νομούς, δήμους, επαρχία) έφταναν τα παιδιά των κυρίαρχων τάξεων. Μόνο τα παιδιά αυτά προορίζονταν για να στελεχώσουν τις θέσεις στην κορυφή του Κρατικού μηχανισμού. Μια καινούργια διάρθρωση όμως του εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας διαμορφώνεται με το νόμο ΒΤΜΘ' του 1895 όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 2 του παραρτήματος (Γ.Μπουζάκης, 1987, σελ. 43).

Η Περίοδος του 20ου Αιώνα

Και ο 20ος αιώνας χαρακτηρίζεται από συνεχείς μεταρρυθμί-

σεις στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας. Τις περισσότερες όμως φορές οι προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις δεν προλάβαιναν να εφαρμοσθούν. Και η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται όπως και τον 19ο αιώνα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, από μία περίοδο κατοχής που οι επικρατούσες καταστάσεις είχαν καταλυτικές επιδράσεις σε όλους τους τομείς.

Ο Μπουζάκης (1987) αναφέρει ότι το 1913 και το 1917 γίνονται μεταρρυθμίσεις που αποτελούν και τις πρώτες περιστατικές προτάσεις για μια αστικοδημοκρατική και γλωσσоекπαιδευτική αλλαγή του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές στόχευαν στο να προσαρμοσθεί η εκπαίδευση στις καινούργιες συνθήκες, κοινωνικές και οικονομικές. Αλλαγές που δεν μπόρεσαν να υλοποιηθούν μιάς και μαζί με την ανακοπή της αστικής ολοκλήρωσης στο πολιτιστικό επίπεδο, ανακόπηκε και η εκπαιδευτική ολοκλήρωση. Την επόμενη μεταρρυθμιστική προσπάθεια τη συναντάμε το 1929 και διαμορφώθηκε σε μια καινούργια δομή όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4 του παραρτήματα Γ. Σα σκοπό αυτή η προσπάθεια είχε να καταστείλει τις αδυναμίες και τα αδιέξοδα του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος κι αυτό εξαιτίας του ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είχε την δυνατότητα να ανταποκριθεί στις τότε ανάγκες της κοινωνίας από τη στιγμή που ο χαρακτήρας της παιδείας ήταν ολιγαρχικός και υπήρχε παραμέληση της εκπαίδευσης μεγάλου αριθμού του λαϊκού πληθυσμού αλλά συγχρόνως και υποβαθμισμένη εκπαίδευση και του διδακτικού προσωπικού. Οι στόχοι όμως και αυτής της μεταρρύθμισης δεν πραγματοποιούνται, όπως σημειώνει ο Σ.Μπουζάκης (1987) λόγω της δικτατορίας του 1935. Ένα άλλο μεγαλύτερο ακόμα γεγονός, ο πόλεμος που δεν αργεί να ξεσπάσει, και η υποδούλωση της χώρας σε μια μακρά περίοδο κατοχής έχουν επιπτώσεις, για μια ακόμη φορά, καταλυτικές σε όλους τους τομείς. Σύμφωνα με τον παραπάνω συγγραφέα

το εμπνευσμένο <<Σχέδιο μίας Λαϊκής Παιδείας>> από δύο ομάδες εκπαιδευτικών του Ε.Α.Μ. και της ΕΠΟΝ με εμπνευστή τον Δ.Γληνό, ο οποίος και θεωρούσε την παιδεία σαν την σπουδαιότερη κοινωνική λειτουργία που είναι ταγμένη στην υπηρεσία του λαϊκού συνόλου χωρίς να μένει ξένη με την γύρω ζωή αλλά στενά συνδεδεμένη με αυτή, πρόσφερε πολλά στην ιδέα της εκπαίδευσης. Μια παιδεία όπου όλοι θα είχαν ίδια δικαιώματα μόρφωσης και δεν θα υπήρχε κανένας περιοριστικό μέτρο, οικονομικό ή κοινωνικό. Στο ίδιο σχέδιο παρουσιαζόταν επιτακτική και η ανάγκη για πανεπιστημιακή μόρφωση των δασκάλων σε τετράχρονο πανεπιστημιακό επίπεδο, κάτι που τα τελευταία μόλις χρόνια εφαρμόστηκε στη χώρα μας. Συγχρόνως όμως τονιζόταν και η ανάγκη για προστατευτικά μέτρα προς τους μαθητές. Και αυτή όμως η προσπάθεια για μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού μας συστήματος δεν πραγματοποιήθηκε.

Η χώρα μας μπόρεσε τελικά να αναδιοργανωθεί και μαζί αναδιοργανώθηκε και η ανώτατη παιδεία την περίοδο της δεκαετίας του 1954-1964. Η περίοδος αυτή χαρακτηριζόταν από οικονομικοπολιτική σταθερότητα της χώρας μας. Δημιουργήθηκαν πολλές ανώτατες Σχολές ενώ εκείνη την εποχή ξεκίνησε και ο θεσμός των κρατικών υποτροφιών για μεταπτυχιακές σπουδές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Επίσης την εποχή εκείνη αξιοσημείωτο ήταν και το πρόγραμμα ανταλλαγής σπουδαστών και καθηγητών σε διεθνές επίπεδο. Η παιδεία όπως αναφέρει ο Μπουζάκης (1987) γινόταν ολοένα και πιο δημοφιλής, ιδιαίτερα για τις φτωχότερες οικογένειες που μέχρι εκείνη τη στιγμή η ανώτατη παιδεία δεν ήταν προσιτή. Στην προσπάθεια αυτή για αναδιοργάνωση και βελτίωση της ανώτατης παιδείας βλέπουμε να δημιουργούνται περισσότερα Πανεπιστήμια. Σε αυτά είχαν τη δυνατότητα να γραφθούν απόφοιτοι γενικού και τεχνικού λυκείου όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 5 του παραρτήματος Γ. Για να γραφούν όμως στο Πανεπιστήμιο έπρεπε να ήταν κάτοχοι του

<<ακαδημαϊκού απολυτηρίου>> και να έδιναν εισαγωγικές εξετάσεις σε ωρισμένα μαθήματα (Μπουζάκης, 1987, σελ.103). Και η μεταρρυθμιστική αυτή προσπάθεια δεν μπόρεσε να καρποφορήσει. Η χαριστική βολή θίνεται με την δικτατορία των συνταγματαρχών, όπου η εξάρτηση σε όλους τους τομείς ήταν το χαρακτηριστικό της εποχής. Ιδιαίτερα εμφανής είναι η εξάρτηση στον τομέα της μέσης και ανώτερης τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης. Το 1970 έχουμε την ίδρυση των ΚΑΤΕΕ (Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης) που είναι ανώτερες τεχνικές επαγγελματικές σχολές τριετούς το πολύ φοίτησης καταργώντας έτσι το τετραετούς φοίτησης μικρό πολυτεχνείο. Η δημιουργία των Κ.Α.Τ.Ε.Ε. ήταν υπαγορευμένη και χρηματοδοτήθηκε από τη Διεθνή Τράπεζα ενώ τα προγράμματά τους δημιουργήθηκαν μετά από παραγγελία της Διεθνούς Τράπεζας σε Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας. Στοιχείο που παρουσιάζει και την εξάρτηση του τομέα της εκπαίδευσης όπως άλλωστε και όλων των τομέων την εποχή εκείνη.

Οι νέοι όμως από την μεριά τους στη μεγαλύτερή τους πλειοψηφία όπως υποστηρίζει ο Α.Κόκκος (1982) δυσανασχετούσαν με την ιδέα της Μέσης Τεχνικής-Επαγγελματικής εκπαίδευσης (Μ.Τ.Ε.Ε.) που είχε ελάχιστη κοινωνική αναγνώριση από τη μια μεριά και ελλιπή οργάνωση από την άλλη. Ακολουθώντας την Μ.Τ.Ε.Ε. δεν είχαν το δικαίωμα να πάρουν μέρος στις εξετάσεις για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.). Έτσι βλέπουμε το 1972 το 58% των μαθητών να φοιτά στη Μέση Γενική Εκπαίδευση γιατί μόνο όταν τα παιδιά φοιτούσαν στη προνομιούχα μέση γενική εκπαίδευση είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα Α.Ε.Ι.. Οι περισσότερες ελληνικές οικογένειες ήταν έτοιμες να υποβληθούν σε οποιαδήποτε θυσία μόνο και μόνο για να μπορέσουν τα παιδιά τους να συ-

νεχίσουν στα Α.Ε.Ι., γεγονός που συνεχίζεται ακόμη και σήμερα γιατί τα Α.Ε.Ι. προσδίδουν κύρος τόσο στο παιδί όσο και στην οικογένειά του. Μπροστά στο άκουσμα της λέξης και μόνο πανεπιστήμιο υπάρχει μία κοινωνική αναγνώριση.

Αντίθετα την ίδια χρονολογία το 18% των μαθητών φοιτούσε στη Μέση Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση (Α.Κόκκος, 1982). Η μικρή αυτή μερίδα που πήγαιναν στη Μ.Τ.Ε.Ε., ήταν νέες μη προνομιούχες κοινωνικής προέλευσης που αναγκασμένοι λόγω οικονομικών λόγων ακολουθούσαν αυτή τη λύση γιατί τους εξασφάλιζε ένα πτυχίο, βάση του οποίου είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν και να εξασφαλίσουν κάποια μορφή επαγγελματικής διεξόδου. Η δυνατότητα όμως που δινόταν στους απόφοιτους του Τεχνικού Λυκείου να μπου σε ανώτατες και ανώτερες σχολές μόνο με το απολυτήριό τους είχε σαν αποτέλεσμα η εκπροσώπηση των μέχρι εκείνη την εποχή μη προνομιούχων τάξεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση να είναι μεγάλη. Τεχνητά λοιπόν αφού το 32% των θέσεων των ΚΑΤΕΕ προορίζονταν μόνο για τους απόφοιτους των Τεχνικών-Επαγγελματικών Λυκείων (ΤΕΛ), ανεξάρτητα από τη βαθμολογία τους σε σύγκριση με τους απόφοιτους των Γενικών Λυκείων, υπήρχε η ελπίδα ότι μία πλειοψηφία θα κατευθυνόταν στα ΚΑΤΕΕ (Βεργίδης, 1982). Από την άλλη μεριά όμως η πλειοψηφία των αποφοίτων της Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης δεν μπορούσε να απορροφηθεί στις Ανώτατες και Ανώτερες Σχολές. Τα 3/4 των υποψηφίων αποκλείονταν κάθε χρόνο, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος των υποψηφίων να φεύγουν στο εξωτερικό για την αναζήτηση καλύτερης τύχης και απόκτησης ενός επιθυμητού <<χαρτιού>>. Η επικρατούσα κατάσταση πρόβαλε την ανάγκη μιας καινούργιας μεταρρυθμιστικής προσπάθειας του εκπαιδευτικού συστήματος στα μέσα της δεκαετίας του '70 όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 6 του παραρτήματος Γ. Σύμφωνα όμως με τον Α.Κόκκο (1982) η τεχνικοεπαγγελματι-

κή εκπαίδευση συνέχιζε να είναι ο χώρος που υποδεχόταν τους μαθητές που άνηκαν σε μη προνομιούχα κοινωνική τάξη. Η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1976-1977 είναι η συνέχεια των όλων μεταρρυθμιστικών των προσπαθειών που ξεκίνησαν, όπως παρουσιάστηκαν σε προηγούμενες παραγράφους, από πολύ παλιά, και κάθε φορά ήταν ανάλογη με την κρίση που επικρατούσε σε όλους τους τομείς της ζωής. Έτσι και στην εκπαίδευση υπήρξε μία σειρά προσπαθειών ώστε να μπορέσουν να ικανοποιηθούν οι κοινωνικοπολιτικές ανάγκες που παρουσιάζονταν. Σύμφωνα με το πνεύμα αυτό ήταν και η καινούργια αντίληψη σχετικά με τις εκπαιδευτικές αλλαγές που συναντούμε την περίοδο 1981-1985 όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα 7 του παραρτήματος Γ. Σύμφωνα με εξαγγελίες της τότε Κυβέρνησης (Ελευθεροτυπία 4.4.1983) και η Παιδεία δεν έμεινε ανεπηρέαστη στην προσπάθεια κοινωνικής αλλαγής. Με την εφαρμογή δε του νόμου πλαισίου και η τριτοβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση αναδιαρθρώνεται με την αντικατάσταση των ΚΑΤΕΕ από τα νέα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ο Νόμος 1268 <<για την δομή και λειτουργία των ΑΕΙ>> ψηφίζεται το 1982, ενώ το 1983 ψηφίστηκε ο Νόμος 1404 που καταργεί όπως αναφέρθηκε παραπάνω τα ΚΑΤΕΕ και θεσμοθετεί τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.). Σύμφωνα με την Εισηγητική έκθεση του Ν.1404 αποστολή της Παιδείας είναι <<να προετοιμάσει τον άνθρωπο όχι μόνο για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, αλλά για όλες τις εκδηλώσεις της ζωής>>. Μια θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΕΙ-ΤΕΙ) μπορούν να έχουν όσοι συμμετάσχουν και επιτύχουν στις γενικές εξετάσεις. Σημειώνεται πως χωρίς εξετάσεις μπορούν να εισαχθούν στα Τ.Ε.Ι., απόφοιτοι Τεχνικών-επαγγελματικών λυκείων καθώς και των πολυκλαδικών λυκείων. Την περίοδο αυτή σημειώνεται πως ιδρύθηκαν 4 νέα Πανεπιστήμια που άρχισαν να λειτουργούν από την Ακαδημαϊκή χρονιά 1985-1986. Τα νέα Πανεπιστήμια είναι: του Αιγαίου, του Ιονίου, της Θεσσαλίας

και το Αττικό στο οποίο συγχωνεύτηκαν η Πάντειος, η Ανωτάτη Εμπορική, η Ανωτάτη Βιομηχανική και η Ανωτάτη Γεωπονική Αθήνας.

Τριτοβάθμια Ανώτερη Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον Στέφανο Πεσμαζόγλου (1987) η ανάπτυξη της ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσης θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο φάσεις, η πρώτη από το 1917-1964 όπου δεν υπάρχει θεσμοθετημένη βαθμίδα και η δεύτερη φάση από το 1964-1977 όπου δόθηκε, όπως αναφέρθηκε, ήδη, έμφαση στη μορφή αυτής της εκπαίδευσης από τη στιγμή που έχουμε και θεσμοθετημένη πλέον ανώτερη βαθμίδα. Έχει αναφερθεί ότι τα σημερινά Τ.Ε.Ι. αποτελούν τη συνέχεια και την μετονομασία των ΚΑΤΕΕ τα οποία, υπενθυμίζεται, ιδρύθηκαν και λειτούργησαν μέσα στη δεκαετία του 1970 μετά από χρηματοδότηση και εισθήγηση της Διεθνούς Τράπεζας που τα έβλεπε σαν εναλλακτική λύση, ώστε να υπάρξει αρκετό τεχνικό εργατικό δυναμικό που θα μπορέσει να καλύψει τις απαιτούμενες ανάγκες της βιομηχανικής παραγωγής. Μέχρι εκείνη την εποχή της μετονομασίας και ίδρυσης των ΤΕΙ η εκπαίδευση στα ΚΑΤΕΕ δεν άνηκε στο ίδιο επίπεδο με την τριτοβάθμια εκπαίδευση των ΑΕΙ. Με τον ιδρυτικό νόμο-πλαίσιο όμως για τη δομή και λειτουργία των Τ.Ε.Ι., γίνεται σαφής προσδιορισμός ότι στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκουν και τα Α.Ε.Ι. και τα Τ.Ε.Ι..

<<Υπάρχει η πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η δευτεροβάθμια και η τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση ανήκουν τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και τα Τ.Ε.Ι.>> (Βουλγαράκης, 1983, σελ.11).

<<Τα Τ.Ε.Ι. είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και αυτοδιοικούνται. Η εποπτεία τους ασκείται από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων>>.

σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου 1404/83 (Βουλγαράκης, 1983, σελ. 11).

<<Διακρίνονται ως προς τον ρόλο τους και την κατεύθυνση των ίδιων και των αποφοίτων τους και ως προς το περιεχόμενο και τους τίτλους σπουδών από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και έχουν ως αποστολή:

α) Να παρέχουν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση, επαρκή για την εφαρμογή επιστημονικών, τεχνολογικών, καλλιτεχνικών ή άλλων γνώσεων και δεξιοτήτων στο επάγγελμα.

β) Να συμβάλλουν στη δημιουργία υπεύθυνων πολιτών, ικανών να συνεισφέρουν ως στελέχη εφαρμογής στα πλαίσια του δημοκρατικού προγραμματισμού, στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας:

γ) Να υλοποιήσουν το δικαίωμα δωρεάν παιδείας κάθε Έλληνα πολίτη, ανάλογα με τις κλίσεις του και με όσα προβλέπουν οι σχετικοί νόμοι>>. (Βουλγαράκης, 1983).

Σπουδαστές Τ.Ε.Ι. καθίστανται όσοι γράφονται σε αυτά μετά από εισαγωγή, μεταγγραφή ή κατάταξη σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά σε ειδικά εκπαιδευτικά θέματα στο κεφάλαιο 10. Στο άρθρο δε 41, που αφορά τις Σχολές του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας αναφέρεται ότι:

<<1.01 σπουδαστές των ανώτερων σχολών αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας εντάσσονται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 37 αυτού του νόμου σε αντίστοιχα τμήματα και κατευθύνσεις Τ.Ε.Ι. ή παραρτημάτων τους με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Υγείας και Πρόνοιας, που εκδίδονται μετά έξι (6) μήνες από τη δημοσίευση του νόμου.

Με όμοιες αποφάσεις θα καθοριστούν μετά γνώμη του Κοινοβουλευτικού Συμβουλίου Υγείας.

α) Τα προγράμματα σπουδών των σχολών επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας ανάλογα με τα οριζόμενα στην παρ. 2 του νόμου.

β) Όλα τα σπουδαστικά θέματα που προκύπτουν από την ένταξη αυτή κατά αναλογία των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 37 του νόμου και κάθε άλλη διαδικαστική λεπτομέρεια.

γ) Οι προϋποθέσεις και διαδικασίες ένταξης του εκπαιδευτικού προσωπικού

δ) Οι προϋποθέσεις και όροι λειτουργίας των κέντρων πρακτικής άσκησης για τους σπουδαστές των σχολών επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας των Τ.Ε.Ι.>> (Βουλγαράκης, 1983, σελ. 41-42).

Η Επιλογή του Επαγγελματικού Μέλλοντος /

Η επιλογή του επαγγελματικού μέλλοντος αποτελεί μια από τις σοβαρότερες αποφάσεις του ατόμου. Κι αυτό γιατί με το επάγγελμα που θα διαλέξει για να ακολουθήσει, θα πορευτεί σε όλη του τη ζωή. Γι' αυτό η επιλογή που θα κάνει το νέο άτομο, θα πρέπει να είναι συνειδητή γιατί δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει συνεχώς δοκιμές.

Ο Κοσμόπουλος (1980) αναφέρει ότι στο στάδιο αυτής της ανθρώπινης ζωής, όπου το νέο άτομο καλείται να προσανατολισθεί επαγγελματικά, επιχειρείται ακριβώς η αποσαφήνιση και η συμπλήρωση του <<σχεδίου ζωής>>. Ένα σχέδιο ζωής που στηρίζεται στην εικόνα που το νέο άτομο έχει για το εγώ του και επηρεάζεται ωστόσο και από τα συναισθήματα που συνοδεύουν αυτό το στάδιο και την

<<αναπτυξιακή ορμή>> που χαρακτηρίζει την ηλικία αυτή. Ένα μέρος του <<σχεδίου ζωής>> αποτελεί και η πραγματοποίηση της επαγγελματικής κατεύθυνσης. Η επαγγελματική αποκατάσταση απασχολεί το νέο άτομο σε μεγάλο βαθμό και συνήθως επηρεάζεται από τις οικογενειακές δυνατότητες και αντιλήψεις αλλά προπάντων από τα κίνητρα και τα κριτήρια που το ίδιο το νέο άτομο διαμορφώνει. Η επιλογή του επαγγελματικού μέλλοντος αποτελεί ένα σταθμό ιδιαίτερα την στιγμή αυτή της αναπτυξιακής περιόδου στην οποία βρίσκεται το νέο άτομο. Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα η επαγγελματική προσαρμογή μπορεί να διακριθεί σε δύο στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο το νέο άτομο προβάλλει τις δικές του αξίες και διεκδικήσεις και επιλέγει σπουδές και επάγγελμα. Δοκιμάζει πολλές φορές σ' αυτό το στάδιο τον εαυτό του και μπορεί να φθάσει στο σημείο να εγκαταλείψει τον αρχικό του δρόμο και να ακολουθήσει έναν καινούργιο που του ταιριάζει. Τελειώνοντας λοιπόν την Γ' Λυκείου ανοίγονται μπροστά στο νέο άτομο δύο βασικές δυνατότητες: να συνεχίσει τις σπουδές του ή να αναζητήσει δουλειά μπαίνοντας στην αγορά εργασίας. Στη μελέτη αυτή έχουμε το νέο άτομο να ακολουθεί το πρώτο στάδιο, δηλαδή τη δυνατότητα συνέχισης των σπουδών του και συγκεκριμένα στην κατηγορία εκείνη των σχολών όπου μπορεί να εισαχθεί σύμφωνα με το σύστημα των γενικών εξετάσεων (δίνοντας εξετάσεις ή χωρίς βάση του συστήματος της βαθμολογίας). Ειδικά για την εισαγωγή στα Τ.Ε.Ι., αν είναι απόφοιτος Τεχνικού και Επαγγελματικού Λυκείου (Τ.Ε.Λ.) ή Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (Ε.Π.Λ.), έχει δικαίωμα να είναι υποψήφιος σε αυτά άσχετα αν θα πάρει ή όχι μέρος στις γενικές κατηγορίες υποψηφίων που εισάγονται στα Τ.Ε.Ι. με ορισμένες προϋποθέσεις επιπλέον του κανονικού αριθμού εισακτέων χωρίς ή με εξετάσεις. Αυτές οι κατηγορίες είναι οι εξής:

α) Έλληνες τού εξωτερικού, β) Παιδιά Ελλήνων υπαλλήλων δημοσίων υπηρεσιών στο Εξωτερικό, γ) Κύπριοι, δ) Ομογενείς υπότροφοι, ε) Αλλογενείς-Αλλοδαποί, στ) Τυφλοί-κωφάλαλοι, άτομα που πάσχουν από μεσογειακή αναιμία. (ΟΕΔΒ, 1986, σελ. 18).

Με αυτόν τον τρόπο ένας απόφοιτος της Γ' Λυκείου μπορεί να εισαχθεί και στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας που λειτουργούν στις Σχολές Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας των Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Πάτρας και Ηρακλείου. Η φοίτηση διαρκεί έξι εξάμηνα (3 χρόνια) ενώ ακολουθεί και ένα εξάμηνο πρακτικής άσκησης. Σύμφωνα με την έκδοση του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (1986, σελ. 76), το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας έχει σα σκοπό να δώσει στους σπουδαστές του την κατάλληλη εκπαίδευση, ώστε να μπορούν σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς να συμβάλλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων ατόμων ή ομάδων.

Το επάγγελμα δε του Κοινωνικού Λειτουργού, σύμφωνα με τον Οδηγό Επαγγελματιών (1984, σελ. 347) κατατάσσεται στα ψυχοκοινωνικά επαγγέλματα μαζί με τις ειδικότητες του ψυχολόγου, του κοινωνιολόγου, συμβούλου επαγγελματικού Προσανατολισμού και του γραφολόγου. Νέα επαγγέλματα που αναπτύχθηκαν σα συνέπεια των δύο φάσεων που χαρακτηρίζουν την κοινωνική μεταβολή της εποχής μας: της βιομηχανοποίησης και της αστικοποίησης. Πραγματικά η αλματώδης εξέλιξη, ο γρήγορος ρυθμός εργασίας, οι συνεχείς μεταβολές σε όλους τους τομείς της ζωής, δημιούργησαν την ανάγκη να μελετηθεί ο άνθρωπος σαν άτομο και συγχρόνως και σαν μέλος κοινωνικών ομάδων. Σκοπός των παραπάνω επαγγελμάτων, μαζί και του κοινωνικού λειτουργού που βρίσκεται καταταγμένο στην κατηγορία αυτή, σύμφωνα με την προηγούμενη έκδοση, είναι να βοηθήσουν τον άνθρωπο να πετύχει να προσαρμοσθεί στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ζωής.

Πόσο όμως η ενημέρωση των νέων ατόμων σχετικά με το επάγγελμα που προτίθενται να σπουδάσουν είναι τέτοια που να τους δίνει την δυνατότητα να εξυπηρετήσουν, να απολαύσουν αλλά και να διεκδικήσουν τους προσωπικούς τους στόχους ώστε να μη χρειαστεί να κάνουν δοκιμές και να εγκαταλείψουν τον δρόμο που διάλεξαν αρχικά για κάποιο δεύτερο ή στην έσχατη περίπτωση για κάποιον τρίτο;

Οι αρχαίοι φιλόσοφοι (Πλάτωνας, Αριστοτέλης) μίλησαν για την διοχέτευση των εσωτερικών κλίσεων του ατόμου καθώς και για την αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων ατόμων ή ομάδων..

Το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού όπως αναφέρεται στον ΟΔΗΓΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ (ΟΕΔΒ, 1984, σελ.377) κατατάσσεται στα ψυχοκοινωνικά επαγγέλματα μαζί με τις ειδικότητες του ψυχολόγου, κοινωνιολόγου, συμβούλου επαγγελματικού Προσανατολισμού και του γραφολόγου. Νέα επαγγέλματα, άγνωστα ως την αρχή του αιώνα μας, για τα οποία μιλάμε πολύ σήμερα, αναπτύχθηκαν σαν συνέπεια των δύο φάσεων της κοινωνικής μεταβολής που χαρακτηρίζει την εποχή μας: της βιομηχανοποίησης και της αστικοποίησης. Σύμφωνα με την παραπάνω αναφορά ο τεχνοκρατούμενος αιώνας με την αλματώδη εξέλιξη, τον γρήγορο ρυθμό εργασίας, τη δημιουργία μεγαλουπόλεων και τις συνεχείς μεταβολές στις βασικές οικονομικοκοινωνικές διαθρώσεις, δημιούργησε την ανάγκη μελέτης του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους κοινωνικών ομάδων και αντίστοιχα την ανάγκη δημιουργίας επαγγελμάτων που αποβλέπουν στην ατομική και κοινωνική εξυπηρέτηση, μέσα στα οποία συγκαταλέγεται και ο κοινωνικός λειτουργός. Σκοπός των επαγγελμάτων αυτών είναι να βοηθήσουν τον άνθρωπο να πετύχει την προσαρμογή του στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ζωής..

Πόσο όμως η ενημέρωση των νεαρών ατόμων πάνω στο επάγγελμα που προτίθενται να σπουδάσουν είναι τέτοια που να τους κάνει να

εξυπηρετήσουν, να απολαύσουν και να διεκδικήσουν τους προσωπικούς στόχους έτσι ώστε όπως αναφέρθηκε παραπάνω να μην χρειαστεί να κάνουν δοκιμές και να εγκαταλείψουν τον δρόμο αυτό για κάποιον άλλο; Οι αρχαίοι φιλόσοφοι (Πλάτωνας, Αριστοτέλης, Κινέζοι) μίλησαν για την διοχέτευση των εσωτερικών κλίσεων του ατόμου για την αξιοποίηση των ικανοτήτων του, πράγμα που θα τον έκανε ευτυχισμένο στη ζωή του και πετυχημένο στη δουλειά του. Είναι αυτονόητο ότι η πετυχημένη αξιοποίηση των ικανοτήτων του νέου ατόμου, γεγονός που θα τον έκανε από τη μια ευτυχισμένο στη ζωή του και από την άλλη πετυχημένο στην δουλειά του. Είναι φανερό ότι η σωστή ή όχι εκλογή επαγγέλματος και η κατασπινή άσκηση του επαγγέλματος, αποτελεί το πιο βασικό από τους παράγοντες-σταθμούς στην ευτυχία του ατόμου όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Σύμφωνα με την Θεοδωροπούλου-Μακρή (1985) η απόφαση για την εκλογή επαγγέλματος και σπουδών κάποιες φορές δεν ξεκινάει σωστά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα όπως είναι γνωστό να παρθεί μια βεβιασμένη και τυχαία εκλογή, μια απόφαση που ίσως έχει επιβληθεί στο νέο άτομο από το περιβάλλον του. Που οδηγεί όμως μια τέτοια βεβιασμένη απόφαση; Η αντίληψη αυτή αγνοεί όπως φαίνεται το γενικό κανόνα θα μπορούσαμε να πούμε, ότι η σωστή απόφαση για την επιλογή ενός επαγγέλματος που θα μας ακολουθεί σε όλη μας τη ζωή απαιτεί μια σωστή προετοιμασία. Αυτή η προετοιμασία θα πρέπει να στηρίζεται στη γνώση των επαγγελμάτων, των ειδών της εκπαίδευσης. Η ίδια συγγραφέας υποστηρίζει πως στην εκλογή του επαγγέλματος θα επέμβει με θετικό πάντα τρόπο, με διαπαιδαγώγηση και όχι με συμβουλές, ο γονιός και ο εκπαιδευτικός.

Ο κόσμος των επαγγελμάτων είναι μεγάλος και η επαφή του νέου ατόμου με αυτόν σίγουρα είναι ελλειπής και κάποιες φορές λάθος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το νέο άτομο να συνεχίζει να πέ-

φτει στην παγίδα της διαιώνισης της σταθερής ιεράρχησης των επαγγε-
γελμάτων. Ένας δικηγόρος θα είναι πάντα στην κορυφή της ιεραρ-
χίας των επαγγελλμάτων όπως ίσως ένας αρχιτέκτονας ή ένας για-
τρός, άσχετα αν υπάρχει κορεσμός στα επαγγέλλματα αυτά που βρίσκο-
νται ιεραρχικά στις πρώτες θέσεις. Είναι όμως το νέο άτομο να
ικανό ώστε να μπορεί να ασκήσει σωστά το επάγγελλμα που διάλε-
ξε; Τα προσόντα του, σωματικά, πνευματικά και οι ικανότητες της
προσωπικότητάς του είναι άραγε αυτά που απαιτούνται για την ά-
σκηση του επαγγέλλματος που διάλεξε; Την απάντηση λίγο πολύ την
γνωρίζουμε όλοι μας. Γι' αυτό και τις περισσότερες φορές η εκλογή
και πολύ περισσότερο η άσκηση ενός επαγγέλλματος οδηγεί το άτομο
όχι στην προσωπική ευτυχία που επιζητούσε αλλά σ' ένα διαρκές άγ-
χος που μετατρέπει τη χαρά της εργασίας σε μια καθημερινή ρουτί-
να έντασης και άγχους.

Όπως αναφέρεται στην έκδοση του ΟΕΔΒ πολλοί προβληματισμοί
υπάρχουν σχετικά με το επαγγελματικό μέλλον του νέου ατόμου έ-
τσι ώστε να υπάρξει η επιδιωκόμενη προσωπική πρόοδος και ευτυ-
χία. Αυτοί οι παράγοντες είναι οι ακόλουθοι: <<α> οι δυσκολίες
που αντιμετωπίζει το παιδί μπροστά στις αποφάσεις για συνέχιση
των σπουδών του και την εκλογή επαγγέλλματος. β) ο καθοριστικός ρό-
λος των γονιών στις επιλογές του παιδιού. γ) ο τρόπος βοήθειας
προς το νέο άτομο που αντιμετωπίζει το θέμα της εκλογής επαγγέλλ-
ματος στην κρίσιμη αυτή φάση της ηλικίας του>> (ΟΕΔΒ 1984). Πρέ-
πει λοιπόν το νέο άτομο να προβληματισθεί και να έχει αποφασίσει
για την κατηγορία επαγγελλμάτων που θα ασκήσει, για τις σπουδές
που θα κάνει ώστε να οδηγηθεί στο επάγγελλμα που διάλεξε.

Η Θεοδωροπούλου-Μακρή (1985) υποστηρίζει πως η μια προϋπόθε-
ση από τις δύο, ώστε να φθάσει το νέο άτομο στη σωστή απόφαση,
είναι μία <<αυτοκατάδυση>> στον εσωτερικό του κόσμο, μια μικρή

εξερρεύνηση του δυναμικού του, μια παρακολούθηση της εξέλιξής του. Η δεύτερη προϋπόθεση αφορά την γνώση του κόσμου των επαγγελμάτων. Γιατί υπάρχει μια άγνοια αλλά συγχρόνως και προκατάληψη για τα επαγγέλματα ενώ μη ξεχνάμε και τους διάφορους επηρεασμούς και την τρομερή δυσκολία για τη λήψη της σωστής απόφασης. Για να είναι κάποιος γνώστης ενός επαγγέλματος θα πρέπει να γνωρίζει: τα βασικά στοιχεία της ταυτότητας του επαγγέλματος, το όνομά του, τον τίτλο του, την κατηγορία που ανήκει, μια σύντομη ιστορία του, τις νομικές προϋποθέσεις για την άσκησή του. Επίσης και την φύση της εργασίας, την περιγραφή της εργασίας, τα καθήκοντα, τη θέση του επαγγέλματος στην διαδικασία παραγωγής και ιεραρχίας, τον χώρο που ασκείται, το υλικό που χρησιμοποιείται, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα το επάγγελμα. (Θεοδωροπούλου-Μακρής, 1985).

Παράγοντες που Επιδρούν στην Επιλογή του Επαγγέλματος

Η μη πετυχημένη ή η επιτυχημένη επιλογή επαγγέλματος αποτελεί έναν από τους σοβαρότερους παράγοντες που σταθμίζουν μέρος της προσωπικής ευτυχίας καθ'εαυτόν. Ιδιαίτερα όμως όταν η επιλογή γίνεται από τα νέα άτομα τα οποία και χαρακτηρίζουν η ένταση της αναπτυξιακής ορμής και τα δυνατά συναισθήματα, αποτελεί σημαντικό σταθμό για την προσωπικότητά του νέου. Συχνά ο νέος πιστεύει πως στην απόφαση για το επάγγελμα που πρόκειται να ακολουθήσει έφτασε μόνος του. Πίσω όμως από αυτή την απόφαση υπάρχει ένας αριθμός παραγόντων που επιδρά στην επιλογή του επαγγέλματος. Σημαντικότερος από αυτούς είναι ο ρόλος της οικογένειας στις αποφάσεις του νέου ατόμου για το μέλλον του.

Ο Ρόλος της Οικογένειας

Από την αρχή της ζωής του παιδιού η έννοια για το μέλλον του

είναι μία από τις κυριότερες φροντίδες της οικογένειας. Πολύ περισσότερο η έννοια αυτή γίνεται πιο συγκεκριμένη από τη στιγμή που το νέο πλέον άτομο πλησιάζει την τελευταία τάξη του Λυκείου. Εκείνη τη στιγμή τόσο οι μαθητές όσο και οι γονείς βρίσκονται μπροστά στη σοβαρή απόφαση του τι θα κάνει το άτομο στη συνέχεια, τι σπουδές θα ακολουθήσει ή αν δεν ακολουθήσει το δρόμο των σπουδών με τι θα μπορέσει να ασχοληθεί. Η απόφαση αυτή που θα παρθεί θα βάλει στο δρόμο της την μελλοντική ζωή του νέου ατόμου και θα καθορίσει από μια πλευρά τον τρόπο ζωής του. Συχνά την περίοδο αυτή όπου πλησιάζει η μεγάλη απόφαση, στο σπίτι επικρατεί άγχος και ανησυχία. Σύμφωνα με την έκδοση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (1987) καμιά επίδραση δεν είναι τόσο βαθιά και τόσης μεγάλης διάρκειας όσο η επίδραση που ασκεί η οικογένεια στο νέο άτομο και αφορά την επιλογή του επαγγελματικού του μέλλοντος. Αναμφισβήτητα, το νέο άτομο φέρνει μαζί του ένα φορτίο από πληροφορίες και συνήθειες που έμαθε ακριβώς μέσα στην οικογένεια, στοιχεία που οπωσδήποτε θα συμβάλλουν στην διαμόρφωση της απόφασης που πρόκειται να πάρει σχετικά με το μέλλον του. Βέβαια πρέπει να αναφερθεί και το αντίθετο γεγονός, όπου παρουσιάζεται μεταξύ γονιών και παιδιού μια σύγκρουση σχετικά με το θέμα της επιλογής επαγγέλματος και σπουδών. Σ' αυτή την περίπτωση το νέο άτομο έρχεται να αμφισβητήσει τις απόψεις των γονιών του και σε γενικότερη αντίληψη αμφισβητεί τις καθιερωμένες από το περιβάλλον του απόψεις. Όπως όμως και να εμφανίζεται, η επίδραση υπάρχει, είτε είναι θετική είτε αρνητική από το οικογενειακό περιβάλλον.

Ο Α. Κοσμόπουλος (1980) αναφέρει πως οι μέσο-αστικές οικογένειες ονειρεύονται για τα παιδιά τους είτε μια θέση υπαλλήλου

είτε το Πανεπιστήμιο. Κι αυτό γιατί θέλουν τα παιδιά τους να ξεφύγουν από τη δική τους μοίρα και να έχουν μια καλύτερη τύχη. Από την άλλη μεριά τα παιδιά των πλούσιων οικογενειών, άσχετα με τις ικανότητές τους, έχουν τη δυνατότητα να σπουδάσουν και να βρεθούν στο Πανεπιστήμιο. Αντίθετα με τα παιδιά που προέρχονται από φτωχές οικογένειες όπου η ανάγκη για επιβίωση δεν δίνει περιθώρια στις οικογένειες, όσο κι αν το θέλουν, να εξετάσουν τις δυνατότητες και κλίσεις των παιδιών τους, και να σκεφθούν για αυτά ένα επαγγελματικό μέλλον στηριγμένο σε σπουδές. Αυτό δεν σημαίνει πως εξαιρέσεις δεν υπάρχουν.

Οι Πιαζέ στο βιβλίο του <<Το μέλλον της εκπαίδευσης>>(1979) αναφέρει πως σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3, της Παγκόσμιας Διακήρυξης των δικαιωμάτων του Ανθρώπου: <<Οι γονείς έχουν κατά προτεραιότητα το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της εκπαίδευσης που θα δώσουν στα παιδιά τους>>. Μέσα από αυτή την διακήρυξη, τα Ηνωμένα Έθνη τόνιζαν τις υποχρεώσεις της Κοινωνίας για τη μόρφωση του ατόμου. Κάνοντας μια μικρή κριτική στο άρθρο 26 ο Κοσμπουλος συμπληρώνει πως το άρθρο αυτό δε διατάζει να δώσει προτεραιότητα στους γονείς να αποφασίζουν για το είδος της εκπαίδευσης που θα παρέχεται στα παιδιά τους. Κι αυτό γιατί σύμφωνα και με το πνεύμα του άρθρου και το δικό του η οικογένεια συνεχίζει να αποτελεί το βασικό <<γρανάζι>> όπως το αποκαλεί, της κοινωνικής ζωής.

Ο Ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Από την εποχή κιόλας του Πλάτωνα ο οποίος μιλάει για επαγγελματικό προσανατολισμό, φτάνουμε στον 16ο αιώνα και κυρίως τον 20ο αιώνα όπου η επιλογή και η εκπαίδευση του επαγγελματία απασχολεί τις χώρες που θέλουν να αναπτυχθούν. Εμφανίζεται λοιπόν η ανάγκη για την τοποθέτηση <<του κατάλληλου ανθρώπου στην κατάλληλη θέση>> ενώ θεμελιώνεται επιστημονικά ο θεσμός ο επαγγελματι-

κός προσανατολισμός των νέων. Σκοπός του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι να προσφέρει στο άτομο επιστημονική βοήθεια ώστε να διαλέξει το κατάλληλο επάγγελμα σύμφωνα με την νοημοσύνη του, τις ικανότητες και την προσωπικότητά του, όπως αναφέρει ο Α. Κοσμόπουλος (1980). Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα υπάρχουν πολλές δυσκολίες για σωστό Επαγγελματικό προσανατολισμό και προέρχονται τόσο από την οικογένεια, την κοινωνία, όσο και από το ίδιο το νέο άτομο.

Από την μεριά της οικογένειας βλέπουμε τις φτωχές οικογένειες να θεωρούν πολυτέλεια τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών τους, από την άλλη μεριά όπως έχει αναφερθεί και προηγούμενα οι μεσο-αστικές οικογένειες ονειρεύονται μια θέση υπαλλήλου για τα παιδιά τους ή σπουδές στο Πανεπιστήμιο, ενώ τέλος οι πλούσιες οικογένειες έχουν τη δυνατότητα ώστε τα παιδιά τους να φθάσουν στο πολυπόθητο Πανεπιστήμιο όποιες κι αν είναι οι ικανότητές τους. Επίσης ρόλο παίζει και η οικογένεια ώστε κάποιες φορές να γίνει αφορμή το νεαρό άτομο να αντιπαθήσει το επάγγελμα των γονιών του. Όπως τονίστηκε και σε προηγούμενη ενότητα ο ρόλος της οικογένειας τόσο για την επιλογή επαγγέλματος όσο και για τον επαγγελματικό προσανατολισμό που παρέχεται στα νέα άτομα είναι σημαντικός.

Από την μεριά της και η κοινωνία, που και με τη βοήθεια του σχολείου καθορίζει την εμφάνιση και την ανάπτυξη επαγγελμάτων σε σχέση με το οικονομικό επίπεδο της χώρας, παίζει σημαντικό ρόλο. Τόσο οι πολιτιστικές όσο και οι κοινωνικές και οικονομικές διαφορές ανάμεσα στην πόλη και το χωριό, σε σχέση με τις κοινωνικές αντιλήψεις για το επάγγελμα και τις διαφορές στις οικονομικές παροχές επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος όπως υποστηρίζει ο Α. Κοσμόπουλος (1983). Σύμφωνα με τον ίδιο συγγρα-

φέα και ο ρόλος του σχολείου είναι σημαντικό για τον σωστό προσανατολισμό των νέων ατόμων όσον αφορά την επαγγελματική τους καριέρα. Έρχεται λοιπόν το σχολείο να εμποδίσει την εκλογή επαγγέλματος που θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τα χαρακτηριστικά του κάθε νέου ατόμου. Δυστυχώς και από την πείρα μας σημειώνεται σα χαρακτηριστικό η μεγάλη διαφορά που υπάρχει μεταξύ του σχολικού χώρου σε σχέση με τον επαγγελματικό ενώ συγχρόνως λείπει ο ειδικός, με τη συγκεκριμένη κατάρτιση, σε θέματα σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού.

Και από τη μεριά του όμως ο έφηβος, όπως υποστηρίζει και πάλι ο Κοσμόπουλος, ίσως να είναι η αιτία για τη λανθασμένη εκλογή της επαγγελματικής του ζωής. Κι αυτό γιατί σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα κατά την περίοδο αυτή της φάσης ζωής, το νέο άτομο έχει ρευστά ενδιαφέροντα και η φαντασία του είναι ισχυρή σε σημείο που να παρασύρει σε λανθασμένη επιλογή. Σ' αυτήν ιδιαίτερα την ηλικία παρατηρείται συγχρόνως σύγχυση και επίδραση των ποικίλων κοινωνικών αντιλήψεων. Γι' αυτό σ' αυτό το σημείο πρέπει να προσέξει το νέο άτομο ώστε να μην παραπλανηθεί, γεγονός που αργότερα θα του στοιχίσει ένα μέρος της προσωπικής του ευτυχίας. Αυτό θα μπορέσει να το αποφύγει μόνο όταν έχει προηγηθεί της επιλογής του επαγγέλματος μια εξέταση και αυτοκατάδυση στην ατομικότητά του, ή όταν έχει έρθει σε επαφή με διάφορα επαγγέλματα.

Στην βεβασμένη όμως επιλογή μπορεί να οδηγήσει και η κόπωση του νέου ατόμου και το άγχος για τις γενικές εξετάσεις στις οποίες πρόκειται να πάρει μέρος για μια θέση στα ΑΕΙ ή ΤΕΙ. Στοιχεία που δεν αφήνουν περιθώρια στον υποψήφιο φοιτητή ή σπουδαστή να κρίνει, με αποτέλεσμα το άτομο να πιεστεί και τελικά να παραμείνει στην εξωτερική και επιφανειακή κατάσταση των πραγμάτων (Κοσμόπουλος 1983).

Σύμφωνα με τον CARREL (GUY SINDOIR, 1968): «Κάθε άτομο πρέπει να χρησιμοποιείται ανάλογα με τις ικανότητές του. Επιδιώκοντας την επικράτηση της ισότητας μεταξύ των ανθρώπων είναι σα να παραγνωρίζουμε εξαιρετικά ωφέλιμες ιδιορρυθμίες τους. Γιατί η ευτυχία του καθενός εξαρτάται από την ακριβή προσαρμογή του στο δικό του είδος εργασίας».

Το πρόβλημα του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι ένα πρόβλημα που σύμφωνα με τον GUY SINDOIR (1968) έχει απασχολήσει όλες τις εποχές και σκοπεύει να κάνει το παιδί όταν έρθει η στιγμή της επιλογής επαγγέλματος να επιλέξει ένα επάγγελμα μέσα από την πραγματική αντίληψη των ακριβών του ικανοτήτων, ώστε να μπορέσει να καταλήξει στη σωστή απόφαση. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν είναι θέμα μόνο του νέου ατόμου. Απασχολεί και τους γονείς του, που κατέχουν την δευτερεύουσα θέση σχετικά με την επίδρασή τους στην επιλογή του επαγγέλματος που θα πάρει το νέο άτομο. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός στοχεύει ακριβώς στην σωστή επιλογή, γιατί αυτή τη στιγμή της ζωής του το νέο άτομο θα πρέπει εκ των πραγμάτων να κάνει μια οριστική και αποφασιστική εκλογή. Σε αυτό το σημείο ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι ένα όργανο ενημέρωσης που συγχρόνως παρέχει στο νέο άτομο οδηγίες για την ιδιαίτερη περίπτωση του. Στοχεύει στο να παράσχει στο νέο άτομο εφόδια και στοιχεία που θα του είναι απαραίτητα για τη σωστή επιλογή. Όπως υποστηρίζει ο GUY SINDOIR (1968) ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι μια καθοδήγηση και ένας καλός προσανατολισμός βοηθάει στην σωστή προσαρμογή και στην επαγγελματική κατάρτιση.

Πάντα όμως φιλοδοξία του θα παραμείνει το ταίριασμα των ικανοτήτων του κάθε νέου ατόμου με το επάγγελμα που διάλεξε, ένα επάγγελμα όπου μέσα από αυτό θα μπορέσουν να αξιοποιήσει τις δυνατότητές του στο έπαρκο. Στοιχείο που συναντάμε από την εποχή του

Πλάτωνα και του Αριστοτέλη οι οποίοι μίλησαν για αυτή ακριβώς την διοχέτευση των προσωπικών εσωτερικών κλίσεων και αξιοποίηση των ικανοτήτων του νέου ατόμου. Πράγματα που θα τον έκαναν ευτυχισμένο στη ζωή του και συγχρόνως πετυχημένο στο επάγγελμα που διάλεξε. <<Ο Κατάλληλος στην κατάλληλη θέση>> ακούγεται πολύ συχνά και στις μέρες μας. Κατά την άποψη όμως της Θεοδωροπούλου-Μακρή (1985), δεν έχει συνειδητοποιηθεί ότι σαν βάση πρέπει να παίρνεται η δεδομένη θέση εργασίας με δορυφόρους τα άτομα μεταξύ των οποίων πρέπει να γίνει μια διαλογή για τους καλύτερους. Είναι όμως η ενημέρωση των νέων ατόμων σχετικά με το επάγγελμα που πρόκειται να σπουδάσουν τέτοια που να μπορέσουν να εξυπηρετήσουν να απολαύσουν και να διεκδικήσουν τους προσωπικούς τους στόχους ή θα χρειαστεί να κάνουν δοκιμές και να εγκαταλείψουν το επάγγελμα που διάλεξαν για κάποιο άλλο; Και αυτό γιατί από το συγκεκριμένο επάγγελμα που θα ακολουθήσουν θα ζήσουν, θα δημιουργήσουν, θα ενταχθούν στην κοινωνική ομάδα, θα καταξιωθούν, σαν άτομα και προσωπικότητες. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο σωστός ή όχι επαγγελματικός προσανατολισμός οδηγεί σε μια αντίστοιχα σωστή ή λανθασμένη επίλογή επαγγέλματος η οποία με την σειρά της οδηγεί στην στάθμιση της ευτυχίας του ατόμου.

Όπως υποστηρίζει η Θεοδωροπούλου-Μακρή (1985) ο μεγαλύτερος αριθμός των νέων αναγκάζεται να ακολουθήσει ένα επάγγελμα βουβά και άβουλα και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να φθίρεται το άτομο όλο και πιο πολύ μέσα στην καθημερινή ρουτίνα. Συχνά για το νέο άτομο όταν έρχεται σε άμεση επαφή με το επάγγελμα στο οποίο οδηγήθηκε, είναι αργά να αναπροσανατολισθεί. Γι' αυτό στο σημείο αυτό της επεξεργασίας το νέο άτομο πρέπει να βοηθηθεί ώστε να αποφασίσει για το επάγγελμα που θέλει να ασκήσει και για τις σπουδές που θα το οδηγήσουν σε αυτό.

Αυτή η κατάσταση εμφανίζεται και στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας όπου σύμφωνα με την Ασπασία Καλούτση (1981, σελ. 39) η πλειοψηφία των υποψηφίων δεν γνωρίζει πολλά πράγματα για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και τις σχολές κοινωνικής εργασίας, ορισμένοι σπουδαστές βρίσκονται τυχαία σε αυτές, άλλοι παρά τη θέλησή τους ενώ άλλοι θα προτιμούσαν κάποιο άλλο επάγγελμα. Συγχρόνως ένα άλλο στοιχείο, αυτό της έλλειψης πανεπιστημιακής σχολής, ταξινομεί τις σχολές κοινωνικής εργασίας στις σχολές που δεν έχουν μια κάποια μορφή αίγλης.

Σήμερα οι σπουδαστές ζητούν από τη σχολή τους επαγγελματική κατοχύρωση, καθώς και κοινωνική και οικονομική αναγνώριση.

Άλλοι Παράγοντες Επίδρασης για την Εκλογή Επαγγέλματος

Ο νέος είναι ο πιο εύκολος δέκτης και συγχρόνως εύκολος στόχος όλων των μηνυμάτων που δέχεται από το γύρω του περιβάλλον. Τόσο οι διαθέσεις του όσο και η συμπεριφορά του εξαρτώνται άμεσα από το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει αλλά και από τις απόψεις που κυριαρχούν σε αυτό. Πέρα από το ρόλο της οικογένειας όμως και του επαγγελματικού προσανατολισμού γίνεται λόγος και για άλλους παράγοντες που οπωσδήποτε αποτελούν αντικείμενο επηρεασμού για το νέο άτομο, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τα διάφορα έντυπα, τα βιβλία, τα κόμικς, τα φιλμ, ο κινηματογράφος, το βίντεο, το θέατρο και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Αυτοί είναι μερικοί βασικοί παράγοντες κοινωνικοποίησης που συμβάλλουν σ' αυτή μαζί με άλλους τυπικούς και άτυπους θεσμούς όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία, οι ομάδες των συνομηλίκων, καθώς και οι συμμαθητές, οι δάσκαλοι και τα σχολικά βιβλία. Ιδιαίτερα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας παίζουν σημαντικό ρόλο σαν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής. Συμβάλλουν και ενισχύουν προϋπάρχουσες στάσεις. Αλλά και ο κοινωνικός περίγυρος του

νέου ατόμου, οι «ομάδες αναφοράς» μεσολαβούν στη διαμόρφωση της επίδρασης που ασκούν μέσα από τα μηνύματα που στέλνουν στον δέκτη τους το νέο άτομο.

Και ο ίδιος ο νέος όμως μπορεί, σύμφωνα με τον Α. Κοσμόπουλο (1983), να διαλέξει λανθασμένα την επαγγελματική του ζωή όπως χαρακτηριστικά λέγει: «Τα ενδιαφέροντα της ηλικίας του νέου ατόμου είναι ρευστά και το κράτος της φαντασίας ισχυρό. Παρατηρείται σύγχυση και επίδραση κοινωνικών αντιλήψεων (π.χ. ομάδας) σ' αυτή την ηλικία».

Καταλήγουμε λοιπόν στο ότι αυτό που λέμε «ελεύθερη απόφαση» δεν υπάρχει. Συχνά νομίζουμε πως φτάσαμε στην απόφαση μόνοι μας χωρίς να επηρεαστούμε από πουθενά, τις περισσότερες φορές, όμως ίσως και χωρίς να το έχουμε καταλάβει, κάτι υπήρξε που μας έκανε να στραφούμε στην μια ή στην άλλη απόφαση-επιλογή. Ο νέος καθημερινά δέχεται πλήθος από επιδράσεις, τόσο από τους προαναφερόμενους παράγοντες όσο και από τις διαφορετικές επιδράσεις που δέχεται ανάλογα με τις πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες κάτω από τις οποίες έχει μεγαλώσει.

Η Εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργιών

Σε κάθε κοινωνία όλοι οι τομείς βρίσκονται σε αλληλοεξάρτηση και συνεχή αλληλεπίδραση. Έτσι και το εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σε αλληλοεξάρτηση και αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους τομείς της κοινωνίας και συνεχώς μεταρρυθμίζεται, ενώ τα χαρακτηριστικά του αναπροσαρμόζονται ανάλογα με την πραγματικότητα που μεταβάλλεται δυναμικά. Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εφαρμόσθηκαν νέα προγράμματα. Βέβαια είναι αισθητή η αριθμητική αναλογία των σπουδαστών ιδιαίτερα με-

τά την ίδρυση των ΤΕΙ, με τα οποία έγινε προσπάθεια να σταματήσουν να υπάρχουν εκείνα τα στοιχεία που έφεραν τα ΚΑΤΕΕ σε κατάσταση μεγάλης υποβάθμισης και έλλειψης κοινωνικού κύρους. Πολλές φορές όμως οι σπουδαστές δεν έχουν διαλέξει το επάγγελμα που καλούνται να σπουδάσουν και έρχονται στα ΤΕΙ σχεδόν τυχαία επειδή εκεί τους έριξε εκεί το εξεταστικό σύστημα. Το κοινωνικό κύρος όμως των ΑΕΙ παραμένει και σήμερα αμείωτο γι' αυτό ίσως και η ανάγκη ανωτατικοποίησης των σχολών κοινωνικής εργασίας έχει γίνει επιτακτική.

Σχολές Κοινωνικής Εργασίας

Στην Ελλάδα ελειτούργησαν πέντε σχολές. Κατά σειρά χρονολογίας ίδρυσής τους αυτές είναι: α) Η ανώτερη σχολή Κοινωνικής Εργασίας της ΧΕΝ που δημιουργήθηκε το 1948. β) Η ανώτερη Σχολή Κοινωνικής εργασίας <<Διακονισσών>> της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδας που δημιουργήθηκε το 1957. γ) Η ανώτερη σχολή Κοινωνικής Εργασίας του ΕΠΑΑ (Εταιρείας Προστασίας Ανήλικων Αθηνών) που ιδρύθηκε το 1960. δ) Τα τρία τμήματα κοινωνικών λειτουργιών των Σχολών Υγείας και Πρόνοιας των Τ.Ε.Ι. στο Ηράκλειο την Αθήνα και την Πάτρα.

Σύμφωνα με τον JOHN TSISELIOTIS (1987) στην Βρετανία, η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργιών, άρχισε το 1904 και μέχρι το 1960 ήταν ο κύριος τρόπος εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργιών. Σήμερα προσφέρουν τα πανεπιστήμια είτε βασική εκπαίδευση πτυχιακή, είτε, μεταπτυχιακά ενός ή δύο χρόνων. Επίσης προσφέρονται δυνατότητες για ανώτερα πτυχία και δυνατότητα λήψης διδακτορικού διπλώματος. Σχολές Κοινωνικής Εργασίας λειτουργούν και σε πανεπιστήμια σε όλες τις Αγγλόφωνες χώρες όπως ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, ακόμα και σε χώρες που τρί-

του κόσμου , της Ασίας, Αφρικής, Νοτίου ή Κεντρικής Αμερικής. Σύμφωνα με την Σοϊμοϊρη Κάτια (1987) σε όλες τις Ηπείρους λειτουργούν 250 περίπου πανεπιστημιακές σχολές. Στις Η.Π.Α. καθώς και στην Βρετανία και Ιρλανδία προσφέρονται μεταπτυχιακές σπουδές, ενώ στην Γερμανία και Ιταλία γίνονται προσπάθειες για μεταπτυχιακές σχολές. Στην Ελλάδα όμως η εκπαίδευση στον τομέα Κοινωνικής εργασίας απέχει πολύ από το να δημιουργήσει ικανά στελέχη που να μπορέσουν να προσφέρουν αποτελεσματική βοήθεια στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Σύμφωνα με το υπόμνημα του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας του τοπικού τμήματος Πάτρας (1988) η τριετής φοίτηση στις υπάρχουσες σχολές κοινωνικής εργασίας δεν είναι αρκετή ώστε οι σπουδαστές να πάρουν τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις και κατάρτιση ώστε να γίνουν κάτοχοι υψηλών θέσεων και να προσφέρουν κοινωνικό έργο υψηλού επιπέδου. Η Ελένη Περρωτή (1987) λέγει ότι η επιτυχία της εκπαίδευσης βρίσκεται στην καλλιέργεια της επαγγελματικής συνείδησης. Η υποβάθμιση στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας είναι φανερή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα σύμφωνα με την ίδια να μειώνεται το κύρος των κοινωνικών λειτουργών και η παραδοχή τους από τους άλλους επιστήμονες με τους οποίους συνεργάζονται. Έτσι η ειδικότητα των κοινωνικών λειτουργών παραγκωνίζεται και ο ρόλος τους δεν γίνεται ευρέως παραδεκτός. Υποστηρίζει συγχρόνως πως οι αλλαγές στην εκπαίδευση στην Κοινωνική εργασία δεν επηρεάζονται από τον κοινωνικό ανασχηματισμό που επιχειρείται από την πολιτεία. Το εκπαιδευτικό σύστημα δε, δεν παρουσιάζει μεταβολές που να είναι παράλληλες με τις νέες τάσεις και αλλαγές που εμφανίζονται στην Ελληνική πραγματικότητα, σχετικά με τα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής. Τα στοιχεία εξάλλου που συνθέτουν την σημερινή εικόνα στην εκπαίδευση των

κοινωνικών λειτουργιών είναι: α) η τριετής φοίτηση, β) το νεαρό της ηλικίας των σπουδαστών, γ) Το ότι ο σπουδαστικός πληθυσμός αποτελείται από γυναίκες κυρίως, δ) η δυσκαμψία στις σχέσεις με τους φορείς που επιχορηγούν τα προγράμματα του τμήματος κοινωνικής εργασίας, ε) οι διαφορετικές αντιλήψεις από τις οποίες διέπονται οι διάφορες κοινωνικές οργανώσεις σε ότι αφορά το σκοπό και τους τρόπους εξυπηρέτησης όπως αναφέρει η παραπάνω συγγραφέας (1981).

Οι Σπουδαστές

Σπουδαστής ονομάζεται όποιος εγγραφεί σε σχολή των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Όσον αφορά τους σπουδαστές κοινωνικής εργασίας στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες, γεγονός που ενισχύει την αντίληψη ότι το επάγγελμα αυτό θεωρείται ακόμη γυναικείο. Σημειώνεται όμως και η αύξηση των ανδρών τα τελευταία χρόνια στις σχολές κοινωνικής εργασίας η οποία είναι σημαντική. Οι σπουδαστές πολλές φορές φοιτούν στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας γιατί δεν κατόρθωσαν να συμπληρώσουν τις απαιτούμενες μονάδες για τις σχολές της αρεσκείας τους. Αυτό τους αναγκάζει να ξαναπροσπαθήσουν δίνοντας μια άλλη μια φορά εξετάσεις ώστε να μπουν στη σχολή που προτιμούν ή μπορεί και να συνεχίσουν τις σπουδές τους στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας χωρίς να είναι ικανοποιημένοι. Όπως αναφέρει η Ασπασία Καλούτση (1981) τα κίνητρα που οδηγούν τους νέους στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας έχουν αλλάξει. Η μειοψηφία των σπουδαστών έχει συνειδητά διαλέξει τη σχολή, ενώ αντίθετα το μεγαλύτερο ποσοστό βρέθηκε τυχαία στη σχολή και θα προτιμούσε κάποιο άλλο επάγγελμα. Ένα ποσοστό όμως από την πλειοψηφία αυτή των σπουδαστών αν και δεν είναι ικανοποιημένοι θα προσπαθήσουν απλά να τελειώσουν τη σχολή, και να πάρουν το πτυχίο τους χωρίς να εμβαθύνουν στο αντικείμενο των σπουδών τους. Τους ενδια-

φέρει να περάσουν απλά τα μαθήματα χωρίς συστηματικό ενδιαφέρον, γεγονός που ενισχύεται από τις διαφορετικές κλίσεις πολλών από τους σπουδαστές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η απόδοσή τους να είναι χαμηλή. Ένα ακόμα στοιχείο είναι και η μη ενημέρωση των σπουδαστών για το αντικείμενο της σχολής που κλήθηκαν να σπουδάσουν πράγμα που τους δημιουργεί κάποιες φορές προβλήματα προσαρμογής αλλά και λανθασμένες εντυπώσεις σε σχέση με την πραγματικότητα.

Γι' αυτό το λόγο και η ενημέρωση κατά το Α' εξάμηνο, καθώς και το πρόγραμμα σπουδών, θα πρέπει να είναι με τέτοιο τρόπο προσαρμοσμένα ώστε να καλυφθούν όλοι οι νεοεισερχόμενοι σπουδαστές και να γνωρίσουν το αντικείμενο της κοινωνικής εργασίας, όσο αυτό είναι δυνατό, ώστε να μη χρειαστεί στο τέλος του Α' εξαμήνου να εγκαταλείψουν τη σχολή για να μπορέσουν να δώσουν για άλλη μια φορά εξετάσεις αφού το πανεπιστήμιο τους μαγνητίζει.

Το Εκπαιδευτικό Προσωπικό

Σύμφωνα με το υπόμνημα για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών του Συλλόγου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας του τοπικού παραρτήματος Πάτρας (1988), ο αριθμός των καθηγητών-Κοινωνικών λειτουργών που έχουν τα προσόντα να διδάξουν είναι μικρός και άνισα διανεμημένος στις σχολές των τριών υπάρχουσών τμημάτων κοινωνικής εργασίας των Τ.Ε.Ι., έτσι ώστε δεν υπάρχει επαρκεία διδακτικού προσωπικού. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να προλαμβάνονται άτομα που δεν έχουν τα απαραίτητα προσόντα στην κοινωνική εργασία. Ο καθηγητής θα πρέπει να αντέχει στην αμφισβήτηση να μην είναι απάρακτος αλλά σίγουρο πρότυπο για κάθε νέο επαγγελματία και ιδιαίτερα για κάθε νεοεισερχόμενο σπουδαστή. Γιατί δεν πρέπει να παραγνωρισθεί πως ίσως η πρώτη επαφή των σπουδαστών με

κοινωνικούς λειτουργούς γίνεται μέσα στις αίθουσες όπου συναναστρέφονται τους καθηγητές, τους που στην πλειοψηφία τους είναι κοινωνικοί λειτουργοί. Και ποιά είναι η απογοήτευσή τους όταν οι υπάρχοντες κοινωνικοί λειτουργοί είναι απόμακροι. Ο καθηγητής θα πρέπει να μπορεί να απαντήσει σωστά, να είναι ενημερωμένος, να γνωρίζει τις εξελίξεις στον τομέα του όπως τονίζει η Α. Καλούτση (1981). Θα πρέπει ο καθηγητής να κάνει τους σπουδαστές να αγαπήσουν το επάγγελμα αν θέλουν να υπάρχουν πιθανότητες κάποιας επιτυχίας. Οι σπουδαστές χρειάζονται κατανόηση και υποστήριξη και πάνω από όλα και σωστά επαγγελματικά πρότυπα αν η εκπαίδευση στοχεύει στο να δημιουργηθούν σωστοί επαγγελματίες.

Όπως αναφέρει ο Χρ. Μουζακίτης (1987, σελ. 110) στο άρθρο του για την ανάγκη της ανωτατικοποίησης της σχολής Κοινωνικής Εργασίας η κατάσταση της εκπαίδευσης είναι απογοητευτική και αυτό γιατί παράγονται κοινωνικοί λειτουργοί που δεν είναι ικανοί. Η κατάρτισή τους είναι γενική, χωρίς καμμία εξειδίκευση. Γι' αυτό και σημαντική για την Επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η κοινωνική Εργασία όπως υποστηρίζει ο παραπάνω μελετητής είναι μια επιστήμη που αντλεί γνώσεις αλλά και δεξιότητες από ένα φάσμα επιστημών και στόχος της είναι η ευμάρεια του ατόμου μέσα στην κοινωνία και στο σύνολο γενικότερα, γι' αυτό και πρέπει να προωθηθεί η ανωτατικοποίηση των σπουδών στον τομέα αυτό. #

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Εξέδος Έρευνας

Στην εργασία αυτή ακολουθήθηκε ο τύπος της διερευνητικής μελέτης, γιατί σε μια τέτοια έρευνα-μελέτη βασική έμφαση δίνεται στην ανακάλυψη, γεγονός που έχει άμεση σχέση με την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί στην έρευνα αυτή. Βέβαια για το συγκεκριμένο θέμα δεν έγινε δυνατόν να βρεθούν παρόμοιες έρευνες οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σαν <<κτηθείσα πείρα>> (Φίλιας Βασίλης, 1977, σελ. 28) και έτσι αναγκαστικά, στην έρευνα αυτή δεν υπάρχει <<ανακεφαλαίωση της πείρας του σχετικού τομέα της κοινωνικής επιστήμης>>. (Φίλιας Βασίλης, 1977, σελ. 28)

Σκοπός της Μελέτης

Σκοπός της μελέτης είναι να εντοπίσει και να εκτιμήσει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των νεοεισαχθέντων σπουδαστών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, για την κοινωνική Εργασία σαν επάγγελμα αλλά και για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται στο Α' εξάμηνο της φοίτησής τους. Πιο συγκεκριμένα, οι ειδικοί στόχοι της μελέτης είναι:

α. να διαπιστώσει τον βαθμό ενημέρωσης των σπουδαστών για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού πριν την εισαγωγή τους στη σχολή κοινωνικής εργασίας.

β. να αξιολογήσει τις αντιλήψεις που οι σπουδαστές αυτοί είχαν για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού πριν από την εισαγωγή τους στο τμήμα κοινωνικής εργασίας αλλά και μετά το τέλος του Δ' εξαμήνου της φοίτησής τους.

γ. να εξετάσει τους διαφόρους παράγοντες-όπως οικογένεια, σχολείο, περιβάλλον κ.λπ. που είχαν επίδραση στην αντίληψή τους

για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

δ. να ερευνήσει τον βαθμό ενημέρωσης των σπουδαστών του Α' εξαμήνου κοινωνικής εργασίας όσον αφορά την κοινωνική εργασία γενικά σαν επιστήμη.

ε. να αξιολογήσει την γνώμη των σπουδαστών αυτών για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται στο Α' εξαμήνο φοίτησής τους καθώς και να ερευνήσει κατά πόσο αυτή η ποιότητα της εκπαίδευσης τους επηρεάζει για την συνέχιση ή όχι της φοίτησής τους στη σχολή κοινωνικής εργασίας.

Με βάση τα παραπάνω, τα ερωτήματα που τέθηκαν προς ανακάλυψη στην έρευνα αυτή είναι τα εξής:

α. Οι σπουδαστές του Α' εξαμήνου Κοινωνικής Εργασίας είναι ενημερωμένοι για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και την κοινωνική εργασία;

β. Έχουν οι νεοεισαχθέντες σπουδαστές του τμήματος κοινωνικής εργασίας γνώσεις σχετικές με τη σχολή που πέρασαν;

γ. Είναι η επιλογή της σχολής Κοινωνικής εργασίας συνειδητά προσωπική επιλογή των νεοεισαχθέντων σπουδαστών;

δ. Ποιά γνώμη έχουν οι σπουδαστές αυτοί για την παρεχόμενη εκπαίδευση στο Α' εξαμήνο της φοίτησής τους στο τμήμα κοινωνικής Εργασίας;

Ερωτηματολόγιο

Για την επίτευξη των παραπάνω αναφερόμενων στόχων και σκοπών καταρτίστηκε ένα ερωτηματολόγιο που αποτελείτο από δύο ενότητες, οι οποίες επιδόθηκαν στους νεοεισαχθέντες σπουδαστές σε διαφορετικές χρονικά στιγμές. Η πρώτη επίδοση του ερωτηματολογίου έγινε τον πρώτο μήνα μετά την εισαγωγή των σπουδαστών ενώ η δεύτερη επίδοση έγινε αφότου οι ίδιοι σπουδαστές είχαν τελειώσει το

Α'εξάμηνο σπουδών τους στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας. Η πρώτη επίδοση του ερωτηματολογίου αποτελείτο από τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος οι ερωτήσεις αφορούν το φύλο, την ηλικία των σπουδαστών, τον τρόπο που ζουν οι οικογένειές τους καθώς και τον τρόπο που έχουν ζήσει οι ίδιοι το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους. Ακόμα στο πρώτο αυτό μέρος του ερωτηματολογίου υπάρχουν ερωτήσεις που αφορούν την οικονομική κατάσταση των οικογενειών των σπουδαστών καθώς και το μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους.

Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται ερωτήσεις που σκοπό έχουν να αντλήσουν πληροφορίες για τον τύπο λυκείου απ'όπου αποφοίτησαν οι σπουδαστές, τον τρόπο που πέρασαν στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας, καθώς και για τη σειρά προτίμησης που είχε στο μηχανογραφικό δελτίο των σπουδαστών η σχολή κοινωνικής εργασίας. Ακόμα αν οι σπουδαστές πέτυχαν στη σχολή αυτή με την πρώτη φορά, αν τους ενδιέφερε να περάσουν στη σχολή αυτή καθώς και αν σκέφτονται να συνεχίσουν την φοίτησή τους ή να δώσουν ξανά εξετάσεις. Επίσης στο μέρος αυτό περιλαμβάνονται ερωτήσεις που σκοπό έχουν να προσδιορίσουν κατά πόσο επηρεάστηκαν οι σπουδαστές στην επιλογή της σχολής αυτής από διάφορους παράγοντες (οικογένεια, περιβάλλον, σχολείο κ.λ.π.). Ακόμα, ερωτήσεις σχετικά με την ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού από διάφορες πηγές όπως: βιβλία, καθηγητές, κοινωνικούς λειτουργούς, σεμινάρια κ.λ.π.

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου οι ερωτήσεις αφορούν την ενημέρωση των σπουδαστών του Α'εξαμήνου Κοινωνικής εργασίας, τόσο κατά το διάστημα του πρώτου μήνα φοίτησής τους στη σχολή αυτή, όσο και μετά το τέλος της φοίτησής τους στο Α'εξάμηνο. Πιο αναλυτικά, οι ερωτήσεις του μέρους αυτού σκοπό έχουν να προσδιορίσουν την ενημέρωση των σπουδαστών γύρω από τα μαθήματα, την πρα-

κτική άσκηση, την πτυχιακή εργασία κ.λ.π. Ακόμα σχετικά με τα περιοδικά που κυκλοφορούν σε σχέση με την κοινωνική εργασία, τα πλαίσια δουλειάς των κοινωνικών λειτουργών και τον ρόλο τους σε αυτά, τη δυνατότητα παραπέρα σπουδών στην Ελλάδα και το Εξωτερικό κ.λ.π.. Η ενημέρωση των σπουδαστών σε όλους αυτούς τους τομείς είναι βασική γιατί θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και να αποφασίσουν αν πραγματικά επιθυμούν να το ακολουθήσουν.

Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου σκοπό έχει να προσδιορίσει την <<εικόνα>> που έχουν οι σπουδαστές για τον κοινωνικό λειτουργό, τα χαρακτηριστικά στοιχεία και τις γνώσεις που θεωρούν ότι ένας κοινωνικός λειτουργός πρέπει να έχει για να μπορεί να αποδώσει στη δουλειά του, τη συμβολή της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση ενός κοινωνικού λειτουργού καθώς ακόμα και την γνώμη των σπουδαστών του Α' εξαμήνου σχετικά με την <<υφή>> της κοινωνικής Εργασίας (επάγγελμα ή λειτούργημα) και τέλος κατά πόσο ένας κοινωνικός λειτουργός μπορεί να βοηθήσει ένα άτομο που έρχεται σαν <<πελάτης>> σε μια οργάνωση-υπηρεσία.

Κατά την δεύτερη επίδοση του ερωτηματολογίου προτέθηκε στο ερωτηματολόγιο και το πέμπτο μέρος. Τότε ζητήθηκε από τους σπουδαστές να απαντήσουν ξανά στο ερωτηματολόγιο που τους είχε επιδοθεί την πρώτη φορά καθώς και στο καινούργιο μέρος που είχε προστεθεί και αφορούσε την εκπαίδευση στο Α' εξάμηνο. Οι ερωτήσεις του μέρους αυτού σκοπό έχουν να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με την γνώμη των σπουδαστών γύρω από την εκπαίδευσή τους στο Α' εξάμηνο: τα μαθήματα, τους καθηγητές, τα υπάρχοντα μέσα εκπαίδευσης. Επίσης στο μέρος αυτό καλούνται οι σπουδαστές να κάνουν τις δικές τους προτάσεις για μια καλύτερη εκπαίδευση και να δηλώσουν αν μετά το πέρας της φοίτησής τους στο Α' εξάμηνο σκοπεύουν να συνεχί-

σουν να παρακολουθούν τη σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και διατέθηκε στους σπουδαστές μια διδακτική ώρα για την συμπλήρωσή του. Οι σπουδαστές έπρεπε να απαντήσουν σε ερωτήσεις πραγματικές, αναγκαστικής επιλογής και σε ανοικτές ερωτήσεις. Ο αριθμός των ερωτήσεων αναγκαστικής επιλογής δηλαδή των κλειστών ερωτήσεων και των προκατασκευασμένων ήταν μεγαλύτερος γιατί είχαν την πρακτική αξία να επιτρέπουν την κάλυψη των διαφόρων τομέων που έπρεπε να απαντηθούν στο περιορισμένο χρονικό διάστημα της μίας διδακτικής ώρας. Επιπλέον οι απαντήσεις σ' αυτές τις ερωτήσεις θα μπορούσαν να καταγραφούν και να ταξινομηθούν πολύ συντομότερα απ' ότι οι απεριόριστες απαντήσεις στις ανοικτές ερωτήσεις. Με τις προκατασκευασμένες ερωτήσεις επίσης που υπήρχαν στο ερωτηματολόγιο, οι ερωτώμενοι σπουδαστές είχαν τη δυνατότητα μίας άλλης απάντησης διαφορετικής από τις προτεινόμενες. Κι αυτό γιατί οι προκατασκευασμένες ερωτήσεις περιελάμβαναν πάντα μια απάντηση του τύπου <<κάτι άλλο-αναφέρατε τι>>. Βέβαια, χρησιμοποιήθηκαν και ανοιχτές ερωτήσεις οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα να διαπιστωθεί το επίπεδο πληροφόρησης των σπουδαστών, οι αντιλήψεις τους τόσο σχετικά με το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και την κοινωνική εργασία, όσο και με την σχολή κοινωνικής εργασίας και την παρεχόμενη στο Α' εξάμηνο εκπαίδευση. Η δυνατότητα αυτή προέρχεται από το ότι η απάντηση του κάθε σπουδαστή είναι προσωπική.

Όσον αφορά τις κλίμακες που χρησιμοποιήθηκαν στο ερωτηματολόγιο, στον κύριο όγκο τους ήταν της μορφής ΝΑΙ-ΟΧΙ-ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ-ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ-ΠΟΛΥ-ΜΗΠΟ-ΚΑΘΟΛΟΥ και ΝΑΙ-ΟΧΙ-ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ. Όπως έχει ήδη αναφερθεί χρησιμοποιήθηκαν και δεδομένες εναλλακτικές απαντήσεις σε κάποιες ερωτήσεις, ώστε να καλυφθούν σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα αρκετά θέματα. Βέβαια χρησιμοποιήθηκαν και ανοικτές

ερωτήσεις όπου οι σπουδαστές έπρεπε να εκφράσουν την προσωπική τους άποψη. Ο χώρος που προβλεπόταν για αυτές τις ερωτήσεις αρκούσε για έξι περίπου προτάσεις.

Η διαδικασία της επίδοσης και της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου από τους σπουδαστές απαιτούσε μια διδακτική ώρα. Έτσι και τις δύο φορές που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιήθηκαν παραδόσεις που διαρκούσαν 1 ώρα και τις οποίες παρακολουθούσαν οι περισσότεροι σπουδαστές.

Ο υπεύθυνος καθηγητής για τη μελέτη αυτή παρουσίασε το ερωτηματολόγιο στους σπουδαστές καθώς και τις δύο σπουδάστριες που είχαν αναλάβει την πτυχιακή εργασία και κατόπιν εξηγήθηκαν στους σπουδαστές ο σκοπός της μελέτης καθώς και ο τρόπος απάντησης στο ερωτηματολόγιο. Οι πληροφορίες αυτές αναγράφονταν και στην αρχή του ερωτηματολογίου, δόθηκαν όμως και περαιτέρω επεξηγήσεις.

Πληθυσμός

Επιλέχθηκε το Α' εξάμηνο κοινωνικής εργασίας για την επίδοση του ερωτηματολογίου γιατί θεωρήθηκε σημαντικό να ερωτηθούν τι σκέφτονται οι σπουδαστές που μόλις αρχίζουν την εκπαίδευσή τους τόσο για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού όσο και για την κοινωνική εργασία. Ας σημειωθεί πως η πλειοψηφία των σπουδαστών αυτών θα τελειώσει τη σχολή κοινωνικής εργασίας και θα εργαστεί επαγγελματικά προσφέροντας υπηρεσίες σε έναν τόσο ευαίσθητο τομέα όσο είναι η κοινωνική εργασία. Επίσης θεωρήθηκε σημαντική η διαπίστωση της γνώμης που οι σπουδαστές αυτοί έχουν για την παρεχόμενη στο Α' εξάμηνο εκπαίδευση, διαπίστωση που μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να καταλάβουν τις τυχόν αντιδράσεις των σπουδαστών και να μάθουν τις προτάσεις που οι ίδιοι οι σπουδαστές κάνουν σαν τελικοί αποδέκτες αυτοί του εκπαιδευτικού συστήματος.

Βασική επιδίωξη ήταν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο όσο το δυνατόν περισσότεροι σπουδαστές από αυτούς που παρακολουθούσαν το Α'εξάμηνο. Έτσι οι σπουδαστές είχαν ενημερωθεί από νωρίτερα για την επίδοση του ερωτηματολογίου και η προέλευσή τους ήταν ικανοποιητική την πρώτη φορά. Δυσκολίες υπήρξαν την δεύτερη φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια λόγω της κατάργησης της υποχρεωτικής παρακολούθησης. Αυτός είναι και ο λόγος που κατά την δεύτερη επίδοση του ερωτηματολογίου ο αριθμός των σπουδαστών που απάντησαν είναι μικρότερος παράλο που επιλέχθηκε διδακτική ώρα υποχρεωτικής παρακολούθησης σε συνεργασία με τις υπεύθυνες καθηγήτριες του μαθήματος. Σημειώνεται πως κατά την πρώτη επίδοση του ερωτηματολογίου απάντησαν 39 σπουδαστές από τους οποίους τα 33 ήταν κορίτσια και τα 6 αγόρια. Ενώ κατά την δεύτερη επίδοση του ερωτηματολογίου απάντησαν 26 σπουδαστές από τους οποίους τα 21 ήταν κορίτσια και τα 5 αγόρια.

Σημειώνεται ότι ο αριθμός των σπουδαστών στο εξάμηνο αυτό (Α'χειμερινό εξάμηνο τμήματος Κοινωνικής Εργασίας 1988-1989) που έκαναν εγγραφή ήταν 57 εκ των οποίων 47 κορίτσια και 10 αγόρια, σύμφωνα με στοιχεία της γραμματείας του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

Τρόπος Ανάλυσης Πληροφοριών

Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις απαντήσεις των σπουδαστών στο ερωτηματολόγιο για αυτή τη μελέτη, αναλύθηκαν με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Η ανάλυση αυτή έδωσε αριθμητικές μονάδες για την κάθε ερώτηση που αφορούσαν τη συχνότητα των απαντήσεων από τους σπουδαστές καθώς και εκατοστιαίες μονάδες που παρουσίαζαν τα ποσοστά που αντιστοιχούν σε κάθε ερώτηση.

Τρόπος παρουσίασης του Υπολοίπου της Μελέτης

Το υπόλοιπο της μελέτης αυτής θα παρουσιασθεί ακολούθως στο κεφάλαιο IV όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μελέτης και στο κεφάλαιο V όπου δίνεται η περίληψη, τα συμπεράσματα και οι εισηγήσεις των μελετητών σχετικά με τους σκοπούς της μελέτης και τα αποτελέσματα που έχουν βρεθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να εντοπίσει και να εκτιμήσει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των νεοεισαχθέντων σπουδαστών στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, για την Κοινωνική Εργασία και για τον Κοινωνικό λειτουργό καθώς και για την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρασχέθηκε στο Α' εξαμήνο της φοίτησής τους. Οι συγκεκριμένοι στόχοι της μελέτης αυτής έχουν ήδη αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια.

Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής παρουσιάζονται ως εξής: Πρώτον τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων σπουδαστών. Δεύτερον, στοιχεία που αφορούν τον τρόπο εισαγωγής των σπουδαστών στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, καθώς και την επιρροή που αυτοί δέχτηκαν στην επιλογή της σχολής αυτής, και την ενημέρωσή τους για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και την Κοινωνική Εργασία πριν την εισαγωγή τους στην σχολή. Τρίτον, στοιχεία για την ενημέρωση των σπουδαστών για την Κοινωνική Εργασία και τον Κοινωνικό λειτουργό κατά τον πρώτο μήνα της φοίτησής τους στη σχολή, αλλά και μετά το τέλος του Α' εξαμήνου της εκπαίδευσής τους. Τέταρτον, τα στοιχεία που αφορούν την <<εικόνα>> που οι σπουδαστές έχουν για τον κοινωνικό λειτουργό και την Κοινωνική Εργασία. Πέμπτον τα στοιχεία που παρουσιάζουν την γνώμη των ερωτηθέντων σπουδαστών για την εκπαίδευσή τους κατά τη διάρκεια του Α' εξαμήνου φοίτησής τους στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Σημειώνεται ότι κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων στους πίνακες παρατίθενται τα ποσοστά των απαντήσεων που έδωσαν οι σπουδαστές, τόσο κατά την πρώτη επίδοση του ερωτηματολογίου, όσο και κατά την δεύτερη επίδοση αυτού. Ο αριθμός όμως των σπουδαστών

που απάντησαν κατά την πρώτη επίδοση του ερωτηματολογίου διαφέρει κατά πολύ απ'αυτόν της δεύτερης επίδοσης γεγονός που ανάγκασε τους μελετητές της έρευνας αυτής, γενικά να μην κάνουν συγκρίσεις μεταξύ των απαντήσεων της α'και της β'επίδοσης, όσον αφορά τα τέσσερα πρώτα μέρη του ερωτηματολογίου που ήταν τα ίδια και τις δύο φορές που αυτό επιδόθηκε στους σπουδαστές.

Μ'αυτό τον συλλογισμό η ανάλυση των αποτελεσμάτων επικεντρώνεται στα σημεία όπου υπάρχει σύγκλιση απόψεων περιληπτικά, χωρίς ιδιαίτερες αναφορές στα ποσοστά της β'επίδοσης του ερωτηματολογίου. Όπου όμως είναι εμφανής η διαφορά των ποσοστών μεταξύ α'και β'επίδοσης, παρουσιάζονται και κάποιες συγκριτικές αναφορές.

Δημογραφικά Στοιχεία των Σπουδαστών που πήραν Μέρος στην Έρευνα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι σπουδαστές που έλαβαν μέρος στην έρευνα αυτή, ανήρχοντο σε 39 κατά την Α'επίδοση του ερωτηματολογίου. Απ'αυτούς, όπως φαίνεται και στον πίνακα 1, οι 33 ήταν κορίτσια και οι 6 ήταν αγόρια (ποσοστά 85% και 15% αντίστοιχα). Τα ποσοστά αυτά δεν αλλάζουν αισθητά και κατά την Β'επίδοση του ερωτηματολογίου, όπου απάντησαν 26 σπουδαστές από τους οποίους οι 21 κορίτσια και οι 5 αγόρια. Τα ποσοστά αυτά ενισχύουν την άποψη ότι θεωρείται ακόμα η Κοινωνική Εργασία γυναικείο επάγγελμα και λίγα αγόρια-υποψήφιοι την προτιμούν (αν και σχετικά με παλαιότερα χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των αγοριών-σπουδαστών στις σχολές Κοινωνικής Εργασίας).

Εξάλλου και το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών που γράφτηκαν στο Α'χειμερινό εξάμηνο Κοινωνικής Εργασίας τον Σεπτέμβριο του 1988 ήταν κορίτσια (σύνολο 57 σπουδαστές από τους οποίους 47 κορίτσια-ποσοστό 83%- και 10 αγόρια-ποσοστό 17%).

Πίνακας 1
Φύλο των Σπουδαστών

Φύλο	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Αγόρι	6	15	5	19
Κορίτσι	33	85	21	81
Σύνολο	39	100	26	100

Όσον αφορά την ηλικία των σπουδαστών, όπως φαίνεται στον πίνακα 2, είναι 18 χρόνων με ποσοστό 49%, 19 χρόνων με ποσοστό 23% και 20 χρόνων με ποσοστό 18%. Οι σπουδαστές που είναι 21 χρόνων και πάνω είναι ελάχιστοι.

Πίνακας 2
Ηλικία των Σπουδαστών

Ηλικία	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
18 χρόνων	19	49	5	19
19 χρόνων	9	23	11	42
20 χρόνων	7	18	5	19
21 χρόνων	1	2	3	12
22 και πάνω	3	8	1	4
Δεν απάντησαν	0	0	1	4
Σύνολο	39	100	26	100

Σχετικά με το που ζουν οι οικογένειες των σπουδαστών που πήραν μέρος στην έρευνα, όπως βλέπουμε στον πίνακα 1 του παραρτήματος, η πλειοψηφία τους (ποσοστό 77%) ζει σε πόλεις, ενώ 15% ζει σε χωριά και μόνο 5% στο εξωτερικό. Εξάλλου και οι ίδιοι οι σπου-

δαστές, όπως προκύπτει από τον πίνακα 2, του παραρτήματος στην πλειοψηφία τους (ποσοστό 59%) έχουν ζήσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους σε πόλεις, ποσοστό 20% των σπουδαστών έχει ζήσει σε χωριό, ενώ σε κωμοπόλεις και στην Αθήνα το ποσοστό είναι 8% για την κάθε περίπτωση και στο εξωτερικό 5%.

Έτσι, κατά κύριο λόγο οι σπουδαστές που απάντησαν στα ερωτηματολόγια, βλέπουμε πως προέρχονται από πόλεις όπου οι δυνατότητες ενημέρωσης και πληροφόρησης είναι σχεδόν πάντα μεγαλύτερες σε σχέση με τις κωμοπόλεις ή τα χωριά.

Το μηνιαίο εισόδημα των οικογενειών των σπουδαστών είναι ως επί το πλείστον 51.000 - 100.000 δραχ. (ποσοστό 39%) όπως φαίνεται στον πίνακα 3. Ποσοστό 26% των οικογενειών έχει εισόδημα 101-150.000 δραχ. και 18% από 26.000 - 50.000 δραχμές.

Πίνακας 3

Μηνιαίο εισόδημα των οικογενειών των σπουδαστών

Μηνιαίο οικογ.εισόδημα	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Λιγότερο από 25.000	1	2	0	0
26.000 - 50.000	7	18	5	19
51.000 - 100.000	15	39	10	38
101.000 - 150.000	10	26	6	23
151.000 - 200.000	2	5	3	12
Πάνω από 200.000	4	10	2	8
Σύνολο	39	100	26	100

Το μορφωτικό επίπεδο των γονιών των σπουδαστών που πήραν μέρος στην έρευνα, όπως φαίνεται στον πίνακα 4 έχει ως εξής: οι πε-

περισσότεροι από τους γονείς των σπουδαστών βρίσκονται στην κατηγορία του δημοτικού σχολείου, ενώ όσο ανεβαίνουν οι βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα ποσοστά μειώνονται. Μπορούμε εδώ να παρατηρήσουμε πως οι μητέρες έχουν χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης από τους πατέρες σαν σύνολο.

Πίνακας 4

Μορφωτικό επίπεδο των γονέων των σπουδαστών

Μορφωτικό επίπεδο γονέων	Α' Επίδοση				Β' Επίδοση			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	No	%	No	%	No	%	No	%
Δημοτικό	21	54	27	69	15	58	18	70
Γυμνάσιο	8	20	3	8	4	15	3	20
Λύκειο	3	8	5	13	0	0	3	12
Ανώτερη Σχολή	3	8	3	8	4	15	0	0
Ανώτατη Σχολή	4	10	0	0	3	12	1	3
Δεν έχουν πάει σχολείο	0	0	1	2	0	0	1	3
Σύνολο	39	100	39	100	26	100	26	100

Τρόπος εισαγωγής των σπουδαστών-Επιρροή που δέχτηκαν για την επιλογή της σχολής-Ενημέρωσή τους πριν την εισαγωγή τους στην σχολή Κθινωνικής Εργασίας.

Εξετάζοντας τις απαντήσεις των σπουδαστών στην δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου μπορούμε να δούμε ότι:

Όπως φαίνεται στον πίνακα 3 του παραρτήματος, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων έχει αποφοιτήσει από γενικά και τεχνικά-επαγγελματικά Λύκεια (ποσοστό 82%). Αισθητά χαμηλότερο είναι το ποσοστό αυτών που έχουν αποφοιτήσει από πολυκλαδικό λύκειο (16%). Επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό των σπουδαστών όπως φαίνεται

στον πίνακα 4π*. Πέρασε στην σχολή Κοινωνικής Εργασίας με γενικές εξετάσεις-δέσμες (ποσοστό 62%). Υπάρχει όμως κι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (33%) που μπήκε στη σχολή χωρίς εξετάσεις (με βαθμολογία), ενώ το μικρότερο ποσοστό πέρασε με κατατακτήριες εξετάσεις ή εξετάσεις ομογενών.

Η πλειοψηφία επίσης των σπουδαστών (ποσοστό 64%), όπως φαίνεται στον πίνακα 5π πέρασε στη σχολή με την πρώτη φορά που συμμετείχε στις εξετάσεις. Βέβαια, και ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό σπουδαστών (26%) πέρασε στη σχολή την δεύτερη φορά που έδωσε εξετάσεις, ενώ χαμηλά είναι τα ποσοστά αυτών που δήλωσαν ότι πέρασαν με την τρίτη ή την τέταρτη φορά.

Όσον αφορά τη σειρά προτίμησης που δήλωσαν οι ερωτώμενοι σπουδαστές στο μηχανογραφικό τους δελτίο για την σχολή Κοινωνικής εργασίας, όπως φαίνεται στον πίνακα 5 που ακολουθεί, το 67% των σπουδαστών την δήλωσε στις 10 πρώτες ενώ ακολουθούν με ποσοστό 23% αυτοί που την δήλωσαν 21η και πάνω, πράγμα που μας επιτρέπει να υποθέσουμε πως είναι αρκετοί αυτοί που έβλεπαν τη σχολή Κοινωνικής εργασίας σαν εναλλακτική λύση.

Η παραπάνω υπόθεση μπορούμε να πούμε πως επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του πίνακα 6 που αφορά το αν ενδιέφερε τους σπουδαστές να περάσουν στην σχολή Κοινωνικής Εργασίας. Φαίνεται λοιπόν πως το 36% των σπουδαστών δηλώνει πως έβλεπε την σχολή σαν εναλλακτική λύση. Βέβαια, οι περισσότεροι σπουδαστές (ποσοστό 56%) απάντησαν πως τους ενδιέφερε να περάσουν στη σχολή αυτή, αλλά δεν παύει να είναι ενδιαφέρουσα η σχετικά μικρή διαφορά των ποσοστών στις δύο παραπάνω περιπτώσεις. Αν μάλιστα προσθέ-

---

* Όπου μετά τον αριθμό του πίνακα υπάρχει το γράμμα π ο πίνακας βρίσκεται στο παράρτημα της μελέτης.

σουμε και το ποσοστό αυτών που δήλωσαν πως επέλεξαν την σχολή απλά για να συμπληρώσουν έναν αριθμό προτιμήσεων στο μηχανογραφικό δελτίο τους (ποσοστό 5%), ή και το ποσοστό αυτών που δήλωσαν ότι δεν τους ενδιέφερε να περάσουν στο σχολή αυτή (ποσοστό 3%), έχουμε ένα άθροισμα ποσοστών που πλησιάζει το μισό των ερωτηθέντων σπουδαστών (ποσοστό 44%) και η εικόνα είναι μάλλον ανησυχητική.

Πίνακας 5

Σειρά προτίμησης των σπουδαστών για την σχολή Κοινωνικής Εργασίας, στο Μηχανογραφικό Δελτίο

Σειρά προτίμησης	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
1-10	26	67	15	58
11-200	4	10	4	15
21 και πάνω	9	23	6	23
Δεν απάντησαν	0	0	1	4
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 6

Ενδιαφέρον Σπουδαστών για την εισαγωγή τους στην Σχολή Κοινωνικής Εργασίας

Ενδιαφέρον για την εισαγωγή στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	22	56	12	46
ΟΧΙ	1	3	0	0
Εναλλακτική λύση	14	36	11	42
Δήλωση της Σχολής για τη συμπλήρωση ενός αριθμού προτιμήσεων στο μηχανογραφικό δελτίο	2	5	3	12
Κάτι άλλο	0	0	0	0
Σύνολο	39	100	26	100

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 7 που παρατίθεται πιο κάτω, οι περισσότεροι σπουδαστές (ποσοστό 59%) δεν σκέφτονται να συμμετάσχουν ξανά στις γενικές εξετάσεις με σκοπό να μπουν σε κάποια άλλη σχολή, αλλά υπάρχουν και αρκετοί που δήλωσαν ότι σκοπεύουν να δώσουν ξανά εξετάσεις, και άλλοι που δεν είχαν αποφασίσει ακόμα (σύνολο ποσοστών 41%). Την δεύτερη φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια, αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό αυτών που δήλωσαν πως σκόπευαν να μην δώσουν ξανά εξετάσεις ενώ μειώθηκε σημαντικά το ποσοστό αυτών που σκέφτονται να ξαναδώσουν εξετάσεις και αυτών που δεν είχαν αποφασίσει ακόμα (ποσοστό 81% και 19%) αντίστοιχα). Η διαφορά αυτή στα ποσοστά, μεταξύ α΄ και β΄ επίδοσης, μπορεί να σημαίνει πως οι σπουδαστές μετά το Α΄ εξάμηνο της εκπαίδευσής τους, σε μεγάλο ποσοστό, άρχισαν να ενδιαφέρονται για την κοινωνική εργασία, αφού πήραν κάποια στοιχεία για το αντικείμενο της.

Πίνακας 7

Συμμετοχή των Σπουδαστών ξανά στις γενικές εξετάσεις

Συμμετοχή στις γενικές εξετάσεις	Α΄ Επίδοση		Β΄ Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	7	18	4	15
ΟΧΙ	23	59	21	81
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	9	23	1	4
ΣΥΝΟΛΟ	39	100	26	100

Όσον αφορά το αν οι σπουδαστές ενδιαφέρονται να τελειώσουν την σχολή Κοινωνικής Εργασίας, όπως προκύπτει από τον πίνακα 8 η σημαντική πλειοψηφία απαντά θετικά, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει κανείς σπουδαστής που να δηλώ-

νει ότι δεν τον ενδιαφέρει να τελειώσει τις σπουδές του στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας, πράγμα που ίσως επιβεβαιώνει το προηγούμενο συμπέρασμα.

Πίνακας Β

Ενδιαφέρον των σπουδαστών να τελειώσουν τη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας

Ενδιαφέρον σπουδαστών	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	33	85	24	92
ΟΧΙ	0	0	0	0
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	6	15	2	8
ΣΥΝΟΛΟ	39	100	26	100

Σε σχέση με τον επηρεασμό που δέχτηκαν οι σπουδαστές για την επιλογή της συγκεκριμένης σχολής, όπως προκύπτει από τους πίνακες 6π, 7π και 8π, οι απαντήσεις στο μεγαλύτερο ποσοστό τους ήταν αρνητικές (τέταρτη επιλογή στους πίνακες: καθόλου) και μάλιστα με σημαντική διαφορά από τις άλλες επιλογές, όσον αφορά τον επηρεασμό από την οικογένεια, τους φίλους-συμμαθητές και τέλος τους καθηγητές τους. Παρατηρούμε στους πίνακες αυτούς, πως σύμφωνα με τις απαντήσεις των σπουδαστών, οι καθηγητές τους ήταν αυτοί που τους επηρέασαν σχετικά περισσότερο στο να δηλώσουν την σχολή Κοινωνικής Εργασίας, και ακόμα πως και στους τρεις παραπάνω πίνακες τα ποσοστά μειώνονται καθώς η κλίμακα ανεβαίνει. Και στους τρεις αυτούς πίνακες, κανένας σπουδαστής δεν δήλωσε πως επηρεάστηκε πάρα πολύ.

Το ότι οι σπουδαστές γενικά δεν επηρεάστηκαν στην επιλογή

της σχολής αυτής, φαίνεται και στον πίνακα 9π όπου το 90% των σπουδαστών δηλώνει πως η επιλογή της σχολής ήταν δική του πρότιμηση.

Σε σχέση με την επιρροή που δέχτηκαν οι σπουδαστές για την επιλογή της σχολής Κοινωνικής Εργασίας μετά από επαφή που είχαν με κοινωνικό λειτουργό, όπως φαίνεται στον πίνακα 10π, το μεγαλύτερο ποσοστό απαντά πως δεν δέχτηκε καμιά επιρροή σ'όλες τις επιλογές (μέσα στο οικογενειακό-φιλικό περιβάλλον, σε επαγγελματική βάση, από παρακολούθηση ομιλιών γενικού ενδιαφέροντος ή και με θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού, και από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης). Αξίζει να αναφερθεί πως οι περισσότεροι σπουδαστές απάντησαν πως επηρεάστηκαν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει στην σκέψη για πιο ευρεία χρησιμοποίηση των μέσων αυτών για την πληροφόρηση των υποψηφίων για το επάγγελμα που κοινωνικού λειτουργού.

Όσον αφορά την ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, πριν από την εισαγωγή τους στο σχολή Κοινωνικής Εργασίας φαίνεται στον πίνακα 11π ότι είναι πολύ χαμηλά τα ποσοστά σε όλες τις επιλογές: Ενημέρωση από βιβλία (31%), από καθηγητές (23%), από κοινωνικούς λειτουργούς που είχαν επισκεφθεί το σχολείο (4% που είναι και το χαμηλότερο ποσοστό) και τέλος από το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού (17%).

Το πιο ανησυχητικό όμως είναι πως το ποσοστό αυτών που απάντησαν πως δεν είχαν κάποια ενημέρωση είναι αρκετά υψηλό: το % του συνολικού αριθμού των σπουδαστών. Το γεγονός αυτό μπορεί να σημαίνει πως υπήρχαν πολλοί σπουδαστές οι οποίοι πιθανόν δεν ήξεραν τι θα σπουδάσουν.

Και στον επόμενο πίνακα 12π που αφορά την ενημέρωση των

σπουδαστών από γονείς, συγγενείς, αδέρφια, φίλους, τα ποσοστά αυτών που δήλωσαν πως είχαν ενημερωθεί για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού πριν την εισαγωγή τους στην σχολή, είναι πολύ χαμηλά, ενώ κυριαρχούν με ποσοστό 55% αυτοί που δήλωσαν πως δεν είχαν ενημερωθεί από καμία από τις παραπάνω πηγές.

Τα ίδια συμπεράσματα βγαίνουν και από τον επόμενο πίνακα 13π. Εδώ το ποσοστό αυτών που δηλώνουν πως δεν ενημερώθηκαν από σεμινάρια, από έντυπα, από ομιλίες, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και από τον Σύλλογο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας είναι 39%. Αυτή η έλλειψη ενημέρωσης που προκύπτει από τα αποτελέσματα των τριών παραπάνω πινάκων, μπορεί να είναι πρόβλημα τόσο για τους ίδιους τους σπουδαστές, όσο και για τους εκπαιδευτικούς της σχολής Κοινωνικής Εργασίας.

Όσον αφορά την ενημέρωση των σπουδαστών με δική τους πρωτοβουλία για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, όπως προκύπτει από τον πίνακα 14π, οι περισσότεροι είχαν ενημερωθεί από βιβλία (ποσοστό 16%), από επαφή με επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς (ποσοστό 16%) και με σπουδαστές κοινωνικούς λειτουργούς (ποσοστό 6%). Αρκετοί όμως είναι και αυτοί που δήλωσαν ότι δεν ενημερώθηκαν από κάποια από της πηγές που αναφέρει ο πίνακας (ποσοστό 10%).

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στην σχολή.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των αποτελεσμάτων στην τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου, αυτά έχουν ως εξής:

Σχετικά με την ενημέρωση των σπουδαστών γύρω από τα μαθήματα, τα χρόνια εκπαίδευσης, τον κανονισμό σπουδών, τις παρουσίες (την α' περίοδο που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια ίσχυε ο θεσμός

της βαθμολόγησης των παρουσιών, ενώ την δεύτερη είχε μόλις καταργηθεί), την υποχρεωτική παρακολούθηση εργαστηρίων-φροντιστηρίων, την πρακτική άσκηση, τις ομάδες μαθημάτων και την πτυχιακή εργασία, κατά το διάστημα που αυτοί βρίσκονταν στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας, όπως φαίνεται στον πίνακα 15π η πλειοψηφία θεωρεί πως έχει ενημερωθεί και τις δύο φορές που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια.

Βα πρέπει εδώ όμως να σημειωθεί ότι τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που θεωρούν πως δεν έχουν ενημερωθεί τα συναντάμε στις επιλογές του παραπάνω πίνακα που αφορούν τον κανονισμό σπουδών (36% την α'φορά και 35% την β'φορά), την πρακτική άσκηση (38% και 46%) και τις ομάδες μαθημάτων (43% και 65%) και την πτυχιακή εργασία (49% και 42%). Επίσης ότι γενικά δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα ποσοστά όσον αφορά την πρώτη και την δεύτερη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια.

Όσον αφορά την ενημέρωση των σπουδαστών γύρω από τα περιοδικά που κυκλοφορούν σχετικά με την Κοινωνική Εργασία, όπως φαίνεται στον πίνακα 16π, την πρώτη φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια το 51% των σπουδαστών απάντησε πως δεν έχει αρκετά ενημερωθεί γύρω από αυτό το θέμα ενώ τα ποσοστά αυτών που θεωρούν πως έχουν ενημερωθεί και αυτών που θεωρούν πως δεν έχουν καθόλου ενημερωθεί είναι σχεδόν τα ίδια (26% και 23% αντίστοιχα). Την δεύτερη φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια, μειώθηκε σημαντικά το ποσοστό αυτών που δήλωσαν πως δεν ενημερώθηκαν αρκετά α(35%) και πλειοψηφούν με 65% αυτοί που δήλωσαν πως ενημερώθηκαν. Παρατηρούμε πως αυτή τη φορά κανείς σπουδαστής δεν δηλώνει πως δεν έχει ενημερωθεί σχετικά με τα περιοδικά αυτά.

Σχετικά με την ενημέρωσή τους για τον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στα διάφορα πλαίσια δουλειάς του, οι σπουδαστές, όπως

φαίνεται στον πίνακα 17π, απάντησαν στην πλειοψηφία τους και τις δυο φορές που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια ότι δεν είναι αρκετά ενημερωμένοι. Συγκεκριμένα την α'φορά το 82% και την δεύτερη φορά το 77% των σπουδαστών δήλωσαν πως δεν θεωρούν επαρκή την ενημέρωσή τους σ' αυτό το θέμα. Όσο γι' αυτούς που απάντησαν πως θεωρούν ότι ενημερώθηκαν, το ποσοστό την α'φορά είναι 15% και την β'φορά 23%. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό αυτών που απάντησαν ότι δεν έχουν καθόλου ενημερωθεί την α'φορά (3%) και μηδενικό την β'φορά.

Όσον αφορά την ενημέρωση για τα πλαίσια δουλειάς των Κοινωνικών Λειτουργών, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα 18π, την α'φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια, το 87% των σπουδαστών απαντά πως δεν έχει ενημερωθεί αρκετά, το 10% πως έχει ενημερωθεί ενώ μόλις το 3% πως δεν έχει καθόλου ενημερωθεί. Όμως την δεύτερη φορά το ποσοστό αυτών που δηλώνουν πως δεν έχουν αρκετά ενημερωθεί είναι σχεδόν το μισό σε σχέση με την α'φορά (46%) κι όλοι οι υπόλοιποι σπουδαστές (ποσοστό 54%) απαντούν πως είναι ενημερωμένοι. Μην ξεχνάμε εδώ πως οι σπουδαστές κατά την διάρκεια του Α' εξαμήνου κάνουν επισκέψεις σε διάφορες οργανώσεις-υπηρεσίες όπου εργάζονται Κοινωνικοί Λειτουργοί οι οποίοι τους ενημερώνουν για τη δουλειά τους.

Σε σχέση με τις δυνατότητες επαγγελματικής απορρόφησης των Κοινωνικών Λειτουργών, όπως φαίνεται στον πίνακα 19π, οι σπουδαστές στην πλειοψηφία τους και τις δύο φορές απαντούν πως δεν έχουν ενημερωθεί αρκετά (ποσοστά 61% και 62%). Αυτοί που θεωρούν πως δεν έχουν καθόλου ενημερωθεί είναι 16% την α'φορά και 27% την β'φορά, ενώ αυτοί που απαντούν πως είναι ενημερωμένοι, είναι 23% και 11% την πρώτη και την δεύτερη φορά αντίστοιχα.

Σχετικά με την ενημέρωσή τους για τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στην Ελλάδα πάνω στην Κοινωνική Εργασία, όπως φαίνεται στον πίνακα 20π, την πρώτη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια πλειοψηφούν αυτοί που θεωρούν πως δεν ενημερώθηκαν αρκετά (ποσοστό 44%), ακολουθούν με μικρή διαφορά αυτοί που θεωρούν πως δεν ενημερώθηκαν καθόλου (ποσοστό 38%) και τέλος αυτοί που θεωρούν πως έχουν ενημερωθεί (ποσοστό 18%). Την δεύτερη φορά συμβαίνει το εξής παράδοξο: πλειοψηφούν με ποσοστό 61% αυτοί που θεωρούν πως δεν έχουν καθόλου ενημερωθεί γι' αυτό το θέμα, ακολουθούν αυτοί που δήλωσαν πως δεν έχουν αρκετά ενημερωθεί (ποσοστό 35%) και το μικρότερο ποσοστό (4%) με σημαντική διαφορά σε σχέση με την άφορα ανήκει σ' αυτούς που απάντησαν πως έχουν ενημερωθεί για τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στην Ελλάδα.

Όσον αφορά τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στο εξωτερικό, όπως φαίνεται στον πίνακα 21π δεν έχουμε σημαντικές διαφορές στα ποσοστά τις δύο φορές που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια. Την πρώτη φορά, το ποσοστό αυτών που απάντησαν πως δεν έχουν αρκετά ενημερωθεί γι' αυτό το θέμα είναι ίσο με το ποσοστό αυτών που απάντησαν πως δεν έχουν ενημερωθεί (ποσοστό 44%) και ένα μικρό ποσοστό (12%) απαντά πως έχει ενημερωθεί. Την δεύτερη φορά πλειοψηφούν με ποσοστό 46% αυτοί που απάντησαν πως δεν έχουν ενημερωθεί αρκετά, ακολουθούν με ποσοστό 42% αυτοί που θεωρούν πως δεν ενημερώθηκαν καθόλου και τέλος αυτοί που θεωρούν ότι ενημερώθηκαν (ποσοστό 12%).

Τέλος, όπως βλέπουμε στον πίνακα 9 που ακολουθεί, ο οποίος αφορά το κατά πόσο οι πληροφορίες που έχουν δώσει στους σπουδαστές, στο διάστημα που αυτοί βρίσκονται στη σχολή, τους βοήθη-

σαν να κατανοήσουν το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, το μεγαλύτερο ποσοστό και τις δύο φορές απαντά πως δεν το έχει αρκετά κατανοήσει. Βέβαια το ποσοστό αυτό την δεύτερη φορά είναι μικρότερο σε σχέση με την πρώτη (67% την α'φορά και 54% την β'φορά), δεν παύει όμως να είναι αρκετά υψηλό.

Το ποσοστό αυτών που απάντησαν ότι κατανόησαν το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού αυξάνεται την β'φορά σε σχέση με την α', ενώ πολύ χαμηλά είναι τα ποσοστά αυτών που δηλώνουν πως δεν το έχουν καθόλου κατανοήσει.

Πίνακας 9

Κατανόηση του επαγγέλματος του Κ.Λ. από τους σπουδαστές με βάση τις πληροφορίες που τους έχουν δοθεί στο διάστημα που βρίσκονται στη σχολή Κ.Ε.

Κατανόηση επαγγέλματος	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	11	28	11	42
ΟΧΙ	2	5	1	4
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	26	67	14	54
ΣΥΝΟΛΟ	39	100	26	100

Η εικόνα που έχουν οι σπουδαστές για τον κοινωνικό λειτουργό

Σχετικά με την εικόνα που είχαν σχηματίσει οι σπουδαστές για τους κοινωνικούς λειτουργούς πριν την εισαγωγή τους στην σχολή, την πρώτη φορά που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια, οι περισσότεροι σπουδαστές τους περιέγραφαν σαν άτομα ευαίσθητα, με υπομονή διαπραγματικότητα, αγάπη και ενδιαφέρον για τους συνανθρώπους και συναισθηματικούς.

Άλλα χαρακτηριστικά των κοινωνικών λειτουργών που συναντάμε στις απαιτήσεις των σπουδαστών είναι η υπευθυνότητα, η εχεμύθεια, η αυτοπεποίθηση, το ενδιαφέρον για τους συνανθρώπους, ο σεβασμός για την προσωπικότητα των ατόμων, η ευγένεια, η αγωνιστικότητα, η δι-ορατικότητα, η αγάπη για το επάγγελμα, η συνέπεια και η συμπόνοια. Ένας σπουδαστής αναφέρει ότι <<κοινωνικοί λειτουργοί είναι τα άτομα που έχουν την κατάρτιση και της γνώσεις για τα προβλήματα των ατόμων και της κοινωνίας>>.

Τρεις σπουδαστές δήλωσαν πως δεν είχαν συγκεκριμένη εικόνα για τους κοινωνικούς λειτουργούς και ένας ότι τους θεωρούσε ιεραποστόλους.

Αρκετοί σπουδαστές αναφέρουν ότι κοινωνικός λειτουργός είναι αυτός που βοηθάει άτομα περιθωριακά, προβληματικά, με ειδικά προβλήματα και ανάγκες και άρρωστα παιδιά. Αρκετοί επίσης αναφέρουν ότι ο κοινωνικός λειτουργός <<βοηθάει τα άτομα και τις ομάδες ώστε να λύσουν τα προβλήματά τους>>, ότι προετοιμάζει την κοινωνία ώστε να δεχτεί ξανά τα άτομα που δεν ανήκουν σ'αυτήν, ή ότι αποτελεί τον ενδιάμεσο που φέρνει σε επαφή τα άτομα και τους οργανισμούς-υπηρεσίες για την λύση των προβλημάτων τους.

Την δεύτερη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια βρέθηκαν περισσότεροι σπουδαστές οι οποίοι απάντησαν πως έβλεπαν τους κοινωνικούς λειτουργούς σαν ιεραποστόλους ή και φιλόανθρωπους, σε σχέση με την πρώτη φορά. Αρκετοί επίσης σπουδαστές απάντησαν πως είχαν συγκεκριμένη εικόνα ή δεν ήξεραν καθόλου περί τίνος επρόκειτο.

Τα χαρακτηριστικά που ανέφεραν οι σπουδαστές για τους κοινωνικούς λειτουργούς είναι η συναισθηματική ωριμότητα, η ευαισθησία, οι γενικότερες ικανότητες, οι γνώσεις και η πείρα για την βοήθεια των ατόμων για την λύση των προβλημάτων τους.

Αρκετοί σπουδαστές ανέφεραν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί βοηθούν τα άτομα με ανάγκες, τα <<ειδικά>> ή <<περιθωριακά>> άτομα και τον κόσμο γενικά.

Όσον αφορά το αν μπορεί κάποιος με την εκπαίδευση να γίνει κοινωνικός λειτουργός, όπως φαίνεται στον πίνακα 22π, την πρώτη φορά οι σπουδαστές στην πλειοψηφία τους (ποσοστό 39%) απαντούν πως όχι, χαμηλότερα είναι το ποσοστό αυτών που απαντούν πως δεν ξέρουν (33%) ενώ οι λιγότεροι σπουδαστές (ποσοστό 28%) απαντούν πως η εκπαίδευση είναι ένα μέσο για να γίνει κάποιος κοινωνικός λειτουργός. Την δεύτερη φορά που παράστηκαν τα ερωτηματολόγια το ποσοστό αυτών που απάντησαν ότι δεν μπορεί η εκπαίδευση να <<φτιάξει>> κάποιον κοινωνικό λειτουργό, είναι ίσο με το ποσοστό αυτών που απάντησαν πως δεν ξέρουν (ποσοστό 42%). Το ποσοστό αυτών που απάντησαν θετικά είναι πολύ χαμηλότερο από την πρώτη φορά (16%) πράγμα που μπορεί να σημαίνει μετά την εκπαίδευση τους σφοδρότεροι σπουδαστές σκέφτονταν πως πέρα από την εκπαίδευση χρειάζονται και άλλες παράμετροι για να μπορέσει κάποιος να γίνει κοινωνικός λειτουργός.

Σχετικά με το αν μπορεί οποιαδήποτε να γίνει κοινωνικός λειτουργός, όπως φαίνεται στον πίνακα 23π, οι σπουδαστές είναι σχεδόν κατηγορηματικοί και τις δύο φορές που παράστηκαν τα ερωτηματολόγια: 82% την πρώτη φορά και 77% των σπουδαστών την δεύτερη φορά απαντούν πως όχι. Τα ποσοστά αυτά αν συσχετιστούν με τα ποσοστά αυτών που απάντησαν πως με την εκπαίδευση δεν μπορεί να γίνει κάποιος κοινωνικός λειτουργός ή ότι δεν ξέρουν αν η εκπαίδευση μπορεί να <<φτιάξει>> κοινωνικούς λειτουργούς (βλέπε πίνακα 20π) μπορεί να επιβεβαιώνουν το προηγούμενο συμπέρασμα: ότι οι σπουδαστές πιστεύουν πως χρειάζεται κάποιο <<ταλέντο>> για να γίνει κάποιος κοινωνικός λειτουργός.

Τα ποσοστά αυτών που απάντησαν ότι δεν ξέρουν αν μπορεί ο- οποιοσδήποτε να γίνει κοινωνικός λειτουργός είναι πολύ χαμηλά: 15% την α' φορά και 12% την β' φορά, ενώ τα ποσοστά αυτών που απάντησαν πως ο καθένας μπορεί να γίνει κοινωνικός λειτουργός είναι ακόμα πιο χαμηλά: 3% και 11% την α' και β' φορά αντίστοιχα.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά στοιχεία που πρέπει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός για να είναι καλός στη δουλειά του, όπως φαίνεται στον πίνακα 10 που ακολουθεί, τα ποσοστά σε όλες τις επιλογές είναι περίπου τα ίδια και τις δύο φορές που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια. Τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά στοιχεία: αυτοπεποίθηση (17% και 15%) εχεμύθεια (15% και 16%), σεβασμός στην προσωπικότητα του ατόμου (14% και 18%), συνέπεια του κοινωνικού λειτουργού στις υποχρεώσεις του (16% και 18%) και διορατικότητα (13% και 12%). Ένας σπουδαστής μόνο (ποσοστό 0,5%) απάντησε ότι ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να έχει συντηρητικές ιδέες την α' φορά και κανένας την δεύτερη. Πολύ χαμηλό (5% και 3%) είναι το ποσοστό αυτών που πιστεύουν ότι ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να έχει προσηγμένο ντύσιμο.

Αρκετά υψηλό (10% και 7%) είναι το ποσοστό αυτών που δήλωσαν ότι ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να συμπανιά τους άλλους, καθώς και το ποσοστό αυτών που επέλεξαν την οξυδέρκεια σαν απαραίτητα χαρακτηριστικά γνώρισμα ενός κοινωνικού λειτουργού. (9% & 10%)

Τέλος οι σπουδαστές συμπλήρωσαν στον δεδομένο πίνακα του ερωτηματολογίου, την ανθρωπιά, τις προοδευτικές ιδέες και το ενδιαφέρον για το άτομο (στην επιλογή <<κάτι άλλο>>).

Σχετικά με τις γνώσεις που πρέπει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός για να είναι καλός στη δουλειά του, όπως φαίνεται στον πίνακα 11 που ακολουθεί, τα ποσοστά είναι περίπου τα ίδια σ' όλες

τις επιλογές και τις δύο φορές που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια. Πλειοψηφούν η ψυχολογία ατόμων (19% και 21%), η ψυχολογία ομάδων (18% και 21%), η κοινωνιολογία (16% και 15%) και οι γνώσεις για την λειτουργία και τον σκοπό των οργανώσεων-υπηρεσιών (15% και 17%). Χαμηλότερα ποσοστά έχουν οι επιλογές <<οργάνωση-διοίκηση γραφείου>> (4% και 6%), <<φιλοσοφία>> (8% και 3%) στατιστική (12% και 11%) και Η/Υ (8% και 6%).

Πίνακας 10

Χαρακτηριστικά στοιχεία ενός Κ.Λ. σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών

Χαρακτηριστικά στοιχεία Κ.Λ.	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Αυτοπεποίθηση	37	17	22	15
Εχεμύθεια	33	15	24	16
Οξυδέρκεια	19	9	14	10
Συντηρητικές ιδέες	1	0,5	0	0
Προσεγμένο ντύσιμο	11	5	5	3
Σεβασμό στην προσωπικότητα του ατόμου	32	14	26	18
Συμπόνια τους άλλους	22	10	11	7
Συνέπεια στις υποχρεώσεις του	37	16	26	18
Διορατικότητα	28	13	17	12
Κάτι άλλο **	1	0,5	2	1

* α -> ανθρωπιά

* β -> προοδευτικές ιδέες, ενδιαφέρον για το άτομο

Πίνακας 11

Γνώσεις που πρέπει να έχει ένας Κ.Λ. για να είναι καλός
στη δουλειά του.

Γνώσεις Κοινωνικού Λειτουργού	Ε' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Ψυχολογίας ατόμου	39	19	26	21
Ψυχολογίας ομάδων	38	18	26	21
Κοινωνιολογίας	34	16	19	15
Οργάνωση-διοίκησης γραφείου	9	4	8	6
Φιλοσοφίας	17	8	4	3
Λειτουργίας-σκοπού οργανώσεων υπηρεσιών	31	15	22	17
Στατιστικής	24	12	14	11
Η/Υ	16	8	8	6
Κάτι άλλο	0	0	0	0

Για το αν η Κοινωνική Εργασία είναι επάγγελμα ή λειτούργημα, όπως φαίνεται στον πίνακα 24π, την πρώτη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια η πλειοψηφία των σπουδαστών απάντησε πως είναι και επάγγελμα και λειτούργημα (ποσοστό 51% και 59% αντίστοιχα), 28% των σπουδαστών απάντησε πως δεν ξέρει και για τις δύο περιπτώσεις, ενώ ποσοστό 16% απάντησε πως δεν είναι επάγγελμα και 13% πως δεν είναι λειτούργημα.

Την δεύτερη φορά όλοι οι σπουδαστές απάντούν πως είναι επάγγελμα, ενώ το 54% απάντησε πως είναι λειτούργημα, 31% πως δεν είναι λειτούργημα και 15% πως δεν ξέρουν.

Όσον αφορά την δυνατότητα προσφοράς αποτελεσματικής βοήθειας από τον κοινωνικό λειτουργό στον <<πελάτη>> μιας οργάνωσης-

υπηρεσίας, όπως φαίνεται στον πίνακα 23π την πρώτη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια 28% των σπουδαστών απαντούν πως <<ναι>> 18% <<όχι>> και η πλειοψηφία (54%) πως δεν ξέρουν. Αυτοί που απάντησαν πως ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να βοηθήσει τον <<πελάτη>> θεώρησαν στην πλειοψηφία τους ότι αυτό που μπορεί να του προσφέρει είναι η συνεργασία και η βοήθεια ώστε να λύσουν μαζί το πρόβλημα. Πιο αναλυτικά οι σπουδαστές απάντησαν ότι ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να δείξει σεβασμό στον <<πελάτη>> να κερδίσει την εμπιστοσύνη του, να δείξει ενδιαφέρον, υπομονή και ευαισθησία για το πρόβλημα αλλά και για την προσωπικότητά του και επίσης να ασχοληθεί με το περιβάλλον του <<πελάτη>>. Ακόμα αρκετοί σπουδαστές απάντησαν πως πρέπει ο Κοινωνικός Λειτουργός να βοηθήσει τον <<πελάτη>> να έρθει σε επαφή με τις κατάλληλες οργανώσεις-υπηρεσίες και τους αρμόδιους φορείς.

Αυτοί που απάντησαν πως ο κοινωνικός λειτουργός δεν μπορεί να βοηθήσει τον <<πελάτη>> το δικαιολόγησαν γράφοντας πως η επικοινωνία και άρα η βοήθεια δεν μπορούν να είναι αποτελεσματικές μέσα σ'ένα απρόσωπο γραφείο, αλλά χρειάζεται ένα πιο οικείο περιβάλλον, και κατά κύριο λόγο, πως είναι αναγκαία η συνεργασία και άλλων επιστημόνων αλλά και του κράτους για να βοηθηθεί ο <<πελάτης>> γιατί ο κοινωνικός λειτουργός δεν είναι <<παντογνώστης>> αλλά χρειάζεται και χρόνια και πείρα και την συνδρομή όλων των αρμόδιων φορέων για μια σφαιρική αντιμετώπιση των προβλημάτων των πολιτών.

Την δεύτερη φορά που περάστηκαν τα ερωτηματολόγια, όπως βλέπουμε στον ίδιο πίνακα (πίνακας 23π), αυξάνεται κατά πολύ το ποσοστό αυτών που απαντούν πως ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να βοηθήσει τον <<πελάτη>> μίας οργάνωσης-υπηρεσίας (ποσοστό 42%), ενώ το ποσοστό αυτών που απαντούν πως δεν μπορεί να τον βοηθήσει

είναι σχεδόν το ίδιο (19%). Επίσης μειώνεται το ποσοστό αυτών που δηλώνουν πως δεν ξέρουν (39%). Αυτοί που απάντησαν πως ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να βοηθήσει τον <<πελάτη>> θεώρησαν πως το βασικότερο είναι η ανάπτυξη των ικανοτήτων του <<πελάτη>> ώστε να λύσει τελικά μόνος το πρόβλημα του σε συνεργασία με τον κοινωνικό λειτουργό ο οποίος μπορεί τις γνώσεις του να τον φέρει και σε επαφή με τους κατάλληλους κοινωνικούς φορείς. Επίσης οι σπουδαστές απάντησαν πως χρειάζεται, για να είναι αποτελεσματική η βοήθεια, να εξαλειφθεί η απρόσωπη μορφή των κοινωνικών υπηρεσιών (την δεύτερη φορά που απάντησαν οι σπουδαστές στα ερωτηματολόγια είχαν ήδη επισκεφθεί κάποιες κοινωνικές υπηρεσίες), για να μπορέσει ο κοινωνικός λειτουργός να έρθει σε επαφή με τον <<πελάτη>> και να συζητήσουν το πρόβλημά του.

Αυτοί που απάντησαν πως πιστεύουν πως ο κοινωνικός λειτουργός δεν μπορεί να βοηθήσει τον <<πελάτη>> μιάς οργάνωσης-υπηρεσίας, κατά κύριο λόγο θεώρησαν πως ο κοινωνικός λειτουργός δεν έχει την κατάρτιση εκείνη που χρειάζεται για να βοηθήσει άτομα που έχουν κάποιο πρόβλημα και δεν συνδράμεται από άλλους επιστήμονες οι οποίοι τον αντιμετωπίζουν σαν κατώτερο, και ακόμη πως δεν έχει <<δύναμη εξουσίας>> αλλά περιορίζεται από την υπηρεσία του και εξαρτάται από άλλες οργανώσεις-υπηρεσίες και φορείς χωρίς να είναι αυτόνομος να ενεργήσει.

Επίσης οι σπουδαστές έβιξαν ξανά εδώ το πρόβλημα της επαφής του κοινωνικού λειτουργού με το περιβάλλον του <<πελάτη>> για μια σωστότερη συνεργασία, γιατί όπως χαρακτηριστικά γράφει ένας σπουδαστής: <<δεν αρκεί μια στεγνή επίσκεψη και συζήτηση σ'ένα γραφείο, αλλά είναι απαραίτητη και η γνωριμία του περιβάλλοντος του <<πελάτη>>.>

Γνώμες των σπουδαστών για την εκπαίδευση στο Α' εξάμηνο

Οι σπουδαστές, όπως φαίνεται στον πίνακα 26π, στην πλειοψηφία τους (ποσοστό 85%) παρακολουθούσαν κατά την διάρκεια του Α' εξαμήνου το σύνολο των μαθημάτων ενώ από το ποσοστό 15% των σπουδαστών που δεν παρακολουθούσαν όλα τα μαθήματα μόνο οι μισοί (50%) δεν παρακολουθούσαν συστηματικά κάποιες ώρες μαθημάτων όπως φαίνεται από τον πίνακα 27π. Τα μαθήματα αυτά, όπως φαίνεται στον πίνακα 28π είναι η ψυχολογία, το δίκαιο, η φιλοσοφία, η στατιστική, η οικονομική και η σύνταξη κειμένων. Βέβαια εδώ πρέπει να τονισθεί το πολύ χαμηλό ποσοστό αυτών που απάντησαν πως δεν παρακολουθούσαν συστηματικά κάποια μαθήματα.

Αυτοί που παρακολουθούσαν τα μαθήματα συστηματικά, όπως φαίνεται στον πίνακα 12, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (ποσοστό 47%) επεδίωκαν να κερδίσουν τον βαθμό που δινόταν από την παρουσία στην αίθουσα την ώρα της διδασκαλίας. Ποσοστό 33% των σπουδαστών απάντησε πως ενδιαφερόταν για το αντικείμενο του μαθήματος, ενώ 16% των σπουδαστών παρακολουθούσαν τα μαθήματα λόγω των καθηγητών-τριών που τα παρέδιδαν. Το υψηλό ποσοστό των σπουδαστών που απλώς αποσκοπούσαν στον βαθμό των παρουσιών θα πρέπει να προβληματίσει τους διδάσκοντες καθηγητές, γιατί οι παρεχόμενες γνώσεις και η διδακτική προσφορά θα πρέπει να είναι τα κυριότερα κίνητρα για την παρακολούθηση των μαθημάτων με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την σε βάθος ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα που θα κληθούν να ασκήσουν.

Οι λόγοι για τους οποίους οι σπουδαστές δεν παρακολουθούσαν συστηματικά κάποια μαθήματα, όπως φαίνεται στον πίνακα 29π είναι με ποσοστό 29% για καθένα, ο καθηγητής, τρία που παρέδιδε το μάθημα και η ώρα που γινόταν το μάθημα, ενώ ένας μόνο σπουδαστής ανέφερε σαν λόγο την απεργία των έκτακτων καθηγητών και έ-

νας την απαλλαγή του από κάποια μαθήματα λόγω πτυχίου άλλης σχολής (οι δύο αυτοί λόγοι σημειώθηκαν στην επιλογή <<κάτι άλλο>>),

Επίσης ένας σπουδαστής απάντησε ότι δεν παρακολουθούσε κάποια μαθήματα λόγω του αντικειμένου τους. Σημειώνεται, ότι όπως φαίνεται και στον πίνακα πολύ λίγοι σπουδαστές απάντησαν στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 12

Λόγοι που έπαιξαν ρόλο στην συστηματική παρακολούθηση
κάποιων μαθημάτων από τους σπουδαστές

Λόγοι	Β' Επίδοση	
	Νο	%
Ο βαθμός από τις παρουσίες	24	47
Ο/Η καθηγητής/τρια που πα- ρέδιδε το μάθημα	8	16
Το αντικείμενο του μαθήματος	17	33
Κάτι άλλο	2	4

Όσον αφορά τα μαθήματα που φάνηκαν βοηθητικά στους σπουδαστές στο να αποφασίσουν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους στη σχολή, όπως φαίνεται στον πίνακα 30π, τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνουν η εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία (23%), η ψυχολογία (22%) και τα προγράμματα Κοινωνικής προστασίας (19%). Τα υπόλοιπα μαθήματα συγκεντρώνουν χαμηλά ποσοστά προτιμήσεων.

Όσον αφορά τα μαθήματα που δεν φάνηκαν βοηθητικά στους σπουδαστές για να αποφασίσουν την συνέχιση της σχολής, όπως φαίνεται στον πίνακα 31π, ελάχιστοι είναι οι σπουδαστές που απάντησαν (ποσοστό 18% του συνόλου των σπουδαστών) με αποτέλεσμα να μπορούμε να

συμπεράνουμε πως τα μαθήματα γενικά βοήθησαν τους σπουδαστές στην απόφασή τους να συνεχίσουν την σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Σε σχέση με τα ποσοστά των διδασκόντων καθηγητών, οι σπουδαστές, όπως φαίνεται στον πίνακα 13 τα κρίνουν ανεπαρκή, με ποσοστό 35%, πράγμα το οποίο θα πρέπει να προβληματίσει τους εκπαιδευτικούς και να αποτελέσει θέμα συζήτησης με τους σπουδαστές ώστε και οι δύο πλευρές να εκθέσουν τις απόψεις τους. Ποσοστό 35% των σπουδαστών απάντησε πως δεν μπορεί να κρίνει, 15% πως δεν ξέρει ενώ το χαμηλότερο ποσοστό (11%) θεωρεί επαρκή τα προσόντα των καθηγητών. Σημειώνουμε πως ένας σπουδαστής απάντησε πως άλλοι καθηγητές έχουν επαρκή προσόντα και άλλοι όχι, απάντηση που καταχωρείται ξεχωριστά (4%).

Πίνακας 13

Προσόντα Καθηγητών

Προσόντα Καθηγητών	Β' Επίδοση	
	No	%
Επαρκή προσόντα	3	11
Μη επαρκή προσόντα	9	35
Δεν ξέρω	4	15
Δεν μπορώ να κρίνω	9	35
Άλλοι έχουν, άλλοι όχι	1	4
Σύνολο	26	100

Οι σπουδαστές με ποσοστό 58%, όπως φαίνεται στον πίνακα 32 θεωρούν πως οι καθηγητές δεν τους δίνουν το έναυσμα για μελέτη βιβλίων πέρα από την συγκεκριμένη ύλη των μαθημάτων, ενώ μόνο 25% θεωρεί πως οι καθηγητές τους ωθούν στο να διαβάζουν τέτοιου είδους βιβλία. Τέλος 19% των σπουδαστών απάντησαν πως δεν ξέρουν.

Το υψηλό ποσοστό αυτών που απάντησαν ότι δεν πήραν το ερέθισμα για μελέτη, και άρα για μεγαλύτερη ενημέρωση σε θέματα κοινωνικής εργασίας ίσως θα πρέπει να προβληματίσει τους εκπαιδευτικούς στο να ωθήσουν τους σπουδαστές να δανείζονται βιβλία από την βιβλιοθήκη ή και να προτείνουν διάφορα βιβλία για την πιο σφαιρική ενημέρωσή τους.

Στην πρόταση για ελεύθερες συζητήσεις πάνω σε γενικά θέματα Κοινωνικής Εργασίας, όπως φαίνεται στον πίνακα 33π, οι σπουδαστές με ποσοστό 96% απαντούν θετικά, ενώ μόνο 4% δηλώνουν <<δεν ξέρω>>. Τα ίδια ακριβώς ποσοστά συγκεντρώνει και η πρόταση για παρουσία της δουλειάς των κοινωνικών λειτουργών από τους ίδιους κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, (πίνακας 34π), προτάσεις που θα πρέπει και να προωθηθούν από τους σπουδαστές, αλλά και να ληφθούν υπόψη από τους εκπαιδευτικούς μας και ασφαλώς θα βοηθήσουν τους σπουδαστές να κατανοήσουν καλύτερα διάφορα θέματα.

Όσον αφορά την χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στις παραδόσεις των μαθημάτων, όπως φαίνεται στον πίνακα 35π, 73% των σπουδαστών απαντά θετικά, 12% αρνητικά, ενώ 12% απαντά ότι δεν ξέρει.

Η κρίση των σπουδαστών για την εκπαίδευση που τους παρασχέθηκε στο Α' εξάμηνο είναι <<ανεπαρκής>> με ποσοστό 81% όπως φαίνεται και στον πίνακα 14 που ακολουθεί. Ποσοστό 15% δηλώνει πως δεν μπορεί να κρίνει ενώ μόλις 4% την κρίνει επαρκή. Τα υψηλά αρνητικά ποσοστά στον πίνακα αυτό, σε συνδυασμό με τα επίσης υψηλά αρνητικά ποσοστά του πίνακα 13 που αφορά τα προσόντα των καθηγητών, θα πρέπει να προβληματίσουν τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς και να οδηγήσουν σε συζητήσεις όπως προτείνεται και παραπάνω.

Πίνακας 14

Κρίση της παρεχόμενης στο Α' Εξάμηνο εκπαίδευσης

Κρίση παρεχόμενης εκπαίδευσης	Β' Επίδοση	
	Νο	%
Επαρκής	1	4
Ανεπαρκής	21	81
Δεν ξέρουν	0	0
Δεν μπορούν να κρίνουν	4	15
Σύνολο	26	100

Οι εισηγήσεις που οι σπουδαστές έκαναν στο τέλος του Α' εξαμήνου για την βελτίωση της εκπαίδευσης τους αναφέρονται κατά κύριο λόγο στα μαθήματα, στο πρόγραμμα και στους καθηγητές.

Για τα μαθήματα και το πρόγραμμα οι σπουδαστές προτείνουν να καταργηθούν ορισμένα μαθήματα τα οποία κατά τη γνώμη τους δεν έχουν τόση σχέση με την κοινωνική εργασία, ή και να μειωθούν οι ώρες διδασκαλίας τους, να προσφέρονται ουσιώδεις γνώσεις όσον αφορά την Κοινωνική Εργασία με περισσότερη θεωρία και πρακτική, να γίνονται συζητήσεις και παρουσιάσεις της δουλειάς των κοινωνικών λειτουργών από τους ίδιους να χρησιμοποιούνται οπτικοακουστικά μέσα στη διδασκαλία και τέλος το πρόγραμμα των μαθημάτων να είναι βασισμένο στην <<ελληνική πραγματικότητα>>. Οι σπουδαστές ακόμα ζητούν μείωση των ωρών του ημερήσιου προγράμματος χωρίς αυτό να έχει ενδιάμεσα κενά.

Όσον αφορά τους καθηγητές, οι σπουδαστές ζητούν περισσότερη κατανόηση, συνεργασία, ενδιαφέρον και βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας. Ακόμα, επαν-ξέταση των προσόντων ορισμένων καθηγητών, καλύτερη εκπαίδευσή τους καθώς και να <<κατανοήσουν πως δεν είναι αυθεντίες>>.

Τέλος οι σπουδαστές ζητούν την κατάργηση των παρουσιών, να γίνει η σχολή Κοινωνικής Εργασίας πανεπιστημιακού επιπέδου, να διαπέμονται καλογραμμένα βιβλία και όχι σημειώσεις και να υπάρξει οργάνωση και συνέπεια στα προγράμματα, στις ανακοινώσεις της σχολής και την βαθμολογία.

Οι σπουδαστές κατά πλειοψηφία (ποσοστό 85%) μετά το τέλος του Α' εξαμήνου, όπως φαίνεται στον πίνακα 36π, σκοπεύουν να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους στην σχολή, ενώ το 15% θα συμμετάσχει ξανά στις γενικές εξετάσεις, αφού παρακολουθήσει το Β' εξάμηνο.

Παρατηρούμε ότι παρόλες τις αντιρρήσεις τους, οι σπουδαστές αποφάσισαν να τελειώσουν την σχολή προσδοκώντας ίσως ότι το μέλλον θα είναι καλύτερο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Ο σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να ερευνήσει τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των νεοεισαχθέντων σπουδαστών του Α' Εξαμήνου Κοινωνικής Εργασίας για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού και την Κοινωνική Εργασία, αλλά και για την παρεχόμενη στο Α' Εξάμηνο εκπαίδευση.

Συμπεράσματα

Όπως διαπιστώνεται από την ανάλυση των απαντήσεων των σπουδαστών στο ερωτηματολόγιο, οι περισσότεροι σπουδαστές είναι κορίτσια, με συντριπτική πλειοψηφία, γεγονός που συμβαίνει σταθερά σε ορισμένες σχολές οι οποίες θεωρούνται <<γυναικείες>>. Οι περισσότεροι σπουδαστές που ερωτήθηκαν προέρχονταν από πόλεις και η ηλικία τους κυμαίνεται από 18-19 χρόνων. Το μηνιαίο εισόδημα των οικογενειών των σπουδαστών είναι στην πλειοψηφία του από 51.000 - 150.000 δρχ., ενώ το μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους είναι επιπέδου δημοτικού και για τους δύο γονείς (οι μητέρες έχουν σαφώς μεγαλύτερο ποσοστό στην κατηγορία αυτή).

Οι σπουδαστές έχουν αποφοιτήσει στην πλειοψηφία τους από τεχνικά-επαγγελματικά λύκεια και πέρασαν στην σχολή κατά κύριο λόγο με γενικές εξετάσεις την πρώτη φορά που συμμετείχαν στις Πανελλαδικές. Η σχολή Κοινωνικής Εργασίας ήταν μέσα στις 10 πρώτες προτιμήσεις τους στο μηχανογραφικό δελτίο, κατά κύριο λόγο και οι ίδιοι επιθυμούσαν την εισαγωγή τους στη σχολή αυτή, αλλά τη θεωρούσαν και σαν πιθανή εναλλακτική λύση. Ακόμα οι σπουδαστές κατά πλειοψηφία σκέφτονται να συνεχίσουν και να τελειώσουν την σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Όσον αφορά την επιλογή της σχολής, οι σπουδαστές δεν επη-

ρεάστηκαν στα σύνολό τους ούτε από την οικογένειά τους, ούτε από φίλους-συμμαθητές τους, ούτε από καθηγητές αλλά ούτε από κοινωνικούς λειτουργούς με τους οποίους τυχόν είχαν έρθει σε επαφή.

Η ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού πριν την εισαγωγή τους στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας ήταν ελλιπής στο σύνολό της ενώ η ενημέρωσή τους για τις σπουδές τους στο διάστημα που βρίσκονταν στη σχολή ήταν σχετικά καλύτερη, χωρίς όμως οι ίδιοι να την θεωρούν ικανοποιητική.

Όσον αφορά τον κοινωνικό λειτουργό, οι σπουδαστές απάντησαν πως δεν μπορεί οποιασδήποτε να ακολουθήσει αυτό το επάγγελμα, ενώ τα χαρακτηριστικά που οι ίδιοι κατά πλειοψηφία θεωρούν πως είναι απαραίτητα στον Κοινωνικό Λειτουργό για να είναι καλός στην δουλειά του είναι η αυτοπεποίθηση, η εχεμύθεια, ο σεβασμός στην προσωπικότητα του ατόμου και η συνέπειά στις υποχρεώσεις του. Σχετικά με τις γνώσεις που πρέπει να έχει ο Κοινωνικός Λειτουργός, σύμφωνα με την γνώμη των σπουδαστών πλειοψηφούν η ψυχολογία ατόμων και ομάδων, η κοινωνιολογία και οι γνώσεις για τη λειτουργία και τον σκοπό των κοινωνικών οργανώσεων και υπηρεσιών.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των σπουδαστών είναι επαγγελματίας μεν, αλλά ασκεί και λειτουργήματα, ενώ η δυνατότητα προσφοράς από μέρος του αποτελεσματικής βοήθειας στον <<πελάτη>> μιάς οργάνωσης-υπηρεσίας μπορεί μεν να γίνει πραγματικότητα, αλλά υπόκειται και σε διάφορους περιορισμούς.

Οι σπουδαστές κατά τη διάρκεια του Α' εξαμήνου παρακολουθούσαν όλα τα διδασκόμενα μαθήματα αλλά με σκοπό κατά κύριο λόγο να κερδίσουν τον βαθμό από τις παρουσίες. Κρίνοντας στην εκπαίδευσή τους, οι σπουδαστές την χαρακτηρίζουν ανεπαρκή, ενώ πιστεύουν

κατά πλειοψηφία, ότι και οι καθηγητές τους δεν έχουν επαρκή πρόβλεψη ή αποφεύγουν να τους κρίνουν.

Οι Εισηγήσεις που οι ίδιοι οι σπουδαστές κάνουν για την βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι περιορισμός των ωρών, ουσιαστικές γνώσεις, καλύτερη επαφή με τους καθηγητές και βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας τους.

Εισηγήσεις

Με βάση τα προηγούμενα συμπεράσματα η μελέτη αυτή εισηγείται τα εξής:

1. Η ενημέρωση των τελειόφοιτων μαθητών Λυκείου μέσα από το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού αλλά και με ομιλίες, διαλέξεις και έντυπα να γίνεται ολοκληρωμένα, ώστε αυτοί πραγματικά να γνωρίζουν τα αντικείμενα σπουδών στις σχολές γενικά και ειδικότερα στον ευαίσθητο τομέα της Κοινωνικής Εργασίας. Η ενημέρωση αυτή μπορεί να γίνεται από τους αρμόδιους Καθηγητές των σχολείων, αλλά και από κοινωνικούς λειτουργούς ή και καθηγητές των σχολών Κοινωνικής Εργασίας. Ακόμα μπορεί να γίνεται και από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης από σχετικές εκπομπές (π.χ. εκπαιδευτική τηλεόραση). Όσον αφορά τους σπουδαστές των σχολών Κοινωνικής Εργασίας, η ενημέρωσή τους στο Α' εξαμήνου φοίτησής τους αλλά και στη συνέχεια, θα πρέπει να καλύπτει όλες τις περιοχές που τους ενδιαφέρουν σαν σπουδαστές αλλά και σαν μέλλοντες κοινωνικούς λειτουργούς. Ειδικότερα θα πρέπει να ενημερώνονται για θέματα όπως η πτυχιακή εργασία, η πρακτική άσκηση, ο κανονισμός σπουδών, οι ομάδες μαθημάτων κ.λ.π. αλλά και για τα περιοδικά που κυκλοφορούν σχετικά με την Κοινωνική Εργασία, τις μεταπτυχιακές σπουδές, τα πλαίσια εργασίας των κοινωνικών λειτουργών και τον ρόλο τους σ' αυτά, τη θέση της Κοινωνικής Εργασίας στη χώρα μας κ.λ.π..

Η ενημέρωση αυτή θα βοηθήσει και τους σπουδαστές να κατανοήσουν καλύτερα την λειτουργία της σχολής στην οποία φοιτούν και την γενεπιστήμη με την οποία θα ασχοληθούν, αλλά και τους καθηγητές της σχολής Κοινωνικής Εργασίας οι οποίοι θα διδάσκουν σπουδαστές ενημερωμένους και καλά πληροφορημένους.

2. Όσον αφορά τα μαθήματα, κρίνεται αναγκαίο να δοθούν ερεθίσματα στους σπουδαστές για την παρακολούθησή τους, μέσα από τη διδασκαλία. Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων, οι συζητήσεις για διάφορα θέματα που άπτονται του αντικειμένου της Κοινωνικής Εργασίας, η αναφορά σε προβλήματα του Ελληνικού χώρου, το έναυσμα για την μελέτη βιβλίων εκτός της συγκεκριμένης ύλης των μαθημάτων σε συνδυασμό με την θεωρητική προσέγγιση της Κοινωνικής Εργασίας και την πρακτική, θα βοηθήσουν τους σπουδαστές να κατανήσουν σφαιρικά το αντικείμενο των σπουδών τους.

Τέλος, να γίνει προσπάθεια για εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας που αφορά την Κοινωνική εργασία ώστε να προσφέρονται στους σπουδαστές γνώσεις σύγχρονες που να αφορούν όλες τις τάσεις στον χώρο αυτό. Η Κοινωνική Εργασία είναι μία συνεχώς εξελισσόμενη επιστήμη και θα πρέπει οι σπουδαστές να είναι ενήμεροι για όλα τα καινούργια συμπεράσματα και τις θεωρίες.

3. Όσον αφορά τους καθηγητές, η συνεργασία και η συζήτηση με τους σπουδαστές με τελικό σκοπό την επίτευξη μίας καλύτερης σχέσης μεταξύ τους και ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας ώστε να γίνει πιο ενδιαφέρουσα τονίζεται ιδιαίτερα από τους ίδιους τους σπουδαστές στις προτάσεις που κάνουν. Η προσφορά των καθηγητών στη σωστή και ολοκληρωμένη εκπαίδευση των σπουδαστών είναι πρωταρχικής σημασίας. Αλλά και η καλή σχέση μεταξύ τους είναι εξίσου σημαντική ούτως ώστε η εκπαίδευση να είναι πραγματική προσφορά σε όλα τα επίπεδα. Γι' αυτό βέβαια θα πρέπει να προσπαθήσουν και οι δύο

πλευρές.

4. Οι σπουδαστές, σαν τελικοί αποδέκτες του εκπαιδευτικού συστήματος είναι αυτοί που μπορούν, κατά ένα μέρος, να κρίνουν την ποιότητα της εκπαίδευσης που τους παρέχεται. Η έρευνα λοιπόν για την γνώμη των σπουδαστών για την Εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος και στην καλύτερη παροχή γνώσεων.

5. Η συντονισμένη προσπάθεια όλων των αρμόδιων φορέων για την ανωτατικοποίηση της σχολής Κοινωνικής Εργασίας κρίνεται απαραίτητη για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης στον τομέα αυτό αλλά και για την εξέλιξη του επαγγέλματος και την τοποθέτησή του στον χώρο που του αρμόζει.

6. Η πρόωση ερευνών που να έχουν σαν θέμα την γνώμη και την στάση των σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας σ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους, κρίνεται σκόπιμη, για να μπορέσει να εξαχθεί ένα σφαιρικό και ολοκληρωμένο συμπέρασμα για την <<εικόνα>> που οι σπουδαστές αυτοί έχουν τόσο για την εκπαίδευσή τους σ' όλα τα στάδια, όσο και για την Κοινωνική Εργασία και τον Κοινωνικό Λειτουργό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Πίνακας 1

Τόποι όπου ζουν οι οικογένειες των σποδαστών που πήραν μέρος στην έρευνα.

Τόπος	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Πόλη	30	77	16	61
Χωριό	6	15	8	31
Εξωτερικό	2	5	2	8
Δεν απάντησαν	1	3	0	0
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 2

Τόποι όπου έζησαν οι σπουδαστές το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους.

Τόπος	Πρώτη επίδοση ερωτηματολογίου		Δεύτερη επίδοση ερωτηματολογίου	
	No	%	No	%
Πόλη	23	59	13	50
Κκωμόπολη	3	8	2	8
Χωριό	8	20	8	30
Πρωτεύουσα	3	8	2	8
Εξωτερικό	2	5	1	4
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 3

Τύπος Λυκείου από όπου οι σπουδαστές αποφοίτησαν

Τύπος Λυκείου	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Γενικό Λύκειο	16	41	11	42
Τεχνικό-Επαγγελματικό Λύκειο	16	41	13	50
Πολυκλαδικό λύκειο	6	16	2	8
Κάτι άλλο	0	0	0	0
Δεν απάντησαν	1	2	0	0
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 4

Τρόπος εισαγωγής των σπουδαστών στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Τρόπος Εισαγωγής	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Γενικές Εξετάσεις-Δέσμες	23	60	15	58
Βαθμολογία	13	33	9	34
Κάτι άλλο	2	5	2	8
Δεν απάντησαν	1	2	0	0
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 5

Αριθμός προσπαθειών των σπουδαστών μέχρι την εισαγωγή τους
στην Σχολή Κοινωνικής Εργασίας

Αριθμός προσπαθειών μέχρι την εισαγωγή	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Εισαγωγή με την πρώτη φορά	25	64	18	69
Εισαγωγή με την δεύτερη φορά	10	26	5	19
Εισαγωγή με την τρίτη φορά	3	8	2	8
Εισαγωγή με την τέταρτη φορά	1	2	1	4
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 6

Επιρροή που δέχτηκαν οι σπουδαστές από την οικογένεια τους για
την επιλογή της Σχολής Κοινωνικής Εργασίας

Επιρροή από την οικογένεια	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Πάρα πολύ	0	0	0	0
Πολύ	1	2,5	0	0
Λίγο	8	20,5	4	15
Καθόλου	30	77	22	25
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 7

Επιρροή που δέχτηκαν οι σπουδαστές από φίλους-συμμαθητές τους για την επιλογή της Σχολής Κοινωνικής Εργασίας

Επιρροή από φίλους- συμμαθητές	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Πάρα πολύ	0	0	0	0
Πολύ	1	3	0	0
Λίγο	6	15	7	27
Καθόλου	32	82	19	73
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας Β

Επιρροή που δέχτηκαν οι σπουδαστές από καθηγητές τους για την επιλογή της Σχολής Κοινωνικής Εργασίας

Επιρροή από καθηγητές	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Πάρα πολύ	0	0	0	0
Πολύ	2	5	1	4
Λίγο	12	31	8	31
Καθόλου	25	64	17	65
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 11

Ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού από το σχολείο (Πριν την εισαγωγή τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας)

Τρόποι Ενημέρωση	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Βιβλία	16	31	7	22
Καθηγητές	12	23	6	19
Κοινωνικούς Λειτουργούς που είχαν επισκεφθεί το σχολείο	2	4	1	3
Το μάθημα του σχολικού προγράμματος	9	17	7	22
Τίποτα από τα παραπάνω	13	25	11	34

Πίνακας 12

Ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού πριν από την Εισαγωγή τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Τρόποι Ενημέρωση	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Γονείς	4	10	2	7
Συγγενείς	3	7	1	4
Αδέλφια	0	0	0	0
Φίλοι	11	26	5	18
Τίποτα από τα παραπάνω	23	55	20	71
Δεν απάντησαν	1	2	0	0

Πίνακας 13

Ενημέρωση των σπουδαστών για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού πριν από την εισαγωγή τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας

Τρόποι ενημέρωσης	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Σεμινάρια	1	2	1	3
Διάφορα έντυπα	10	22	6	20
Ομιλίες	4	9	1	3
Μέσα μαζικής ενημέρωσης	12	26	4	14
Σύλλογος Κοινων. Λειτουργών Ελλάδος	0	0	0	0
Τίποτα από τα παραπάνω	18	39	18	60
Δεν απάντησαν	1	2	0	0

Πίνακας 14

Ενημέρωση των σπουδαστών με προσωπική πρωτοβουλία για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού πριν από την Εισαγωγή τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Τρόποι Ενημέρωσης	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
Ενημερωτικά έντυπα	7	16	6	20
Επαφές με επαγγελματίες Κ.Λ.	7	16	5	17
Επαφές με σπουδαστές Κ.Λ.	3	6	5	17
Ομιλίες	2	4	0	0
Σεμινάρια	1	2	0	0
Τίποτα από τα παραπάνω	5	10	11	37
Κάτι άλλο	15	33	2	6
Δεν απάντησαν	6	13	1	3

Πίνακας 15

Τομείς ενημέρωσης των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας

Τομείς ενημέρωσης	Α' Επίδοση						Β' Επίδοση					
	ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	
	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%
Μαθήματα	34	87	4	10	1	3	21	81	5	19	0	0
Χρόνια εκπαίδευσης	37	95	0	0	2	5	26	100	0	0	0	0
Κανονισμός σπουδών	22	56	16	36	3	8	16	62	9	35	1	3
Παρουσίες	36	92	2	5	1	3	24	92	2	8	0	0
Υποχρεωτική παρακολούθηση εργαστηρίων												
φροντιστηρίων	31	79	7	18	1	3	24	92	2	8	0	0
Πρακτική άσκηση	23	59	15	38	1	3	13	50	12	46	1	4
Ομάδες μαθημάτων	19	49	17	43	3	8	8	31	17	65	1	4
Πτυχιακή εργασία	19	49	19	49	1	2	14	54	11	42	1	4

Πίνακας 16

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας για τα περιοδικά που κυκλοφορούν σχετικά με την Κ.Ε.

Ενημέρωση για περιοδικά	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	10	26	17	65
ΟΧΙ	9	23	0	0
ΠΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	20	51	9	35
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 17

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής εργασίας σχετικά με τον ρόλο του Κ.Α. στα διάφορα πλαίσια δουλειάς του.

Ενημέρωση για τον ρόλο του Κ.Α.	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	6	15	6	23
ΟΧΙ	1	3	0	0
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	32	82	20	77
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 18

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας σχετικά με τα πλαίσια δουλειάς των Κοινωνικών Λειτουργών.

Ενημέρωση για πλαίσια δουλειάς Κ.Α.	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	4	10	14	54
ΟΧΙ	1	3	0	0
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	34	87	12	46
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 19

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας σχετικά με τις δυνατότητες επαγγελματικής απορρόφησης των Κοινωνικών Λειτουργών.

Ενημέρωση για επαγγελματική απορρόφηση	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	9	23	3	11
ΟΧΙ	6	16	7	27
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	24	61	16	62
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 20

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας σχετικά με τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στην Ελλάδα πάνω στην Κοινωνική εργασία.

Ενημέρωση για σπουδές	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	7	18	1	4
ΟΧΙ	15	38	16	61
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	17	44	9	35
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 21

Ενημέρωση των σπουδαστών κατά το διάστημα της φοίτησής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας σχετικά με τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στο εξωτερικό πάνω στην Κοινωνική Εργασία.

Ενημέρωση για σπουδές	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	5	12	3	12
ΟΧΙ	17	44	11	42
ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ	17	44	12	46
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 22

Η Εκπαίδευση σαν μέσο για να γίνει κάποιος Κ.Λ.

Απαντήσεις	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	11	28	4	16
ΟΧΙ	15	39	11	42
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	13	33	11	42
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 23

Δυνατότητα οποιουδήποτε ατόμου να γίνει Κοινωνικός
Λειτουργός

Απαντήσεις	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	1	3	3	11
ΟΧΙ	32	82	20	77
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	6	15	3	12
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 24

Κοινωνική Εργασία: Επάγγελμα ή λειτούργημα

Κοινωνική Εργασία Επάγ- γελμαή ή λειτούργημα	Α' Επίδοση						Β' Επίδοση					
	ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΔΕΝ ΞΕΡΩ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΔΕΝ ΞΕΡΩ	
	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%
Επάγγελμα	20	51	8	21	11	28	26	100	0	0	0	0
Λειτούργημα	23	59	5	13	11	28	14	54	8	31	4	15

Πίνακας 25

Δυνατότητα προσφοράς αποθελεσματικής βοήθειας από τον Κοινωνικό
Λειτουργό στον <<πελάτη>> μιας οργάνωσης-υπηρεσίας.

Δυνατότητα προσφοράς του Κ.Λ.	Α' Επίδοση		Β' Επίδοση	
	No	%	No	%
ΝΑΙ	11	28	11	42
ΟΧΙ	7	18	5	19
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	21	54	10	39
Σύνολο	39	100	26	100

Πίνακας 26

Παρακολούθηση του συνόλου των μαθημάτων από τους σπουδαστές κατά τη διάρκεια του Α' Εξαμήνου

Παρακολούθηση	Β' Επίδοση	
	No	%
ΝΑΙ	22	85
ΟΧΙ	4	15

Πίνακας 27

Συστηματική μη παρακολούθηση από τους σπουδαστές κάποιων μαθημάτων (απαντούν οι σπουδαστές που απάντησαν όχι στον προηγούμενο πίνακα).

Μη παρακολούθηση	Β' Επίδοση	
	No	%
ΝΑΙ	2	50
ΟΧΙ	2	50

Πίνακας 28

Μαθήματα που δεν παρακολουθούν συστηματικά οι σπουδαστές (απαντούν οι σπουδαστές που απάντησαν ΝΑΙ στον προηγούμενο πίνακα)

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Β' Επίδοση	
	No	%
Προγράμματα Κοινων. Προστασίας	0	0
Ψυχολογία	1	12,5
Δίκαιο	1	12,5
Υγιεινή	0	0
Φιλοσοφία	1	12,5
Στατιστική	2	25
Κοινωνιολογία	0	0
Οικονομική	1	12,5
Σύνταξη κειμένων	2	25
Εισαγωγή στην Κ.Ε.	0	0

Πίνακας 29

Λόγοι που έπαιξαν ρόλο στην μη συστηματική παρακολούθηση κάποιων μαθημάτων από τους σπουδαστές.

Λόγοι	Β' Επίδοση	
	No	%
Το αντικείμενο του μαθήματος	1	13
Ο-Η καθηγητής-τρια που παρέδιδε το μάθημα	2	29
Η ώρα που γινόταν το μάθημα	2	29
Κάτι άλλο	2	29

Πίνακας 30

Μαθήματα που ώθησαν τους σπουδαστές να αποφασίσουν την συνέχιση της εκπαίδευσής τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Μαθήματα	Β' Επίδοση	
	No	%
Προγράμματα Κοινωνικής εργασίας	17	19
Ψυχολογία	19	22
Δίκαιο	7	8
Υγιεινή	4	5
Φιλοσοφία	3	3
Στατιστική	5	6
Κοινωνιολογία	8	9
Οικονομική	3	3
Σύνταξη κειμένων	2	2
Εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία	20	23

Πίνακας 31

Μαθήματα που ώθησαν τους σπουδαστές να αποφασίσουν να μην συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας.

Μαθήματα	Β' Επίδοση	
	No	%
Προγράμματα Κοινωνικής Εργασίας	1	12,5
Ψυχολογία	1	12,5
Δίκαιο	0	0
Υγιεινή	0	0
Φιλοσοφία	2	25
Στατιστική	0	0
Κοινωνιολογία	0	0
Οικονομική	1	12,5
Σύνταξη κειμένων	2	25
Εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία	1	12,5

Πίνακας 32

Έναυσμα για παραπέρα μελέτη που δόθηκε από τους καθηγητές όσον αφορά θέματα Κοινωνικής Εργασίας πέρα από την ύλη των μαθημάτων.

Έναυσμα για μελέτη	Β' Επίδοση	
	No	%
ΝΑΙ	6	23
ΟΧΙ	15	58
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	5	19
Σύνολο	26	100

Πίνακας 33

Ελεύθερες συζητήσεις πάνω σε γενικά θέματα Κοινωνικής Εργασίας στις ώρες των μαθημάτων.

Ελεύθερες συζητήσεις	Β' Επίδοση	
	No	%
ΝΑΙ	25	96
ΟΧΙ	0	0
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	1	4
Σύνολο	26	100

Πίνακας 34

Παρουσίαση της δουλειάς των Κοινωνικών Λειτουργών από τους ίδιους τους επαγγελματίες κατά τη διάρκεια του εξαμήνου.

Παρουσίαση δουλειάς Κ.Λ.	Β' Επίδοση	
	No	%
ΝΑΙ	25	96
ΟΧΙ	0	0
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	1	4
Σύνολο	26	100

Πίνακας 35

Μεγαλύτερη χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στις παραδόσεις των μαθημάτων.

Χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων	Β' Επίδοση	
	Νο	%
ΝΑΙ	19	73
ΟΧΙ	3	11,5
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	3	11,5
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	1	4
Σύνολο	26	100

Πίνακας 36

Σκέψεις των σπουδαστών στο τέλος του Α' Εξαμήνου

Σκέψεις σπουδαστών	Β' Επίδοση	
	Νο	%
Ολοκλήρωση της εκπαίδευσης στη σχολή Κ.Ε.	22	85
Παρακολούθηση Β' εξαμήνου και συμμετοχή ξανά στις γενικές εξετάσεις	4	15
Δεν έχουν αποφασίσει ακόμα	0	0
Σύνολο	26	100

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Στο επισυναπτόμενο ερωτηματολόγιο θα βασιστεί η έρευνα για την πτυχιακή μας εργασία που σκοπό έχει να ερευνήσει τις γνώσεις και αντιλήψεις των σπουδαστών του Α' εξαμήνου Κοινωνικής Εργασίας για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και για την παρεχόμενη στο Α' εξάμηνο εκπαίδευση.

Σας παρακαλούμε να απαντήσετε με την μεγαλύτερη δυνατή προσοχή σε όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Σας επισημαίνουμε ότι οι απαντήσεις σας είναι ανώνυμες.

Ευχαριστούμε για τη βοήθεια

Δημητρα Γιαλούση
Χρυσή Κατσαφρακή

ΜΕΡΟΣ Α

1. Πόλη ή χωριό που ζει η οικογένειά σας.....
2. Φύλο α. αγόρι.....[ ]
β. κορίτσι.....[ ]
3. Ηλικία α. 18 χρόνων.....[ ]
β. 19 χρόνων.....[ ]
γ. 20 χρόνων.....[ ]
δ. 21 χρόνων.....[ ]
ε. 22 χρόνων και πάνω.....[ ]
4. Ζήσατε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής σας σε:
α. πόλη.....[ ]
β. κωμοπολή.....[ ]
γ. χωριό.....[ ]
δ. πρωτεύουσα.....[ ]
ε. εξωτερικό.....[ ]
5. Ποιο είναι το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειάς σας;
α. λιγότερο από 25.000.....[ ]
β. 26.000-50.000.....[ ]
γ. 51.000-100.000.....[ ]
δ. 101.000-150.000.....[ ]
ε. 151.000-200.000.....[ ]
στ. πάνω από 201.000.....[ ]
6. Η μόρφωση των γονιών σας είναι:
	Πατέρας	Μητέρα
Α. Δημοτικού.....	α.[ ]	z.[ ]
Β. Γυμνασίου.....	β.[ ]	η.[ ]
Γ. Λυκείου.....	γ.[ ]	θ.[ ]
Δ. ανώτερης σχολής.....	δ.[ ]	ι.[ ]
Ε. ανώτατης σχολής.....	ε.[ ]	ια.[ ]
ΣΤ. δεν έχει πάει σχολείο.....	στ.[ ]	ιβ.[ ]

ΜΕΡΟΣ Β

7. Έχετε αποφοιτήσει από:
α. γενικό λυκείο.....[ ]
β. τεχνικό-επαγγελματικό λυκείο.....[ ]
γ. πολυκλαδικό λυκείο.....[ ]
δ. κατι άλλο [αναφέρετε τι].....[ ]
8. Πέρασατε στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας με:
α. γενικές εκτασεις-δεσμες.....[ ]
β. βαθμολογία.....[ ]
γ. κατι άλλο[αναφέρετε τι].....
9. Πέρασατε στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας:
α. με την πρώτη φορά.....[ ]
β. με την δεύτερη φορά.....[ ]
γ. με την τρίτη φορά.....[ ]
δ. με την τέταρτη φορά.....[ ]

10. Η σειρά προτίμησης σας στο μηχανογραφικό δελτίο για τη σχολή Κοινωνικής Εργασίας ήταν:
- α. 1-10.....[ ]
  - β. 11-20.....[ ]
  - γ. 21- και πάνω.....[ ]
11. Σας ενδιέφερε να περάσετε σε αυτή τη σχολή;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. την βλέπατε σαν εναλλακτική λύση.....[ ]
  - δ. την δηλώσατε για να συμπληρώσετε έναν αριθμό προτίμησης στο μηχανογραφικό δελτίο.....[ ]
  - ε. κάτι άλλο(αναφέρετε τι).....
12. Σκεφτείστε να συμμετάσχετε ξανά στις γενικές εξετάσεις;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]
13. Σας ενδιαφέρει να τελειώσετε τη σχολή;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]
14. Στην επιλογή της σχολής σας επηρέασε η οικογένειά σας;
- α. παρα πολύ.....[ ]
  - β. πολύ.....[ ]
  - γ. λίγο.....[ ]
  - δ. καθόλου.....[ ]
15. Στην επιλογή της σχολής σας επηρέασαν οι φίλοι-συμμαθητές σας;
- α. παρα πολύ.....[ ]
  - β. πολύ.....[ ]
  - γ. λίγο.....[ ]
  - δ. καθόλου.....[ ]
16. Στην επιλογή της σχολής σας επηρέασαν οι καθηγητές σας;
- α. παρα πολύ.....[ ]
  - β. πολύ.....[ ]
  - γ. λίγο.....[ ]
  - δ. καθόλου.....[ ]
17. Στην επιλογή της σχολής δεν σας επηρέασε κανείς [ήταν προσωπική σας η επιλογή]
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]

18. Επηρεαστήκατε στην επιλογή της σχολής απο επαφή σας με κοινωνικό λειτουργό;
- A. Μεσα στο οικογενειακό-φιλικό περιβαλλον
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - B. Απο επαφή με κοινωνικό λειτουργό σε επαγγελματική βάση
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - Γ. Απο παρακολούθηση ομιλιών γενικού ενδιαφέροντος
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - Δ. Απο παρακολούθηση ομιλιών με θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - E. Απο τα μεσα μαζικής ενημέρωσης [τηλεόραση, ραδιοφωνο, εφημερίδες, διαφορα εντυπα]
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - Z. Τίποτα απο τα παραπάνω.....[ ]

19. Στο σχολείο [πριν μπειτε στη σχολή] είχατε ενημερωθεί για το επαγγέλμα του κοινωνικού λειτουργού απο:
- [πάνω απο μία επιλογες]
- α. βιβλίο.....[ ]
  - β. καθηγητες.....[ ]
  - γ. κοινωνικούς λειτουργούς που είχαν επισκεφθει το σχολείο σας.....[ ]
  - δ. το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού.....[ ]
  - ε. τίποτα απο τα παραπάνω.....[ ]

20. Είχατε ενημερωθεί για το επαγγέλμα του κοινωνικού λειτουργού πριν μπειτε στη σχολή απο:
- [πάνω απο μία επιλογες]
- α. γονεις.....[ ]
  - β. συγγενεις.....[ ]
  - γ. αδελφια.....[ ]
  - δ. φίλους.....[ ]
  - ε. τίποτα απο τα παραπάνω.....[ ]

21. Πριν μπειτε στη σχολή είχατε ενημερωθεί για το επαγγέλμα του κοινωνικού λειτουργού απο:
- [πάνω απο μία επιλογες]
- α. σεμινάρια.....[ ]
  - β. διαφορα εντυπα.....[ ]
  - γ. ομιλιες.....[ ]
  - δ. μεσα μαζικής ενημέρωσης.....[ ]
  - ε. το συλλογο κοινωνικών λειτουργών Ελλάδας [ΣΚΛΕ].....[ ]
  - στ. τίποτα απο τα παραπάνω.....[ ]

22. Πριν μπείτε στη σχολή είχατε ενημερωθεί με προσωπική πρωτοβουλία για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού από:
- [πάνω από μια επιλογές]
- α. ενημερωτικά έντυπα..... [ ]
  - β. επαφές με επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς..... [ ]
  - γ. επαφές με σπουδαστές κοινωνικούς λειτουργούς..... [ ]
  - δ. ομιλίες..... [ ]
  - ε. σεμινάρια..... [ ]
  - στ. τίποτα από τα παραπάνω..... [ ]
  - ζ. κάτι άλλο [αναφέρετε τι].....

ΜΕΡΟΣ Γ

23. Στο διαστήμα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή έχετε ενημερωθεί σχετικά με:
- α. τα μαθήματα..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - β. τα χρόνια εκπαίδευσης..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - γ. τον κανονισμό σπουδών..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - δ. τις παρουσίες..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - ε. την υποχρεωτική παρακολούθηση εργαστηρίων-φροντιστηρίων..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - στ. την πρακτική άσκηση..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - ζ. τις ομάδες μαθημάτων..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
  - η. την πτυχιακή εργασία..... A. ΝΑΙ [ ] B. ΟΧΙ [ ]
24. Σας έχουν μιλήσει στη σχολή μέχρι τώρα για τα περιοδικά που κυκλοφορούν σχετικά με την κοινωνική εργασία;
- α. ΝΑΙ..... [ ]
  - β. ΟΧΙ..... [ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ..... [ ]
25. Στο διαστήμα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή ενημερωθήκατε για τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στα διάφορα πλαίσια δουλειάς του;
- α. ΝΑΙ..... [ ]
  - β. ΟΧΙ..... [ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ..... [ ]
26. Στο διαστήμα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή ενημερωθήκατε για τα πλαίσια δουλειάς των κοινωνικών λειτουργών;
- α. ΝΑΙ..... [ ]
  - β. ΟΧΙ..... [ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ..... [ ]
27. Στο διαστήμα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή ενημερωθήκατε για τις δυνατότητες επαγγελματικής απορροφήσης των κοινωνικών λειτουργών;
- α. ΝΑΙ..... [ ]
  - β. ΟΧΙ..... [ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ..... [ ]

28. Στο διάστημα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή ενημερωθήκατε για τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στην Ελλάδα πάνω στην Κοινωνική Εργασία;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ.....[ ]

29. Στο διάστημα αυτό που βρίσκεστε στη σχολή ενημερωθήκατε για τις δυνατότητες παραπέρα σπουδών στο εξωτερικό πάνω στην Κοινωνική Εργασία;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ.....[ ]

30. Οι πληροφορίες που έχετε πάρει σ' αυτό το διάστημα που βρίσκεστε στη σχολή σας βοήθησαν να κατανοήσετε το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΟΧΙ ΑΡΚΕΤΑ.....[ ]

ΜΕΡΟΣ Δ

31. Ποια ήταν η εικόνα που είχατε σχηματίσει στο μυαλό σας για τους κοινωνικούς λειτουργούς πριν έρθετε στη σχολή Κοινωνικής Εργασίας; [περιγραφή]
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

32. Πιστεύετε ότι με την εκπαίδευση μπορεί κάποιος να γίνει κοινωνικός λειτουργός;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]

33. Πιστεύετε ότι κοινωνικός λειτουργός μπορεί να γίνει οποιοσδήποτε;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]

34. Κατά τη γνώμη σας τι χαρακτηριστικά στοιχεία πρέπει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός για να είναι καλός στη δουλειά του; [πάνω από μία επιλογές]
- α. αυτοπεποίθηση.....[ ]
  - β. εκκεντικότητα.....[ ]
  - γ. οξυδερκεία.....[ ]
  - δ. συντηρητικές ιδέες.....[ ]
  - ε. προσεγμένο ντυσιμο.....[ ]
  - στ. σεβασμό στην προσωπικότητα του ατόμου.....[ ]
  - ζ. συμπόνια για τους άλλους.....[ ]
  - η. συνέπεια στις υποχρεώσεις του.....[ ]
  - θ. διορατικότητα.....[ ]
  - ι. κάτι άλλο[αναφέρετε τι].....

35. Κατά τη γνώμη σας τι γνώσεις πρέπει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός για να είναι καλός στη δουλειά του; [πάνω από μία επιλογές]
- α. ψυχολογίας ατόμου.....[ ]
  - β. ψυχολογίας ομάδων.....[ ]
  - γ. κοινωνιολογίας.....[ ]
  - δ. οργάνωσης-διοίκησης γραφείου.....[ ]
  - ε. φιλοσοφίας.....[ ]
  - στ. λειτουργίας-σκοπού κοινωνικών οργανώσεων-υπηρεσιών.....[ ]
  - ζ. στατιστικής.....[ ]
  - η. ηλεκτρονικών υπολογιστών.....[ ]
  - θ. κάτι άλλο[αναφέρετε τι].....

36. Πιστεύετε πως η Κοινωνική Εργασία είναι:
- A. επαγγέλμα
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
    - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]
  - B. λειτουργήμα
    - α. ΝΑΙ.....[ ]
    - β. ΟΧΙ.....[ ]
    - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]

37. Νομίζετε ότι ένας κοινωνικός λειτουργός μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά ένα άτομο που έρχεται σαν "πελάτης" σε μια οργάνωση-υπηρεσία;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]

38. Αν η απάντησή σας στην προηγούμενη ερώτηση είναι ΝΑΙ, με ποιον τρόπο νομίζετε ότι μπορεί ο κοινωνικός λειτουργός να βοηθήσει τον "πελάτη";
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

39. Αν η απάντησή σας στην ερώτηση 35 είναι ΟΧΙ, για ποιο λόγο νομίζετε ότι ο κοινωνικός λειτουργός δεν μπορεί να βοηθήσει τον "πελάτη";
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

ΜΕΡΟΣ Ε

40. Κατά τη διάρκεια του Α' εξαμήνου παρακολουθήσατε όλα τα μαθήματα του εξαμήνου;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
- β. ΟΧΙ.....[ ]

41. Αν ΟΧΙ, υπήρχαν κάποια μαθήματα τα οποία συστηματικά δεν παρακολουθήσατε;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
- β. ΟΧΙ.....[ ]

Αν ΝΑΙ, ποια ήταν αυτά; [πάνω από μία επιλογές]

- α. Προγράμματα κοινωνικής προστασίας.....[ ]
- β. Ψυχολογία.....[ ]
- γ. Δίκαιο.....[ ]
- δ. Υγιεινή.....[ ]
- ε. Φιλοσοφία.....[ ]
- στ. Στατιστική.....[ ]
- ζ. Κοινωνιολογία.....[ ]
- η. Οικονομική.....[ ]
- θ. Συνταξη κειμένων.....[ ]
- ι. Εισαγωγή στην κοινωνική εργασία.....[ ]

42. Στην επιλογή σας αυτή για τη συστηματική παρακολούθηση κάποιων μαθημάτων, έπαιξε ρόλο;
- [πάνω από μία επιλογές]
- α. ο βαθμός που δίνεται από τις παρουσίες.....[ ]
- β. ο-η καθηγητής-τρια που παραδίδε το μάθημα.....[ ]
- γ. το αντικείμενο του μαθήματος.....[ ]
- δ. κάτι άλλο [γράψτε τι].....[ ]
- .....

43. Όσο αφορά τα μαθήματα που ΔΕΝ παρακολουθήσατε συστηματικά, τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή σας αυτή;
- α. το αντικείμενο του μαθήματος.....[ ]
- β. ο-η καθηγητής-τρια που παραδίδε το μάθημα.....[ ]
- γ. η ώρα που γινόταν το μάθημα.....[ ]
- δ. κάτι άλλο [γράψτε τι].....[ ]
- .....[ ]

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 44 ΚΑΙ 45 ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΜΙΑ

44. Από τα μαθήματα που παρακολουθούσατε ποια, κατά τη γνώμη σας, σας έχουν φανεί βοηθητικά για την απόφαση σας να συνεχίσετε την εκπαίδευση σας στη σχολή; [πάνω από μια επιλογές]
- α. Προγράμματα κοινωνικής εργασίας.....[ ]
  - β. Ψυχολογία.....[ ]
  - γ. Δίκαιο.....[ ]
  - δ. Υγιεινή.....[ ]
  - ε. Φιλοσοφία.....[ ]
  - στ. Στατιστική.....[ ]
  - ζ. Κοινωνιολογία.....[ ]
  - η. Οικονομική.....[ ]
  - θ. Συνταξη κειμένων.....[ ]
  - ι. Εισαγωγή στην κοινωνική εργασία.....[ ]
45. Από τα μαθήματα που παρακολουθούσατε ποια, κατά τη γνώμη σας, σας έχουν φανεί βοηθητικά για την απόφαση σας να ΜΗΝ συνεχίσετε την εκπαίδευση σας στη σχολή; [πάνω από μια επιλογές]
- α. Προγράμματα κοινωνικής εργασίας.....[ ]
  - β. Ψυχολογία.....[ ]
  - γ. Δίκαιο.....[ ]
  - δ. Υγιεινή.....[ ]
  - ε. Φιλοσοφία.....[ ]
  - στ. Στατιστική.....[ ]
  - ζ. Κοινωνιολογία.....[ ]
  - η. Οικονομική.....[ ]
  - θ. Συνταξη κειμένων.....[ ]
  - ι. Εισαγωγή στην κοινωνική εργασία.....[ ]
46. Πιστεύετε οι καθηγητές-τριες σας έχουν:
- α. επαρκή προσόντα.....[ ]
  - β. μη επαρκή προσόντα.....[ ]
  - γ. δεν γνωρίζω.....[ ]
  - δ. δεν μπορώ να κρίνω.....[ ]
47. Οι καθηγητές-τριες σας, σας έδωσαν με τη διδασκαλία τους το έναυσμα για παράπαρα μελέτη σε θέματα κοινωνικής εργασίας πέρα από την συγκεκριμένη ύλη των μαθημάτων;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]
48. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να γίνονται στις ώρες των μαθημάτων περισσότερες ελεύθερες συζητήσεις πάνω σε γενικά θέματα κοινωνικής εργασίας;
- α. ΝΑΙ.....[ ]
  - β. ΟΧΙ.....[ ]
  - γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ.....[ ]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΓ

-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

-ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

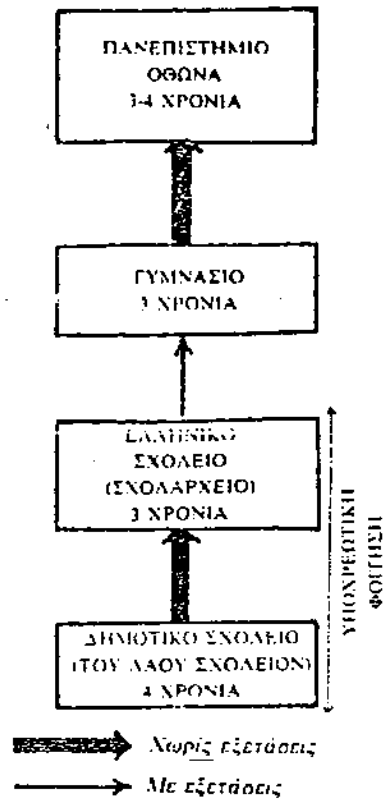
-ΠΕΡΙΓΡΑΦΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ

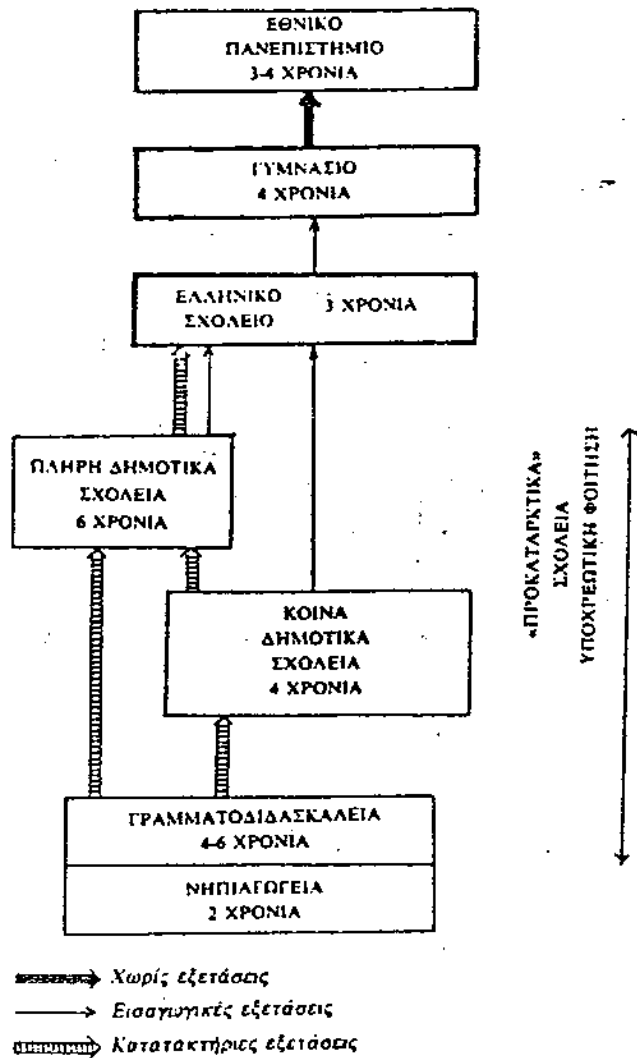
-ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 891/1988 <<ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ

ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ

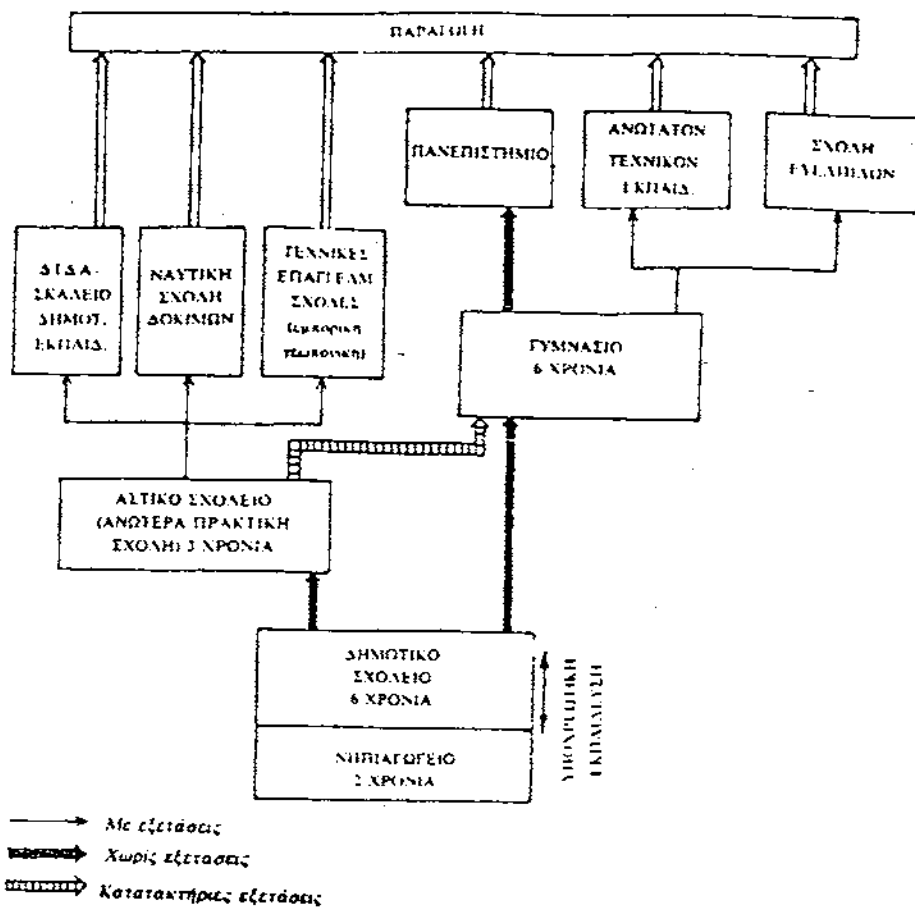
ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ>>

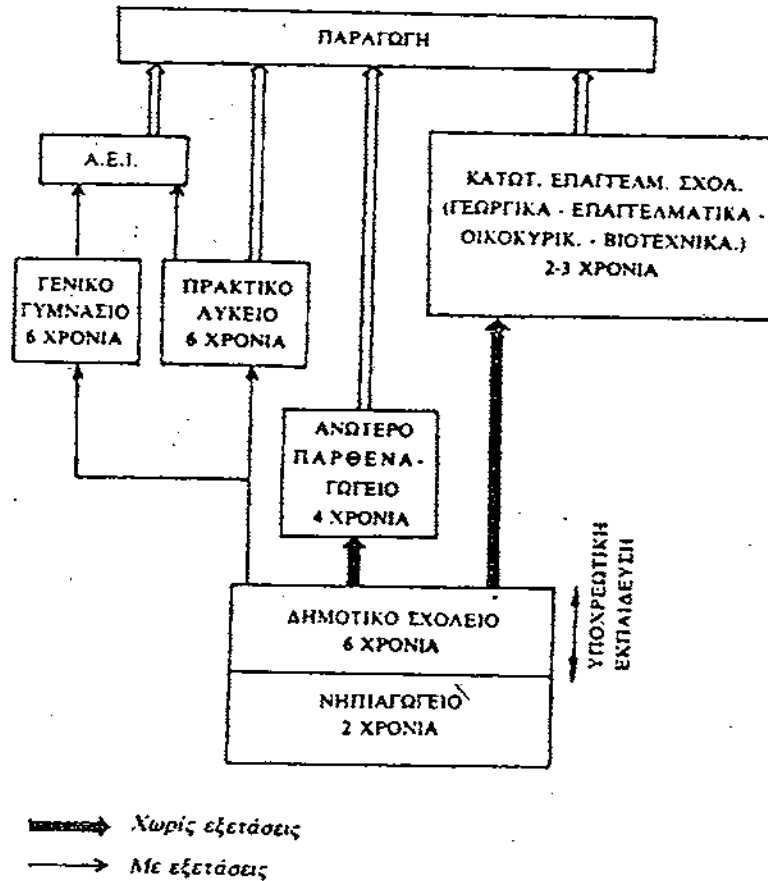
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Διάρθρωση της εκπαίδευσης κατά τα έτη 1834-1837

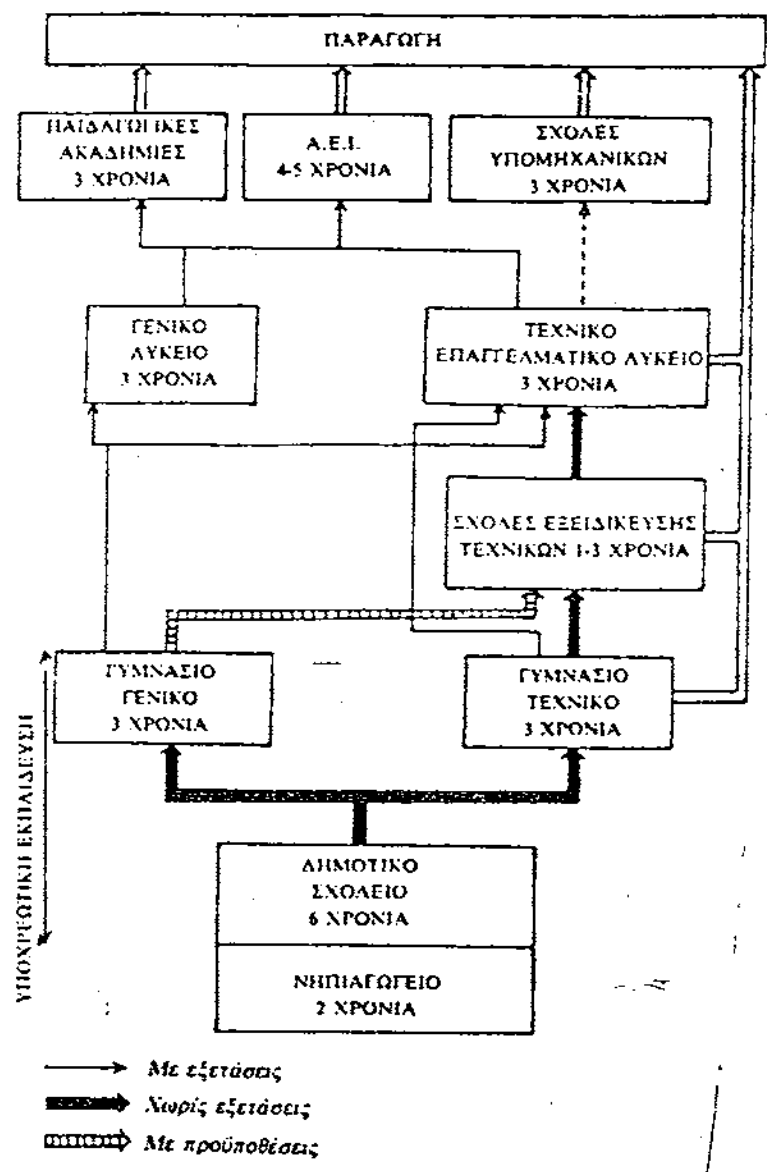
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος σύμφωνα με τον νόμο ΒΤΜΒ' του 1837.

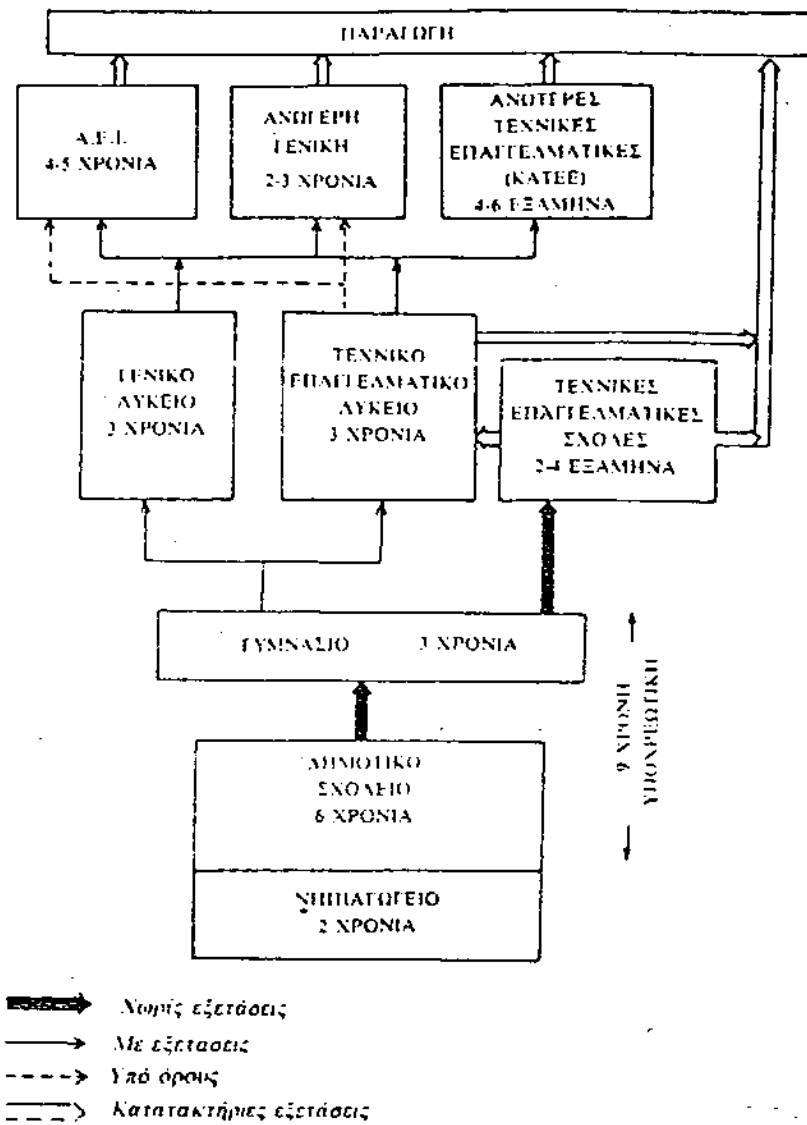
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Μεταρρύθμιση του Εκπαιδευτικού συστήματος του 1913

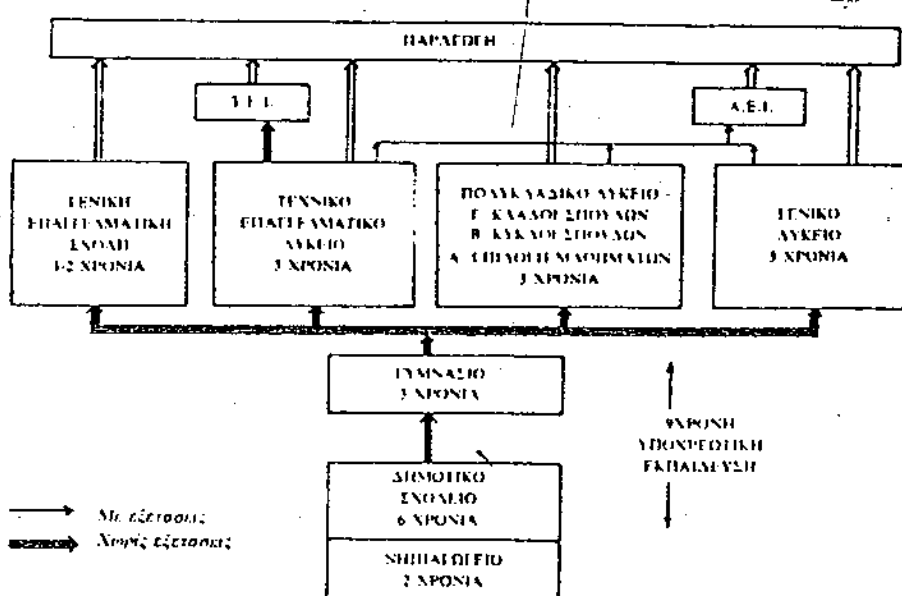
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος του 1929

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: Μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος του 1964

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος του 1976

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Η σημερινή δομή του εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας

Α. Ορολόγιο Πρόγραμμα σπουδών

ΣΧΟΛΗ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ					ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ						
ομά	Μαθήματα	κ	δ	ε	ζ	ομά	Μαθήματα	κ	δ	ε	ζ
Πρώτο εξάμηνο σπουδών						δευτερο εξάμηνο σπουδών					
1	Κοινωνική Υγιεινή I	Υ	2	-	2	1	Κοινωνική Υγιεινή II	Υ	2	-	2
2	Εισαγωγή στη Φιλοσοφία	Υ	2	-	2	2	Ιστορία Πολιτικών Θεωριών	Υ	2	-	2
3	Στοιχεία Οικονομικής I	Υ	2	-	2	3	Στοιχεία Οικονομικής II	Υ	2	-	2
4	Στοιχεία Δικαίου I	Υ	3	-	3	4	Στοιχεία Δικαίου II	Υ	3	-	3
5	Ψυχολογία I	Υ	3	-	3	5	Ψυχολογία II	Υ	3	-	3
6	Κοινωνιολογία I	Υ	3	-	3	6	Κοινωνιολογία II	Υ	1	-	1
7	Εισαγωγή στην Κοιν. Εργασία	Υ	1	2	3	7	Στοιχεία Δημογραφίας	Υ	2	-	2
8	Προγράμματα Κοιν. Προστασίας I	Υ	4	4	8	8	Μέθοδοι Κοινωνικής Εργασίας	Υ	1	2	3
9	Στατιστική	Υ	3	-	3	9	Προγράμματα Κοιν. Προστασίας II	Υ	4	4	8
10	Σύνταξη κειμένων - Χρήση Βιβλιοθήκης	Υ	2	-	2	10	Μεσα Διδακτικής και Θεραπευτικής Εργασίας	Υ	2	-	2
Σύνολο ωρών εξαμήνου			25	6	31	11	Ξένη Γλώσσα I	Υ	2	1	3
						Σύνολο ωρών εξαμήνου		24	7	31	
Τρίτο εξάμηνο σπουδών						τέταρτο εξάμηνο σπουδών					
1	Ψυχολογία III	Υ	2	-	2	1	Ψυχολογία IV	Υ	2	-	2
2	Κοινωνιολογία III	Υ	2	-	2	2	Κοινωνιολογία IV	Υ	2	-	2
3	Οργάνωση και Διοίκηση Κοινωνικών Υπηρεσιών I	Υ	2	-	2	3	Οργάνωση και Διοίκηση Κοινωνικών Υπηρεσιών II	Υ	2	-	2
4	Κοινωνική Εργασία με Άτομα I	Υ	3	-	3	4	Κοινωνική Εργασία με Άτομα II	Υ	3	-	3
5	Κοινωνική Εργασία με Ομάδες I	Υ	3	-	3	5	Κοινωνική εργασία με ομάδες II	Υ	3	-	3
6	Κοινωνική εργασία με κοινότητες I	Υ	3	-	3	6	Κοινωνική εργασία με κοινότητες II	Υ	3	-	3
7	Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση I	Υ	15	15		7	Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση II	Υ	15	15	
8	Ξένη Γλώσσα	Υ	1	-	1	8	Στοιχεία Ψυχιατρικής Ψυχοπαθολογίας	Υ	2	-	2
9	Ξένη Γλώσσα	Υ	2	1	3	9	Ξένη Γλώσσα III	Υ	2	1	3
10	Εποπ. Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση I	Υ	1	1		10	Εποπ. Πρακτικής Εργαστηριακής Άσκησης II	Υ	1	1	
Σύνολο ωρών εξαμήνου			18	17	35	Σύνολο ωρών εξαμήνου		19	17	36	
Πέμπτο εξάμηνο σπουδών						Έκτο εξάμηνο σπουδών					
1	Κοινωνική εργασία με άτομα III	Υ	3	-	3	1	Κοινωνική εργασία με Κοινότητες IV	Υ	3	-	3
2	Κοινωνική εργασία με ομάδες III	Υ	3	-	3	2	Κοινων. εργασία με οικογένεια	Υ	2	-	2
3	Κοινωνική εργασία με κοινότητες III	Υ	3	-	3	3	Κοινωνική εργασία σε ιδρύματα	Υ	2	-	2
4	Πρακτ. Εργαστ. άσκηση III	Υ	15	15		4	Πρακτ. εργαστ. άσκηση IV	Υ	15	15	
5	Στοιχ. Ψυχιατρικής Ψυχοπαθολογίας II	Υ	2	-	2	5	Κοινωνική Ψυχική Υγεία	Υ	1	-	1
6	Κοινωνική Έρευνα I	Υ	2	-	2	6	Κοινωνική Έρευνα II	Υ	1	2	3
7	Στοιχεία Κοινωνικής Πολιτικής	Υ	2	-	2	7	Προγραμματισμός Μ.Υ.	Υ	2	1	3
8	Δοκίμια Επαγγέλματος	Υ	1	-	1	8	Σεμινάρια Τελειοφοίτων	Υ	3	-	3
9	Ξένη Γλώσσα - Ορολογία	Υ	2	1	3	9	Εποπ. Πρακτ. εργαστ. άσκησης IV	Υ	1	1	
10	Εποπ. Πρακτ. Εργαστ. άσκησης III	Υ	1	1		Σύνολο ωρών εξαμήνου		14	19	33	
Σύνολο ωρών εξαμήνου			18	17	35						

7

Τμήμα: Κοινωνικής Εργασίας

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ: Δ Διδακτ. Ε Εργαστ. Ι Σύνολο, Κ Κατηγορία μαθήματος, Υ Υποχρεωτ., ΕΥ Επικ. υποχρεωτ.

ΣΥΝΟΛΑ ΩΡΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΔΙΔΑΚΤΑ 118 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ 83 ΓΕΝ. ΣΥΝΟΛΟ 201

Β. Περιγράμματα σπουδών

Τμήμα: Κοινωνικής Εργασίας

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ

Σύνταξη Κειμένων – Χρήση Βιβλιοθήκης

Τρόπος σύνταξης επιστημονικών κειμένων. Αναζήτηση έγκυρων πληροφοριών. Χρήση της ανάλογης βιβλιογραφίας.

Στοιχεία Κοινωνικής Υγιεινής I

Κοινωνικοί παράγοντες στην υγεία και την αρρώστια. Αρχές επιδημιολογίας οξέων και χρόνιων νοσημάτων. Δημογραφία, νοσηρότητα και θνησιμότητα ελληνικού πληθυσμού.

Στοιχεία Κοινωνικής Υγιεινής II

Πρόληψη και υγειονομική διαφώτιση. Αρχές υγιεινής. Στοιχεία ατομικής και Κοινωνικής υγιεινής.

Εισαγωγή στη Φιλοσοφία

Εισαγωγή. Γερμανικός ιδεαλισμός και ρομαντισμός. Θεωρίες της εξέλιξης. Υλισμός. Βουλησορξία. Θετικισμός και εκλεκτισμός. Πραγματισμός. Σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα. Ιστορία Πολιτικών Θεωριών. Ανασκόπηση των κυριότερων πολιτικών θεωριών από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Στοιχεία Οικονομικής I

Εισαγωγή στην Οικονομική. Στοιχεία μικροοικονομικής ανάλυσης.

Στοιχεία Οικονομικής II

Στοιχεία μικροοικονομικής ανάλυσης διεθνούς εμπορίου και οικονομικής ανάπτυξης.

Στοιχεία Δικαίου I

α) Στοιχεία αστικού δικαίου, β) Στοιχεία εργατικού δικαίου: ατομικό και συλλογικό εργατικό δίκαιο.

Στοιχεία Δικαίου II

α) Στοιχεία οικογενειακού δικαίου, β) Στοιχεία ποινικού δικαίου.

Ψυχολογία I

Εισαγωγή στη γενική ψυχολογία. Εξελικτική ψυχολογία (θρεφική ηλικία, νηπιακή ηλικία, προσχολική ηλικία, μέση παιδική ηλικία).

Ψυχολογία II

Γενικές και ειδικές ανάγκες και προβλήματα του ατόμου σε κάθε στάδιο ανάπτυξης και εξέλιξης της προσωπικότητάς του (εφηβική ηλικία, ενηλικίωση, γεροντική ηλικία).

Ψυχολογία III

Θεωρίες ανάπτυξης προσωπικότητας και προσαρμογής. Προσαρμογή και υγιής προσωπικότητα. Κληρονομικές καταβολές και περιβάλλον. Η σημασία των ασυνείδητων ψυχικών διαδικασιών στον καθορισμό της συμπεριφοράς. Μηχανισμοί προσαρμογής. Άγχος και οι πηγές του. Συγκρούσεις και αμφιθυμικές καταστάσεις. Μέθοδοι αξιολόγησης προσωπικότητας.

Ψυχολογία IV

Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία. Κοινωνικές στάσεις. Το φαινόμενο των συγκρούσεων και της βίας. Αποτελέσματα από επιδράσεις μαζικών μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης. Κοινωνική ψυχοσυναλλαγή και ανάγκες που ικανοποιούνται δια μέσου αυτής.

Ειδική Αγωγή

Εισαγωγή. Νοητική καθυστέρηση. Παιδιά με προβλήματα όρασης και ακοής. Παιδιά με κινητικές διαταραχές και σωματικές αναπηρίες. Αναγκαιότητα και σκοπιμότητα της ειδικής επαγγελματικής αγωγής.

Στοιχεία Ψυχιατρικής – Ψυχοπαθολογίας I

Η ψυχική αρρώστια. Κριτήρια της παθολογικής ψυχικής κατά-

στασης της ανώμαλης συμπεριφοράς και παθολογικής προσωπικότητας. Ψυχιατρική εξέταση και ψυχιατρικό ιστορικό. Νευρώσεις.

Στοιχεία Ψυχιατρικής - Ψυχοπαθολογίας II

Ανωμαλίες προσωπικότητας. Λειτουργικές και ενδογενείς ψυχώσεις. Οργανικό ψυχοσύνδρομο. Ψυχικές διαταραχές γεροντικής ηλικίας.

Νοητική καθυστέρηση και ψυχικές διαταραχές των νοητικά καθυστερημένων. Επιληψία και ψυχικές διαταραχές των επιληπτικών.

Κοινωνιολογία I

Εισαγωγή στην κοινωνιολογία. Ανάλυση των βασικότερων κοινωνιολογικών εννοιών και θεωριών.

Κοινωνιολογία II

Κοινωνικοί θεσμοί και εξέλιξή τους. Παραδόσεις, ήθη, έθιμα.

Κοινωνιολογία III

Κοινότητες. Η ελληνική οικογένεια: ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, σύγχρονες τάσεις.

Κοινωνιολογία IV

Ανάλυση των φαινομένων της κοινωνικής απόκλισης και της επίδρασής της στην κοινωνική ζωή των ατόμων. Η έννοια και οι θεωρίες για την κοινωνική απόκλιση. Κοινωνικά προβλήματα. Αίτια και επιπτώσεις. Επιλογή των κυριότερων κοινωνικών προβλημάτων στον ελληνικό χώρο και αλλού.

Στοιχεία Δημογραφίας

Εισαγωγή. Κατάσταση του πληθυσμού. Φυσική κίνηση του πληθυσμού. Μηχανική κίνηση του πληθυσμού. Οικονομικός ενεργός πληθυσμός. Προβλές πληθυσμού. Δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα και διεθνώς.

Προγράμματα Κοινωνικής Προστασίας I

Κοινωνικά ή προβλήματα. Φορείς άσκησης κοινωνικής προστασίας. Αρμοδιότητες και προγράμματα των κυριότερων φορέων κοινωνικής προστασίας.

Προγράμματα Κοινωνικής Προστασίας II

Υπηρεσίες και προγράμματα για παιδιά, εφήβους, ενήλικες

και γέροντες. Κοινωνική μέριμνα για αρρώστους όλων των ηλικιών. Υπηρεσίες και προγράμματα αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών και κοινωνικής προστασίας οικονομικά αδυνάτων. Υπηρεσίες και προγράμματα στέγασης. Προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης. Νέες τάσεις και εξελίξεις στην κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και διεθνώς. Κοινωνικές υπηρεσίες για την οικογένεια. Συμβουλευτικές υπηρεσίες για τοξικομανείς κ.λ.π.

Οργάνωση και Διοίκηση Κοινωνικών Υπηρεσιών I

Εισαγωγή. Εννοιολογικό περιεχόμενο της διοίκησης - αντικείμενο. Βασικές λειτουργίες διοίκησης. Συντελεστές διοίκησης. Διοικητική δομή και διάρθρωση των κοινωνικών υπηρεσιών.

Οργάνωση και Διοίκηση Κοινωνικών Υπηρεσιών II

Ανάλυση συστημάτων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Δυνατότητες εφαρμογής αρχών και τεχνικών των μεθόδων κοινωνικής εργασίας στη διοίκηση. Όργανα προγραμματισμού και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Στοιχεία δημόσιας διοίκησης.

Στοιχεία Κοινωνικής Πολιτικής

Εισαγωγή. Τομείς κοινωνικής πολιτικής απασχόλησης, κατοικία υγεία, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες.

Εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία

Η Κοινωνική εργασία σαν εφαρμοσμένη επιστήμη. Ο κοινωνικός λειτουργός. Σύγχρονα προγράμματα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Ανθρώπινα δικαιώματα. Βασικές αρχές κοινωνικής εργασίας.

Μέθοδοι Κοινωνικής Εργασίας

Κοινωνικός λειτουργός και κοινωνική εργασία. Μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας - κοινά χαρακτηριστικά των μεθόδων.

Κοινωνική Εργασία με Άτομα I

Κοινωνική εργασία με άτομα - φύση και περιεχόμενο της μεθόδου. Οργάνωση - δομή, λειτουργία. Πρωτογενείς, δευτερογενείς κοινωνικές υπηρεσίες. Τήρηση γραπτών στοιχείων, διατύπωση εκθέσεων, παραπομπή σε άλλη οργάνωση. Τεχνικές συνεντεύξεις.

Το εξυπηρετούμενο άτομο. Το πρόβλημα και η κατανόησή του.

Κοινωνιολογία II

Κοινωνικοί θεσμοί και εξέλιξή τους. Παραδόσεις, ήθη, έθιμα.

Κοινωνική Εργασία με Άτομα II

Φύση και περιεχόμενο της σχέσης κοινωνικού λειτουργού εξυπηρετούμενου ατόμου. Διεργασία στην κοινωνική εργασία με άτομα. Διακοπή συνεργασίας, περάτωση περιπτώσεων.

Κοινωνική Εργασία με Άτομα III

Διάγνωση. Θεωρητική τοποθέτηση της έννοιας της θεραπείας. Ανάλυση υποστηρικτικών τεχνικών και αναφορά στις τεχνικές αυτοεπίγνωσης. Χρησιμοποίηση διαγνωστικών και θεραπευτικών τεχνικών. Νέες εξελίξεις στην κοινωνική εργασία με άτομα.

Κοινωνική Εργασία με Ομάδες I

Μέθοδος της κοινωνικής εργασίας με ομάδες. Η ανθρώπινη ομάδα. Το άτομο - μέλος. Το περιβάλλον.

Κοινωνική Εργασία με Ομάδες II

Το έργο του κοινωνικού λειτουργού στην ομάδα. Ανάπτυξη προγράμματος βοήθειας. Αξιολόγηση εργασίας. Διακοπή σχέσης κοινωνικού λειτουργού και ομάδας.

Κοινωνική Εργασία με Ομάδες III

Μέσα διοικητικά και εκπαιδευτικά για την εκτέλεση του έργου του κοινωνικού λειτουργού. Νέες εξελίξεις στην κοινωνική εργασία με ομάδες. Ο κοινωνικός λειτουργός στην εργασία του με ειδικές ομάδες και σε διάφορους οργανισμούς.

Κοινωνική Εργασία με Κοινότητες I

Η έννοια της κοινωνικής εργασίας με κοινότητες. Κοινότητα: το σύστημα πελάτη. Κοινοτικό πρόβλημα.

Κοινωνική Εργασία με Κοινότητες II

Στρατηγική αντιμετώπισης προβλημάτων. Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού. Συλλογικά όργανα - επιτροπές.

Κοινωνική Εργασία με Κοινότητες III

Εισαγωγή στο σχεδιασμό. Συστήματα κοινωνικού σχεδιασμού. Στάδια για την κατάστρωση του κοινωνικού σχεδιασμού. Κοινωνικός σχεδιασμός και κοινωνική εργασία. Ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στον κοινωνικό σχεδιασμό. Εφαρμογή του κοινωνικού σχεδιασμού στην Ελλάδα σε τοπικό περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Κοινωνική δράση σαν μέθοδος - τεχνική στα πλαίσια της κοινωνικής εργασίας με την κοινότητα.

Κοινωνική Εργασία με Κοινότητες IV

Κοινοτική ανάπτυξη. Προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης. Τοπική αυτοδιοίκηση και περιφερειακή ανάπτυξη. Ρόλος κρατικών οργανισμών και υπηρεσιών, οργανώσεων, ιδιωτικής πρωτοβουλίας και εθελοντικής προσφοράς.

Κοινωνική Εργασία σε Ιδρύματα

Θεωρητικές τοποθετήσεις για την ιδρυματική φροντίδα. Χαρακτηριστικά της ιδρυματικής ζωής. Σκοποί του ιδρύματος. Εφαρμογή των μεθόδων κοινωνικής εργασίας στα ιδρυματικά πλαίσια. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στη προσαρμογή του εξυπηρετούμενου στο ίδρυμα, του ιδρύματος στις ανάγκες του εξυπηρετούμενου, καθώς επίσης στην επανένταξη του τελευταίου στο κοινωνικό πλαίσιο. Ο κοινωνικός λειτουργός σαν μέλος της διεπαγγελματικής ομάδας. Συνεργασία και τρόποι επικοινωνίας με τη διοίκηση και το λοιπό προσωπικό.

Κοινωνική Εργασία με οικογένεια.

Το δίκτυο των οικογενειακών σχέσεων. Κατηγορίες προβλημάτων στον οικογενειακό χώρο. Νεότερες θεωρίες γύρω από τη δυναμική της οικογένειας. Τεχνικές παρέμβασης στην οικογενειακή ομάδα. Νέες εξελίξεις στο χώρο παροχής κοινωνικών υπηρεσιών στην οικογένεια.

Κοινωνική Έρευνα I

Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα. Είδη ερευνών. Διαδικασία της έρευνας. Μέθοδοι συλλογής πληροφοριών - στοιχείων. Μέσα και τρόποι επικοινωνίας κατά την έρευνα.

Κοινωνική Έρευνα II

Σχεδιασμός έρευνας. Συλλογή στοιχείων. Επεξεργασία στοιχείων. Αξιολόγηση και παρουσία στοιχείων.

Στατιστική

Αντικείμενο, πεδίο εφαρμογής και χρησιμότητα της στατιστικής. Το πρόβλημα της ακρίβειας και οι κατά προσέγγιση αριθμοί. Λόγοι και ποσοστά. Συλλογή στατιστικών δεδομένων. Επεξεργασία στατιστικών στοιχείων. Στατιστικοί πίνακες. Μονομεταβλητές κατανομές συχνότητας.

Κατανομή ή κατάταξη συχνότητας. Γραφική απεικόνιση κατανομών συχνότητας. Παράμετροι κεντρικής τάσης και θέσης. Παράμετροι διασποράς, ασυμμετρίας και κύρτωσης.

Επαγγελματική Δεοντολογία

Η κοινωνική εργασία σαν επάγγελμα. Η θέση του κοινωνικού λειτουργού στα ανθρωπιστικά επαγγέλματα. Η εξέλιξη του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού στην Ελλάδα. Δεοντολογικοί κανόνες κατά την άσκηση του επαγγέλματος. Μέσα Διαγνωστικής και Θεραπευτικής Εργασίας.

Χειροτεχνία. Ζωγραφική. Ιχνογραφία. Χαλκογραφία, κεραμική. Κέντημα, πλεκτική. Διηγήματα, παραμύθια, ιστορίες. Κουκλοθέατρο, παντομίμα. Ομαδικά αθλήματα. Ενόργανη γυμναστική, άρση βαρών.

Κοινωνική Ψυχική Υγεία

Κοινωνικές διαστάσεις της ψυχικής αρρώστιας και σύγχρονοι τρόποι αντιμετώπισης. Θεωρίες περί κοινωνικής αιτιολογίας και κοινωνικής επιλογής. Επιπτώσεις από την ένταση στον αστικό τρόπο ζωής. Επιπτώσεις από την ένταση στον αγροτικό τρόπο ζωής. Το στίγμα της ψυχικής αρρώστιας για την οικογένεια του αρρώστου. Επαγγελματική αποκατάσταση, στέγαση και ψυχαγωγία αποθεραπευμένου ατόμου. Πρόληψη ψυχικών παθήσεων.

Προγραμματισμός Η/Υ

Εισαγωγή στους Η/Υ. Εκμάθηση γλώσσας BASIC. Εφαρμογές σε προβλήματα ειδικότητας.

Εποπτεία I, II, III, IV

Εποπτεία εντός και εκτός της Σχολής για την εμπέδωση των θεωρητικών αρχών, εννοιών, γνώσεων, μεθόδων και δεξιοτήτων που διδάσκονται οι σπουδαστές. Ανάπτυξη αυτογνωσίας και πρωτοβουλίας.

Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση I

Γνωριμία και ένταξη στην υπηρεσία - οργάνωση. Προετοιμασία για συνάντηση με «πελάτη». Συλλογή πληροφοριών και εντόπιση προβλήματος του «πελάτη». Περιχόμενο και λειτουργία της επαγγελματικής σχέσης.

Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση II

Συνεντεύξεις - συναντήσεις με άτομα, ομάδες, επιτροπές. Αξιολόγηση δραστηριοτήτων σπουδαστή «πελάτη». Διάγνωση προβλημάτων αναγκών «πελατών».

Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση III.

Συμμετοχή σε διοικητικά συμβούλια της υπηρεσίας - με παρουσίαση απόψεών του όταν χρειάζεται. Χειρισμός περιπτώσεων

- προβλημάτων. Ανάλυση κινήτρων συμπεριφοράς «πελατών». Συνεργασία με εκπροσώπους άλλων επαγγελμάτων - υπηρεσιών. Αξιολόγηση της συμμετοχής του σπουδαστή στην επίγνωση του προβλήματος του «πελάτη».

Πρακτική Εργαστηριακή Άσκηση IV

Εμβάθυνση στην ανάλυση των ψυχολογικών και κοινωνικών αιτιών των ανθρωπίνων και κοινωνικών προβλημάτων.

Ξένη Γλώσσα I, II, III

Γραμματική. Χρήση λέξεων. Αποτελεσματική προφορική επικοινωνία. Ανάπτυξη ικανότητας γραφής και ανάγνωσης.

Ξένη Γλώσσα - Ορολογία

Εκμάθηση της ξένης γλώσσας, και με την ορολογία που αυτή χρησιμοποιείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς στην καθημερινή πρακτική (γραπτή και προφορική εκικοινωνία). Σύνταξη απλών επιστολών και εκθέσεων. Μεταφράσεις κειμένων

Σεμινάριο Τελειοφοίτων

Ανάθεση σε σπουδαστές που βρίσκονται στο τελευταίο εξάμηνο σπουδών να επεξεργαστούν και αναπτύξουν προφορικά επιλεγμένα θέματα. Αμέσως μετά την παρουσίαση του θέματος θα ακολουθεί ανοικτή συζήτηση με συμμετοχή όλων των σπουδαστών και θα ασκείται κριτική.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα και τα περιγράμματα των μαθημάτων αφορούν τα υποχρεωτικά και τα επιλογής υποχρεωτικά μαθήματα.

Στο πρόγραμμα μαθημάτων περιλαμβάνονται επίσης επιπλέον των αναφερομένων τουλάχιστον δυο ώρες προαιρετικών μαθημάτων που καθορίζονται με απόφαση του τμήματος και σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζονται από τον κανονισμό σπουδών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ANDERSON LYNN: Προσωπικότητα και στάσεις των φοιτητών των Ελληνικών Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (συνεργασία Μαρία Μαλικιώση-Λοϊζου-Μετάφραση Πάνυ Αδάμη). Έκδοση Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1980.
- Βεργίδης Δ.: <<Η παρέμβαση των Διεθνών Οργανώσεων στην Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική>> από το άρθρο του στην έκδοση του Κέντρου Μεσογειακών Μελετών. Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης: Κριτική της Εκπαιδευτικής Πολιτικής (1974-1981), σελ. 7-36, Αθήνα 1982.
- Βουλγαράκης Γεώργιος: Ο Νόμος Πλαίσιο-Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Εκδόσεις Λύχνος-Αθήνα 1983.
- Γαλάνης Γεώργιος: <<Βασικές παράμετροι προσδιορισμού της Παιδείας>> Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 6ο, 1987, σελ. 117.
- Εφημερίδα Ελευθεροτυπία: <<23 Σχολές στα 4 νέα Πανεπιστήμια-Δημιουργούνται 7 νέες ειδικότητες>> 4.4/1983.
- Θεοδωροπούλου-Μακρή Τ.: Ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού στην διαμόρφωση του ατόμου και του εργατικού δυναμικού Εισήγηση στο συνέδριο του Συμβουλίου Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία Αθήνα 1985, σελ. 93-105.
- Ιατρίδης Δημήτρης: <<Ιδεολογία και άσκηση Κοινωνικής Εργασίας>> Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 5ο, 1987, σελ. 9-20.
- Καλούτση Ασπασία <<Η διδασκαλία των αρχών και των αξιών του επαγγέλματος>> από την εισήγησή της στη Συνάντηση Εργασίας για την εκπαίδευση στην κοινωνική Εργασία-θεωρία και πράξη, Έκδοση του Συμβουλίου Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία, Αθήνα 1981, σελ. 34-49.
- Κόκκος Α.: Η <<Στροφή>> στην τεχνική+επαγγελματική εκπαίδευση>> από το άρθρο του στην έκδοση του Κέντρου Μεσογειακών Μελετών, Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης <<Κριτική της εκπαιδευτικής πολιτικής>> (1974-1981), Αθήνα 1982, σελ. 39-61.

- Κοσμόπουλος Αλεξ.: Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου
Εκδόσεις-Εκτύπωση ΚΑΘΩΤΗ Α.Ε., Αθήνα 1983.
- Κοσμόπουλος Αλεξ.: Ψυχολογία και Οδηγητική της παιδικής και νεα-
νικής ηλικίας, Εκτυπώσεις Πύρος Γαλιατσάτος, Πάτρα 1980
- Μπουζάκης Σήφης: Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985), Εκδόσεις
GUTENBERG-Παιδαγωγική σειρά-Αθήνα 1987.
- Μουζακίτης Χρήστος: Προγραμματισμός: -Εκπαιδευτικοί-φυσικός χώρος.
Τρεις περιοχές που χρήζουν αλλαγής στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά
Ιδρύματα.
- Μουζακίτης Χρήστος: Σημειώσεις του μαθήματος <<Εισαγωγή στην Κοι-
νωνική Εργασία>> που δόθηκαν στο Α΄ Χειμερινό Εξάμηνο του έτους
1985-1986.
- Μουζακίτης Χρήστος: <<Η ανάγκη της ανώτατης εκπαίδευσης στην Κοι-
νωνική Εργασία. Η Κοινωνική Εργασία, τεύχος 6ο, Αθήνα 1987, σελ.
109-116.
- Πανάκα-Πρεζορέντζου Ελένη: <<Ανάγκη για ευαισθητοποίηση των σπου-
δαστών της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας με μεθόδους
αυτογνωσίας και προβληματισμού>> Εκλογή Απρίλιος-Μάϊος-Ιούνιος,
1988, σελ. 72-76.
- Παπαδόπουλος Χαρίτονας: <<Εκπαίδευση και επαγγελματική απασχόλη-
ση των Κοινωνικών Λειτουργών από τη σκοπιά του Υπουργείου Υγείας
και Πρόνοιας>> Εισήγηση στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών
Λειτουργών, Αθήνα 1987, σελ. 177-182.
- Παπανούτσος Ευάγγελος: <<Ανθρώπινες αξίες στην εκπαίδευση των Κοι-
νωνικών Λειτουργών>> Εισήγηση στο 12ο διεθνές συνέδριο σχολών
Κοινωνικής Εργασίας, Αθήνα 1964.
- Περρωτή Ελένη: <<Η εκπαίδευση στην κοινωνική εργασία στην χώρα μας>>
από την εισήγησή της στο Γ΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργ-
γών. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Γ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ
Αθήνα 1987, σελ. 183-184.

- Περρωτή Ελένη: <<Εξέταση του περιεχομένου των θεωρητικών μαθημάτων>> Εισήγηση στη συνάντηση Εργασίας για την Εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, Αθήνα 1981, σελ. 26-32.
- Πιαζε Ζαν: Το μέλλον της εκπαίδευσης (Μετάφραση Αριστοτέλη Κάντα-Επιμέλεια Μαριλίζα Μήτσου-Παππά), Εκδόσεις Υποδομή, Αθήνα 1987.
- Προεδρικό Διάταγμα 891 ΦΕΚ 213/7.12.1978 <<Περί καθορισμού του αντικειμένου εργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού>>
- SINDIR GUY: Πι ξέρω; Η πυξίδα των σύγχρονων γνώσεων-Ο επαγγελματικός προσανατολισμός, Αθήνα 1968.
- Σταματάκος Γ.: Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας, Τόμος 3ος.
- Σοϊμοϊρη Κάτια: <<Εκπαίδευση και επαγγελματική απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών.-Θέσεις και απόψεις συνδέσμου κοινωνικών λειτουργών Ελλάδος>> Εισήγηση στο Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών-ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Γ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ-ΤΟΥΡΚΩΝ- σελ. 189-191, Αθήνα 1987.
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας-Τοπικό Τμήμα Πάτρας Υπόμνημα για την εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών, Πάτρα 1988.
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας: Εισηγητική Έκθεση για τη δημιουργία Πανεπιστημιακού προπτυχιακού και μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην Κοινωνική Εργασία.
- TRISELIOTIS JOHN: Η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία στον Διεθνή χώρο. Εισήγηση στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών- Αθήνα 1987, σελ. 185-188.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Ειδική Υπηρεσία ΤΕΙ-Τμήμα Προγραμμάτων-Μελετών. Οδηγός για τον σπουδαστή ΤΕΙ. Ενημερωτικό έντυπο για τους νεοεισαγόμενους στα ΤΕΙ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών βιβλίων, Αθήνα 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Ομάδα Εργασίας σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού, Οι αποφάσεις των παιδιών για

- το μέλλον τους και ο ρόλος της οικογένειας. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1987.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο-Ομάδα Εργασίας σχολικού Επαγγελματικού προσανατολισμού. Δρόμοι μετά το λύκειο. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων Αθήνα 1986.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και επομορφώσεως-Υπουργείο Εργασίας-Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού, Οδηγός Επαγγελματών. Οργανισμός Εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα 1984.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Ειδική Υπηρεσία ΤΕΙ-Τμήμα Προγραμμάτων και Μελετών Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Περίγραμμα σπουδών. Έκδοση του τμήματος προγραμμάτων και μελετών της Ειδικής Υπηρεσίας ΤΕΙ του Υπουργείου Παιδείας, Απρίλιος 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ειδική Υπηρεσία ΤΕΙ Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Ένας χρόνος μετά., Αθήνα Δεκέμβριος 1984.
- Φίλιας Βασίλης. Εισαγωγή στην μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών Ερευνών. Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Εκδόσεις GUTENBERG-Κοινωνιολογική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1977.
- Φραγκουδάκη Άννα:Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1987.
- Χαραλαμπίδης Βασίλης:Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης γενικά. Διδακτική μεθοδολογία, Εκδόσεις GUTENBERG-Παιδαγωγική σειρά. Αθήνα 1987.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Η

Θα πρέπει να συμπληρωθεί στις σχολές της Χ.Ε.Ν., της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδας και του ΕΠΑΑ που αναφέρονται στη σελίδα 40, και η σχολή Κοινωνικής Εργασίας του Αμερικάνικου Κολλεγίου (τριετούς φοίτησης) η οποία σταμάτησε να δέχεται σπουδαστές το 1974 όταν δημιουργήθηκαν τα ΚΑΤΕ.

